

«Jeg føler nok at det ideelle i Vennesla er å være mann»

En institusjonell etnografisk studie om jenter fra Vennesla sine erfaringer med og refleksjoner om kjønn, likestilling og feminisme.

SILJE VORELAND GRAN

VEILEDER

May-Linda Magnussen

Universitetet i Agder, 2022

Masterfordypning i samfunnskunnskap, lektorutdanning 8-13

Fakultet for samfunnsvitenskap

Institutt for sosiologi og sosialt arbeid

Antall ord: 29 922

Sammendrag

Denne masteroppgaven tar utgangspunkt i utforskningsmetodologien institusjonell etnografi. Institusjonell etnografisk forskning starter i menneskers erfaring, og har videre som hensikt å synliggjøre virksomhet i disse hverdagslige erfaringene, samt avdekke hvordan denne virksomheten kan være formet av dominerende tenkemåter i samfunnet. Dette prosjektets utforskning tar utgangspunkt i jenter fra Vennesla sine erfaringer med og refleksjoner om kjønn, likestilling og feminisme. Forskningen min har utforsket følgende problemstilling: *Hvordan håndterer jenter fra Vennesla relasjoner til mennesker i/fra hjembygda si, og hvordan er denne håndteringen preget av forståelser av feminisme og kjønn?*

Oppgavens hovedmateriale består av data som er produsert i samarbeid med fem jenter fra Vennesla, i aldersgruppen 20 til 30 år. Empirien ble utviklet gjennom fem individuelle, kvalitative intervjuer.

I informantenes fortellinger har jeg sett på hva deres virksomhetskunnskap (Smith, 2005) kan fortelle om relasjoner de inngår i. I første analysedel synliggjør jeg bestemt virksomhet (Smith, 2005) jentene gjør, og som er kjønnen. Jeg utforsker hvordan de håndterer visse typer «kødding» i vennegjenger med stort innslag av gutter, men også hvordan de håndterer et eventuelt likestillings- og samfunnsengasjement i relasjon til også andre med tilknytning til Vennesla. I andre analysedel har jeg prøvd å synliggjøre hvordan informantenes virksomhet og forståelser kan tenkes å være formet av objektiverte forståelser av feminisme og kjønn. Jeg finner her spor av at informantenes virksomhet særlig er formet av objektiverte forståelser av feminisme og feminister, feminitet og mannlighet. Med andre ord; jeg finner flere spor av at informantene er underlagt styring (Smith, 2005).

Forord

Denne masteroppgaven utgjør mitt siste arbeid på lektorutdanningen ved Universitetet i Agder. Det siste halvåret har vært utfordrende, hardt og til tider ganske ensomt. Det har antakelig likevel vært det året som har inspirert og engasjert meg mest, og jeg er veldig takknemlig for mestringen jeg har fått lov til å føle på, og ikke minst den helhetlige opplevelsen det faktisk er å skrive en masteroppgave. Etter flere måneder foran pc-skjermen kan den lukkes, og blikket kan endelig bevegges oppover og fremover.

Når jeg nå står ved veis ende, er det flere personer som fortjener stor takk. Først og fremst ønsker jeg å takke familien, kjæresten og min lille vennegjeng som alltid har vært mine største støttespillere. Tusen takk for at dere alltid heier på meg, og for at dere har vist særlig trengt tålmodighet og forståelse dette halvåret.

En stor takk må også gis til alle de flotte jentene som valgte å stille som informanter i dette prosjektet. Det hadde ikke vært mulig å skrive denne masteroppgaven uten deres åpenhet og ærlighet. Tusen takk.

Den aller største takk ønsker jeg å rette til min kjære veileder, May-Linda Magnussen. Takk for alle råd, tips og konstruktive tilbakemeldinger, og for at du har ledet vei i et relativt ukjent og nytt terreng. Tusen takk for alle gode og engasjerende samtaler, og for at du hele veien har oppmuntret meg og hatt troa på prosjektet- til og med i de tidligste timene på lørdagsmorgener! Du oppleves som et levende leksikon og ikke minst en utrolig inspirerende dame. Uten din hjelp er jeg usikker på om det hadde blitt noen oppgave. Jeg er deg evig takknemlig!

Silje Voreland Gran

Vennesla, Juni 2022

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	1
1.1 Bakgrunn for oppgaven.....	1
1.2 Vennesla: oppgavens plassering i en samfunnsmessig kontekst.....	3
1.3 Begrepsavklaringer	7
1.3.1 Kjønn.....	7
1.3.2 Likestilling	8
1.3.3 Feminisme.....	9
1.4 Oppgavens forskningsspørsmål	10
1.5 Oppgavens oppbygging	10
2.0 Teoretisk rammeverk: Institusjonell Etnografi	12
2.1 Vitenskapsteoretisk posisjonering	13
2.2 Sentrale ontologiske og epistemologiske forutsetninger i institusjonell etnografi	14
2.3 Kritikk mot «mainstream» sosiologi.....	15
2.4 Virksomhetsbegrepet	16
2.5 Styring.....	17
2.6 Avrunding	19
3.0 Metode	20
3.1 Forskningsspørsmål	20
3.2 Utvalg.....	22
3.2.1 Rekruttering av informanter.....	22
3.2.2 Informanter	24
3.3 Intervjuing.....	25
3.3.1 Intervjuguide	27
3.4 Analyse.....	29

3.5 Prosjektets troverdighet og overførbarhet.....	30
3.6 Etiske hensyn	31
4.0 Første analysedel: Kjønnede liv og kjønnets virksomhet i hverdagen	34
4.1 Betydning av kjønn i egne liv	34
4.2 Håndtering av «kødding» i vennegjenger med stort innslag av gutter	38
4.3 Håndtering av likestillings- og samfunnsengasjement i relasjon til andre i/fra Vennesla	48
4.3.1 Forståelser av likestilling og feminisme	48
4.3.2 Håndtering av likestillings- og bredere samfunnsengasjement i hverdagen.....	52
4.4 Avrunding	59
5.0 Andre analysedel: Spor av styring i mine informanternes håndtering av «kødding» og eget likestillings- og samfunnsengasjement	61
5.1 Forståelser av feminisme og feminister	61
5.2 Forståelser av femininitet.....	64
5.3 Forståelser av mannlighet	68
6.0 Avslutning og mulige veier videre.....	73
6.1 Å bruke institusjonell etnografi til å utforske subtile likestillingsutfordringer i andres – og eget – liv.....	73
6.2 Muligheter for motstand og endring	74
6.3 Muligheter for videre forskning	75
Referanseliste.....	77
Vedlegg	84
Vedlegg 1: Intervjuguide.....	84
Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeskjema	86

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Kjønn, likestilling og feminisme er temaer som flere ganger har vært aktuelle på lektorstudiet i sammenheng med begge fagene mine; religion og samfunnsfag. Gjennom fagdidaktikk og flere praksisperioder, har jeg også sett at temaene gjør seg gjeldende i skolen og i fagenes kompetansemål. I religion og etikk ser vi for eksempel at eleven skal kunne «drøfte syn på kjønn og kjønnsroller hos noen filosofer», samt «drøfte kristendommens syn på kjønn og kjønnsroller» (Utdanningsdirektoratet, 2006). I samfunnsfag finner vi blant annet at eleven skal kunne «reflektere over utfordringer i sammenheng med grensesetting og drøfte ulike verdier, normer og lover som gjelder kjønn, seksualitet og kropp» (Utdanningsdirektoratet, 2020). Etter å ha arbeidet med denne oppgaven ser jeg også i større grad at for å forstå samfunnet, så må en forstå kjønn. Selv om Norge ligger høyt på internasjonale målinger av likestilling, (FN, u. å.), ser dagens norske samfunn ut til å være fundamentalt kjønnet (Magnussen, 2015; Solheim, 2007; SSB, u. å.). Dette vil jeg komme nærmere inn på, og underbygge nærmere i løpet av oppgaven.

Temaene er samtidig svært dags- og samfunnsaktuelle. Flere forskere trekker frem ulike «bølger» av likestillingskampen. Cathrine Holst (2017) presenterer blant annet det hun kaller en tredje og/eller fjerde feministisk bølge. Bølgen(e) er i hovedsak kjennetegnet av interseksjonalitet, fokus på flere kjønnsidentiteter og sosiale medier/internett som viktige faktorer. Begrepet interseksjonalitet viser til at dimensjoner som kjønn, etnisitet, og klasse må ses i sammenheng, og ikke som egne seksjoner i et sosialt liv (Holst, 2017, s. 53).

Likestillingsbegrepet har for eksempel i nyere tid blitt utvidet til å gjelde flere kategorier enn bare kjønn. Dette fremkommer også i likestillings- og diskrimineringsloven fra 2017 (se kapittel 1.3.2 for videre utdyping). Den feministiske bevegelsen kan samtidig se ut til å ha blitt mindre individualistisk, og mer rettet mot urett opplevd av flere grupper. I 2021 la sosialistisk venstreparti frem et forslag om å innføre en tredje juridisk kjønnskategori i Norge. Forslaget fikk derimot lite støtte i Stortinget (Gausen, 2021). Selv om forslaget ikke ble vedtatt og gjennomført, ser vi likevel at ideen om flere kjønnsidentiteter også gjør seg gjeldende i det norske samfunnet mer generelt. #MeToo-bevegelsen gikk viralt på sosiale

medier i 2017, da flere millioner kvinner og også en del menn stod frem med sine erfaringer med seksuell trakassering og overgrep. I april dette året måtte også forsvarsminister Odd Roger Enoksen gå av på bakgrunn av #metoo varsler (NTB, 2022). Dette er et godt eksempel på muligheten for feministisk mobilisering over sosiale medier. De tre faktorene; interseksjonalitet, et fokus på flere kjønnsidentiteter og mobilisering over sosiale medier/internett, som sies å representere den tredje eller fjerde bølge feminisme, kan vi altså se mange spor av i dagens norske samfunn.

Da jeg for fem år siden startet på lektorstudiet på Universitetet i Agder, var jeg lite klar over hvor stor innflytelse studiet ville ha på meg. Jeg har tatt fagene religion og samfunnsfag på studiet, fordi det er to fag jeg finner svært interessante. Især fordi jeg er en nysgjerrig person. Jeg er nysgjerrig på hva som gjør mennesker til de personene de er, og hvordan samfunnets strukturer påvirker individer. Studiet var perfekt for meg, og jeg brenner virkelig for fagene mine. Som fremtidig lærer anser jeg det som viktig å ha kompetanse om likestilling og kjønn, da det vil bidra til å skape større forståelse for ulike elevers livssituasjon, samt hvilke normer og forventninger som er knyttet til dem. Ved å ha kompetanse innenfor kjønn og likestilling vil en dermed i større grad ha forståelse for hvordan en som lærer kan tilrettelegge og øke mulighetene for at elevene skal oppleve mestring og lykkes i skolen.

Sammen med økt kunnskap innenfor samfunnsfag, har også samfunnsinteressen økt. I løpet av årene på UiA har aktivisten i meg våknet. Særlig gjelder dette når det kommer til kvinners og andre minoriteters rettigheter. Samtidig har disse årene medført en del frustrasjon i mitt liv, ikke bare på grunn av vanskelige fag og tøffe eksamensperioder. Jeg har også vært frustrert fordi den faglige kunnskapen jeg har tilegnet meg, har fått meg til å innse at det samfunnet jeg har vokst opp i og vært en del av kanskje ikke er så likestilt som jeg har trodd.

Jeg har vokst opp i et hushold hvor det å stå opp mot urett, i alle dens former, har vært viktig og riktig. Fra tidlig alder var jeg derfor veldig flink til å stå opp for andre som ble utsatt for urettferdighet, uansett hva det måtte innebære. Likevel var det faktisk ikke før jeg startet på UiA at jeg innså at jeg kunne bruke min egen stemme og kompetanse til å også stå opp for meg selv som kvinne. Jeg elsker en god diskusjon, og kanskje er det derfor jeg liker fagene samfunnsfag og religion så godt. De inneholder ofte temaer som mange blir berørt av, eller har en mening om. Jeg er også utrolig glad i å bli motbevist. Misforstå meg rett - det er

irriterende å tape en diskusjon, men i det minste har jeg lært noe nytt! Sammen med min økende interesse for kvinners og minoriteters rettigheter, har nettopp denne lysten til å samtale om og diskutere disse temaene med andre økt. Jeg har prøvd, men flere ganger mislyktes. Jeg har rett og slett blitt møtt med mye motstand i min individuelle kamp mot urett. Motstanden jeg har opplevd er særlig knyttet til relasjoner jeg har fra hjemstedet mitt, Vennesla. I stedet for å bli møtt med en god diskusjon og motargumenter, blir jeg møtt med uttalelser som «årh, skal du være *sånn* nå?», «er du plutselig blitt feminist eller?» og ikke minst «feminazi». Dette har irritert og provosert meg. Samtalen om viktige og potensielt sårbare temaer stopper opp, og ingen parter lærer noe som helst.

Når jeg da skulle skrive en masteroppgave i sosiologi tok det ikke lang tid før tanken slo meg; er det flere jenter fra Vennesla som deler mine erfaringer? Hva slags erfaringer har egentlig jenter fra Vennesla rundt temaene kjønn, feminisme og likestilling? Hva tenker de om disse temaene? Og hvordan opplever egentlig andre jenter relasjoner til folk i/fra Vennesla, med tanke på kjønn, likestilling og feminisme?

Med bakgrunn i dette tar denne oppgaven utgangspunkt i jenter fra Vennesla sine erfaringer med, og refleksjoner om kjønn, likestilling og feminisme. For å svare på oppgavens problemstilling, som blir presentert i avsnitt 1.4, tar jeg i bruk fem kvalitative intervjuer med jenter fra Vennesla. Jeg bruker også innsikter fra institusjonell etnografi, hvor målet har vært å undersøke hvilken «virksomhet» (Smith, 2005) jentene driver i sine hverdagsliv, knyttet til oppgavens temaer, samt diskutere mulige årsaker til at de gjør som de gjør. Jeg har også benyttet meg av annen aktuell forskning og teori. Denne blir i større grad brukt for å analysere den virksomheten jeg har fått frem gjennom å bruke institusjonell etnografi. Dette vil jeg utdype senere.

1.2 Vennesla: oppgavens plassering i en samfunnsmessig kontekst

Vennesla er ei sentralt plassert bygd i Agder fylke, og befinner seg omtrent to mil nord for Kristiansand by. Kommunen Vennesla har et innbyggertall på cirka 15000 mennesker, med et lite overtall av mannlige innbyggere (SSB, u. å.). Kommunen består av ulike tettsteder: Vennesla, Øvrebø, Hægeland og Mosby, hvor Vennesla har flest innbyggere (Thorsnæs &

Lauritzen, 2022). Selv om kommunen dekker et relativt stort areal, opplever jeg bygda som et lite sted hvor «alle kjenner alle».

Historisk sett var Vennesla en bondebygd, hvor jord- og skogbruk, samt jakt og fiske, var innbyggernes levevei. På 1600-tallet ble dog det første sagbruket etablert i bygda, og ved inngangen av 1900-tallet var store deler av innbyggernes arbeidsplasser sentrert rundt industri. Hunsfos fabriker, Vigeland Brug, Reber heisfabrikk og Norsk Wallboard har vært store industribedrifter både i kommunen og i landsdelen. De seneste årene har derimot antallet industriarbeidsplasser gått kraftig tilbake, og en har i større grad hatt økning i sysselsetting innenfor handel, håndverk og service (Leland, 2017). Bygda er likevel fortsatt preget av mye industri, og statistikk viser at vi i dag finner høyest andel sysselsetting innenfor service, industri og helsesektoren i kommunen, hvor service utgjør den største andelen (SSB, u. å.).

Utdanningsnivået innad i kommunen varierer i stor grad. Omtrent 30% av innbyggerne har grunnskole som høyeste form for utdanning, mens omtrent 47% har tatt utdanning på videregående skole nivå (SSB, u. å.). Langt færre har tatt høyere utdanning. Høyere utdanning innebærer fullført utdanning på høyskole- eller universitetsnivå. Lav grad regnes gjerne som bachelorgrad eller lavere, mens høy grad er mastergrad eller mer. I Vennesla kommune har 18% av innbyggerne tatt lavere utdanningsgrad på universitets/høyskolenivå, mens bare 3.6% av innbyggerne har høyere utdanningsgrad (SSB, u. å.). Kommunen ligger her en del bak landsgjennomsnittet, hvor prosentandelen personer med høyere utdanning totalt sett er 35,3% (SSB, 2021). I Agder ser vi samtidig at andelen kvinner i høyere utdanning er høyere enn menns andel. I 2020 var hadde 35,6% av kvinner i Agder en grad av høyere utdanning, mens andelen menn var på 26,9% (SSB, 2021). Denne statistiske forskjellen er også gjeldende i Vennesla. I 2020 hadde 25,9% av kvinner i Vennesla en grad av høyere utdanning, mens andelen menn var på 16% (SSB, u. å.). Generelt er det dog et lavere utdanningsnivå både for kvinner og menn i fylket enn landsgjennomsnittet (Senter for likestilling, 2015, s. 7).

I 2005 utga May-Linda Magnussen, Trond Stalsberg Mydland og Gro Kvåle en rapport om likestilling og arbeidsliv i Agder. Bakgrunnen for prosjektet var agderfylkenes lave plassering på Statistisk sentralbyrås likestillingsindeks (Magnussen, Mydland & Kvåle, 2005,

s. 3). Likestillingsindeksen ble satt sammen ut ifra skår på ulike faktorer; barnehagedekning, prosentandel kvinnelige kommunestyrerepresentanter, antall kvinner per 100 menn i alderen 20-39 år, kvinner og menns utdanningsnivå, kvinner og menn i arbeidsstyrken og inntekten til kvinner og menn. De tre første indikatorene rangerte kommunene i kvartiler, hvor de «beste» 25 prosentene fikk verdien 4, mens de 25 prosentene som skårer lavest fikk verdien 1 (Magnussen et al., 2005, s. 28). I 2004 skåret landet som helhet 2,5 på likestillingsindeksen, mens den i daværende Vest-Agder lå på 1,8. Sammenliknet med de andre kommunene i Agder, ble Vennesla plassert nesten helt på bunnen av tabellen, med en likestillingsindeks på kun 1,3. I rapporten var det særlig kvinners deltakelse i yrkeslivet som ble undersøkt. Også her kom Vennesla dårlig ut (Magnussen et al., 2005, s. 52).

Rapportens hovedkonklusjon viste at landsdelen var preget av sterke forventninger rettet mot kvinner som mødre. Kvinnene som mødre, ble i stor grad møtt med forventninger om å redusere sitt lønnede arbeid. Å redusere arbeidstiden ble et tegn på at en som kvinne fyller forventningene til det å være en god mor (Magnussen, et al., 2005 s. 199). Samtidig viser rapporten «Likestilling hjemme» (Hansen & Slagsvold, 2012) at arbeidsdelingen i familier på Agder, og da særlig i indre Agder, er mer kjønnet enn hva som gjelder for resten av landet. Forfatterne skriver; «personer i tettbygde strøk deler husarbeidet mer likt enn personer i spredtbygde strøk. (...) Det er særlig i spredtbygde strøk i Agder, dvs. småkommunene i Agder, at arbeidsdelingen er mer tradisjonell.» (Hansen & Slagsvold, 2012, s. 219-220). I rapporten fra 2005 finner vi og at industrikommunen Farsund ser ut til å ha en veldig kjønnet kultur, hvor menn først og fremst skal være forsørgere, mens kvinner først og fremst skal være «omsørgere» (Magnussen et al., 2005, s. 75-77). Kanskje kan dette også sies å være gjeldene i Vennesla?

I Vennesla er 58,8% av innbyggerne medlemmer i Den norske kirke (SSB, u. å.), noe som er betydelig lavere enn for landsgjennomsnittet (68%) (SSB, 2021). Dette betyr derimot ikke at religion ikke står sterkt i bygda. Andre kirker og kristne trossamfunn er i stor grad representert i bygda. Blant annet er Filadelfia, Frikirken, Misjonen Jesus Leger, pinsemenigheter og et betydelig antall bedehus lokalisert i kommunen, og har relativt mange medlemmer. Vennesla kommune skriver også dette på sine hjemmesider; «En har sagt at: «Barna lærte kristendom av sin mor og sosialisme av sin far». Helt fram til i dag er bygda preget av dette. Det kristne menighetslivet står sterkt, og det samme gjør

arbeiderbevegelsen.» (Leland, 2017). Partioppslutningen ved kommunevalget i 2019 støtter opp om dette utsagnet. Kristelig Folkeparti hadde størst oppslutning med 26,8% av stemmene. Senterpartiet og Arbeiderpartiet var de to andre partiene med høyest oppslutning, med henholdsvis 22,8% og 17,5% av stemmene (NRK, 2019). Det er også Krf og Ap som de siste tiårene har byttet på å ha ordføreren (Leland, 2017). Ellingsen og Lilleaas undersøkte i 2010 det som gjerne anses som særlige «Sørlandsverdier» knyttet til handlingsvalg i Agder. Et av deres hovedfunn ble beskrevet slik;

«De som har tradisjonelle holdninger til likestilling er oftere personlig kristne enn de som ikke tradisjonelle i likestillingsfeltet. Og motsatt: De som anser seg som personlig kristne er mer tilbøyelige til å ha tradisjonelle likestillingsholdninger enn de ikke-kristne. Det interessante er at kombinasjonen religiøsitet og tradisjonalisme ser ut til å være særlig tydelig i Agderfylkene» (Ellingsen & Lilleaas, 2010, s. 49; Magnussen, Repstad & Urstad, 2012, s. 208-209).

Sammenhengen mellom religion og holdninger til likestilling så her ut til å ha en tydelig sammenheng i Agder. Det er dermed også mulig å anta at dette kan være gjeldende for Vennesla.

Kort oppsummert er Vennesla ei bygd som er preget av industri, noe lavt utdanningsnivå, relativt høy oppslutning rundt kristelige trossamfunn og en politisk oppslutning som er sentrert rundt Krf, Sp og Ap. Vennesla scorer lavt på likestillingsindeksen, og tidligere forskning viser til at dette kan henge sammen med religiøse overbevisninger og tradisjonalisme. Tidligere forskning viser samtidig at kvinner i Agder i stor grad blir møtt med forventinger om å redusere lønnet arbeid, og at arbeidsfordelingen i større grad er tradisjonelt fordelt i spredtbygde strøk i Agder, enn i resten av landet. Muligens er dette også tilfelle for Vennesla, hvor kristelige trossamfunn preger bygda i stor grad, og hvor en historisk sett lærte «kristendom av sin mor og sosialisme av sin far». Samtidig er Vennesla fortsatt preget av industri. Mulig kan det tenkes at også dette vil bidra til en mer kjønnet kultur, slik som i Farsund kommune.

Jeg anser det viktig å vise til oppgavens plassering i en samfunnsmessig kontekst, da det kan tenkes at informantene mine til noen grad er påvirket av miljøet og kulturen de har vokst opp med, og enda bor i. Samtidig tenker jeg at det også kan være med på å synliggjøre mulige

årsaker for hvorfor informantene gjør som de gjør, og tenker som de gjør. Dette vil videre bli belyst i analysekapitlene.

Jeg ønsker her å legge til at jeg i arbeidet med dette prosjektet har jeg erfart at det finnes relativt lite informasjon om kvinners nåværende og historiske posisjon i Vennesla, og at det også har vært noe vanskelig å finne nyere statistikk på forskjeller mellom menn og kvinner i bygda fra kommunens hold. Jeg har blant annet vært i samtale med ansatte på Vennesla bibliotek, men heller ikke disse har hatt noe særlig informasjon om kvinner i bygda.

1.3 Begrepsavklaringer

Oppgavens tre hovedtemaer er kjønn, likestilling og feminisme. Alle begrepene er innholdsrike og kan bety ulike ting for forskjellige mennesker. Her ønsker jeg å kort gjøre rede for begrepene slik de beskrives i utvalgt forskning, samt hvordan begrepene brukes i oppgaven.

1.3.1 Kjønn

I det engelske språket skiller en gjerne mellom begrepene «sex» og «gender» når en omtaler kjønn. «Gender» forstås som de sosiale og kulturelle forskjeller mellom kvinner og menn. Dette kan for eksempel være kjønnete forskjeller i yrkesvalg, utdanning, livsvalg og hvordan en kler seg. «Sex» refererer til de biologiske forskjellene mellom kvinner og menn. Dette kan for eksempel være deres ulike kjønnsorganer og muligheter til å bære frem barn. I de skandinaviske landene bruker en derimot begrepet kjønn for å referere til både «sex» og «gender» (Essevold & Eldén, 2012, s. 218).

Kjønn kan, slik vi ser her, knyttets til individers biologiske kropper, men også til hvordan de «gjør kjønn» i sine hverdagsliv (West & Zimmerman, 1987). Fra fødselen av blir mennesker kjønnskategorisert og blir utsatt for kjønnete forventninger. Det kan vi for eksempel se ved at nyfødte barn blir tildelt enten et blått eller et rosa helseteppe på sykehuset. De biologiske forskjellene mellom kvinner og menn utgjør et fundament for sosialt konstruerte forståelser av kjønn og for hvordan vi som samfunn nærmer oss mennesker (Lorentzen, 2006, s. 23). Innenfor samfunnsvitenskapen ser en i kjønnsforskning på «hvordan våre handlinger og vår forståelse av virkeligheten *både* er historisk og sosialt formet *og* former samfunn og historie.» (Solbrække & Aarseth, 2006, s. 63). For eksempel ser en at individet, grunnet dets

biologiske kjønn, blir sosialisert inn i ulike kjønnsroller gjennom primær- og sekundærsosialisering. Rollene er knyttet til ulike posisjoner i samfunnet, og til hver posisjon er det angitt ulike normer og forventninger som forklarer hvordan individet skal handle (Solbrække & Aarseth, 2006, s. 65). En kan også se på kjønn som noe som *gjøres*. West og Zimmerman (1987) har blant annet forsøkt «å forstå hvordan mellommenneskelige relasjoner bidrar til å legitimere og opprettholde hierarkiske kjønnsrelasjoner i samfunnet» (Solbrække og Aarseth, 2006, s. 70).

I denne oppgaven brukes begrepet kjønn både om biologiske og sosiale forskjeller mellom menn og kvinner. Jeg har intervjuet individer som identifiserer seg som kvinner, men fokuset mitt er på hvordan informantene gjør bestemt kjønnets virksomhet, og hvordan denne preges av samfunnskrefter som strekker seg ut over dagens Vennesla.

1.3.2 Likestilling

Store norske leksikon forklarer at likestilling tradisjonelt har vært brukt i betydningen likestilling mellom kvinner og menn; det som gjerne kalles kjønnslikestilling; om like rettigheter og muligheter for begge/alle kjønn (Ryste & Ikdahl, 2022). FNs bærekraftsmål nummer fem handler også om likestilling mellom kjønnene. Målet er en rettferdig fordeling av ressurser, innflytelse og makt (FN-sambandet, 2022). I nyere tider har begrepet blitt utvidet til å romme mer enn bare likestilling mellom kjønn. Lov om likestilling og forbud mot diskriminering i norsk lov forteller blant annet at;

«Lovens formål er å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder og andre vesentlige forhold ved en person.» (Likestillings- og diskrimineringsloven, 2017, § 1).

Vi ser her at likestilling kan berøre langt flere kategorier enn bare kjønn. Der foregår også diskusjoner over hvorvidt likestilling er det samme som tallmessig balanse, eller også noe mer kvalitativt. Når Statistisk sentralbyrå regner seg frem til graden av likestilling på ulike områder (Magnussen et al., 2005, s. 28), er det tallmessig eller numerisk likestilling de måler. Dersom for eksempel andelen kvinner og menn som er aktive i politikken er nokså like, har

vi likestilling etter en slik definisjon. I Universitetet i Agder sin handlingsplan for likestilling, inkludering og mangfold (Universitetet i Agder, 2020), legges det også vekt på tallmessig balanse. En del forskere bruker imidlertid feministisk teori til å argumentere for at tallmessig balanse ikke nødvendigvis betyr likestilling. Tvert om kan det bety at kvinner tilpasser seg normer skapt av menn mer enn av kvinner (Hägg, Politis & Alsos, 2022, s. 4-5; Magnussen, Lund & Wallevik, 2018, s. 100-101). Institusjonell etnografi (Smith, 1987; 1999; 2005), som jeg bruker i denne oppgaven, er egnet til å få frem slike subtile likestillingsutfordringer.

1.3.3 Feminisme

Feminisme stammer fra det latinske ordet *femina*, og betyr kvinne. Cathrine Holst (2009) forklarer at flere anser feminisme som å handle om å skape likestilling mellom kjønnene, og skape like rettigheter, friheter og muligheter for begge kjønn (Holst, 2009, s. 9). Flere feminister vil dog si seg uenige i dette, og mene at feminisme handler om mer enn bare kjønn. Det kan også handle om å skape et rettferdig og likestilt samfunn for alle, uansett etnisitet, religiøse overbevisninger, seksualiteter, funksjonsevne med mer (Holst, 2009, s. 10). Bell Hooks (2015) har samtidig definert feminisme som en bevegelse for å ende sexisme, sexistisk utnyttelse og undertrykkelse. Denne definisjonen peker på sexistiske tankemåter og handlinger som problemet, uansett om den som reproduserer dem er mann, kvinne, ung eller gammel. Hooks liker denne definisjonen da den ikke peker på menn som «fienden» (Hooks, 2015, s. 1). Dette er en viktig nyansering, da kjønnsrettferdighet også rammer menn. Mange feminister er også svært opptatt av dette, men i hovedsak har feminisme vært, og er fortsatt, en isme med et særlig fokus på kvinner og deres skjebner. Kanskje kan en si at feminisme er hva de som titulerer seg som feminister mener det er (Holst, 2009, s. 10).

I denne oppgaven skiller jeg mellom informantenes refleksjoner om feminismebegrepet, og deres eventuelle måter å gjøre feminisme eller likestilling på. Deres refleksjoner om begrepet vil omhandle hvilke tanker de gjør seg om begrepet, samt hva som ligger i begrepet for dem. Informantenes måter å gjøre feminisme på, handler om informantene har noen erfaring med bevegelsen, samt om de gjør noe i hverdagslivet som er preget av feministiske tankemåter.

1.4 Oppgavens forskningsspørsmål

Basert på tematikken som er beskrevet ovenfor ønsker jeg i denne oppgaven å undersøke jenter fra Vennesla sine erfaringer med og refleksjoner om kjønn, likestilling og feminisme, knyttet til relasjoner de har til andre i og fra Vennesla. I tråd med institusjonell etnografi (Smith, 2005), som jeg har benyttet i denne oppgaven, ønsket jeg ikke bare å vite hva mine informanter tenker rundt begrepene likestilling og feminisme, men også om erfaringer de har med betydning av kjønn i eget liv, og med å eventuelt bidra til økt likestilling, uavhengig av om de kaller dette feminisme eller ikke. I løpet av forskningsprosessen min endte jeg opp med følgende problemstilling:

Hvordan håndterer jenter fra Vennesla relasjoner til mennesker i/fra hjembygda si, og hvordan er denne håndteringen preget av forståelser av feminisme og kjønn?

Problemstillingen vil bli besvart ved hjelp av intervjuer fra fem jenter fra Vennesla. Den vil også bli besvart ved å ta i bruk institusjonell etnografi som teoretisk rammeverk og metodologi, samt annen teori og forskning. Gjennom datamaterialet har jeg funnet at informantene gjør ulike former for kjønnets virksomhet (work) (Smith, 2005) i vennegjengenger med stort innslag av gutter, samt i relasjon til også andre i/fra hjembygda. De gjør «arbeid» for å håndtere «kødding» i nevnte gjenger, men også for å håndtere eget eventuelle likestillings- og samfunnsengasjement i lokalsamfunnet. Denne håndteringen forstår jeg som preget av dominerende forståelser av feminisme og feminister, femininitet og maskulinitet.

1.5 Oppgavens oppbygging

Innledningsvis har jeg beskrevet bakgrunnen for hvorfor jeg ønsket å skrive denne oppgaven, både som lektorstudent og kvinne med bakgrunn fra Vennesla. Jeg har også plassert oppgaven i en samfunnsmessig kontekst, og avklart begreper som jeg bruker i oppgaven. I kapittel to brer jeg ut om oppgavens teoretiske og metodologiske grunnmur; institusjonell etnografi. Kapittelet er i stor grad forbeholdt det teoretiske grunnlaget i metodologien. I kapittel tre vil jeg videre beskrive de faktiske metodiske valg som er gjennomført i arbeidet med dette prosjektet. Også disse er forankret i institusjonell etnografi. I og med at både det

teoretiske grunnlaget og de metodiske beslutninger er basert på institusjonell etnografi, kan innholdet og begreper i kapitlene overlape noe.

I kapittel fire legger jeg frem den første delen av analysen min, og her kommer mye av empirien frem. I kapittel fem presenterer jeg den andre delen av analysen min, hvor jeg bruker styringsbegrepet i institusjonell etnografi. Her bruker jeg også annen teori og forskning. Ved å presentere analysen på denne måten følger jeg også min egen kunnskapsutviklingsprosess. I kapittel seks oppsummerer jeg kort oppgaven og de viktigste funnene, samtidig som reflekterer over hva jeg har lært i løpet av prosessen og mulige veier for fremtidig forskning.

2.0 Teoretisk rammeverk: Institusjonell Etnografi

Institusjonell etnografi er en utforskningsmetodologi («method of inquiry») som ble utviklet av sosiologen Dorothy E. Smith (Widerberg, 2015, s. 14). Smith understreker dog at institusjonell etnografi er mer enn bare en metode. Det er også en sosiologi som bygger på bestemt teori, og en sosiologi hvor det legges vekt på at forskningen skal bidra til å *oppdage* (Smith, 2005, s. 2). Det innebærer for eksempel at betydningen av kjønn i en bestemt kontekst, må oppdages. Institusjonell etnografisk forskning studerer hvordan det mennesker gjør er «sosialt organisert», det vil si preget av det som skjer i relasjoner de inngår i. Smith mener at det vi gjør ikke bare preges av noe som skjer i relasjon til mennesker vi samhandler direkte med, men også er preget av noe som gjøres helt andre steder og til andre tider (Lund, 2015, s. 34; Nilsen, 2017, s. 20). Smith påpeker at mennesket er eksperter på sitt eget liv, og dermed er det også av dem vi må lære om samfunnet. Widerberg forklarer det slik; «Det er (...) ikke kunnskap *om* folk vi er ute etter, men hva vi kan lære *av* dem, om deres virksomhet» (Widerberg, 2015, s. 15). Smith utviklet sin alternative, feministiske sosiologi som en kritikk til det hun definerer som den rådende sosiologien og dens konvensjoner (Widerberg, 2015, s. 18).

Visjonen til Smith har stått som en grunnmur for prosjektet mitt, også for de bestemte valg og handlinger som jeg har tatt i løpet av arbeidet med oppgaven. De spesifikke valg og handlinger jeg har gjort vil derimot være forbeholdt metodekapittelet, og blir utdypende forklart der. I dette kapittelet ønsker jeg å beskrive noe av teorien som ligger til grunn for og inngår i institusjonell etnografi, og de begrepene jeg bruker i prosjektet mitt. Jeg vil konkretisere hvilket menneskesyn (ontologi), samt syn på kunnskapsproduksjon (epistemologi) som ligger til grunn for oppgaven. Videre vil jeg belyse begrepene virksomhet og styring, som er de viktigste begrepene i min studie. Når jeg i forskningen har brukt institusjonell etnografi som teoretisk rammeverk og metodologi, har jeg fått frem bestemt gjøren, eller «virksomhet» (work). I denne virksomheten har jeg funnet spor av det Smith kaller styring (ruling/ruling relations), som jeg også skal forklare nærmere senere i kapitlet. For å sannsynliggjøre at dette kan forstås som spor av styring, har jeg brukt annen teori enn institusjonell etnografi, og forskning som ikke har med institusjonell etnografi å gjøre. Denne teorien og forskningen presenterer og bruker jeg i analysekapitlet som handler om styring (kapittel fem).

2.1 Vitenskapsteoretisk posisjonering

Institusjonell etnografi kan plasseres innenfor den vitenskapsteoretiske retningen kritisk realisme. Dermed kan også denne oppgaven plasseres innenfor samme retning. Kritisk realisme kan sies å utgjøre en middelvei mellom sosialkonstruktivistiske posisjoner og realismeposisjoner (Solem, 2017, sitert i Bønnhoff, 2021, s. 21). Dette forskningsprosjektet studerer ulike forhold ved samfunnet, da i hovedsak erfaringer knyttet til kjønn, feminisme og likestilling. I sammenheng med dette prosjektet har jeg intervjuet fem jenter fra Vennesla. Her ønsket jeg i hovedsak å få fatt i informantenes fortellinger om deres praksis eller virksomhet, knyttet til oppgavens temaer. Innenfor den sosialkonstruktivistiske retningen vil en være skeptisk til at fortellingene som kommer fra informantene faktisk kan si noe om virkeligheten. Fra en realismeposisjon vil en derimot anta at fortellingene er sanne og at de handler om virkeligheten. Smith mener vi har hatt mye å lære av sosialkonstruktivismen, og at språket aldri kan fange «det som skjer» i virkeligheten (Smith, 1996, s. 188-189). Samtidig mener hun at vi, ved hjelp av en bestemt intervjuteknikk, kan få informantenes fortellinger til å inneholde *mer* av det som skjer eller har skjedd, i verden utenfor intervjusituasjonen (Magnussen, 2015, s. 46-47). Ved å prøve og redusere egen bruk av begreper, stille åpne spørsmål og ved å hjelpe informantene å «pakke ut» begreper de bruker, kan forskeren få informantene til å sette ord på erfaringer som ellers kan gjemmes i språkets begreper. Det informantene har fortalt meg i løpet av intervjuene forstår jeg altså som fortellinger som kan si noe om virkeligheten; om hva som faktisk skjer.

Filosofen Roy Bhaskar påpeker at en ut ifra en kritisk realistisk posisjon forstår at det som ofte kalles sosiale strukturer ikke eksisterer uten menneskelige handlinger. Dermed blir det viktig å studere det mennesker gjør og deres tanker om hvorfor de handler slik de gjør. Det å kartlegge strukturene bak det folk selv gjør blir også viktig med tanke på at disse strukturene kan være opphav til makt og kontroll. Handlende aktører har ikke alltid selv oversikt over og kunnskap om hvilke strukturer og betingelser som ligger til grunn for dets handlinger, mener Bhaskar (Jakobsen, 2021, s. 242-243). Dette synet er i tråd med institusjonell etnografi.

2.2 Sentrale ontologiske og epistemologiske forutsetninger i institusjonell etnografi

Institusjonell etnografis «ontologi om det sosiale» (Smith, 2005, s. 52) er laget ved å sette sammen, og videreutvikle, innsikter fra andre teoretikere. Magnussen og Lund (2018) forklarer at «det sosiale» her forstås som «menneskers koordinering af handlinger, bevidsthed og erfaring», samt at et individs tanker og handlinger alltid er knyttet til andres tanker og handlinger (Magnussen & Lund, 2018, s. 277). Menneskesynet i institusjonell etnografi innebærer at mennesket forstås som et grunnleggende sosialt vesen (Widerberg, 2015, s. 15). Mennesket er fra fødselen av skapt for å være sosiale - det er ikke noe vi «sosialiseres til» (Widerberg, 2015, s. 15). Dette menneskesynet påvirker videre det institusjonell-etnografiske synet på kunnskapsproduksjon. Smith viser til at institusjonell etnografi tar sikte på å forklare det sosiale i folks *faktiske* gjøremål (Smith, 2005, s. 55). Ettersom individer skaper kunnskap og en forståelse av hverdagen og virkeligheten i samhandling med andre, er det også der forskere må begynne sin forskning (Widerberg, 2015, s. 15). Flere fagpersoner anser det dog som naivt å basere kunnskap på menneskers erfaringer. Susan Hekman (1997) mener for eksempel at Smith gjør feil i å anta at kvinners hverdagserfaringer utgjør en virkelighet som skal gi den nødvendige forankringen for feministisk teori (Hekman, 1997, s. 361). Hun mener at Smith nekter å anerkjenne at virkeligheten også er diskursivt konstituert, og at det ikke bare er en ren dikotomi mellom de levde realiteter og det abstrakte (Hekman, 1997, s. 348). Så vidt jeg kan se, opplever jeg derimot at Smith tar høyde for at virkeligheten er diskursivt konstituert. Dette gjennom hennes vektlegging av objektivisering og styring, som jeg snart vil beskrive nærmere.

Ifølge Smith er mennesker «knowers», eller kunnskapsbærere når det kommer til deres egen virksomhet (Widerberg, 2015, s. 15). Smith forklarer at hun oppsøker mennesker som er kunnskapsrike angående den virksomheten hun ønsker å undersøke, fordi disse menneskene *gjør* denne (virksomheten). Disse informantene innehar en erfaringsmessig kunnskap om virksomheten de er involverte i; de vet hvordan de gjør det og de kan forklare det videre til en forsker, dersom dialogen gjøres på en måte som legger opp til dette (Smith, 2005, s. 149). I institusjonell etnografisk «ånd» skal forsker og informant samarbeide om å få frem informantens kunnskap om sin virksomhet, og her snakker informantene som eksperter. Det erfaringsmessige gir en spesifikk innsikt i noens virksomhet, samtidig som de også får

mulighet til å snakke om hva de gjør, hva de tenker om det, hvordan de planlegger og gjerne også hva de føler om det (Smith, 2005, s. 154-155).

Kunnskapsproduksjonen i institusjonell etnografi vil påvirkes av ideen om at «det sosiale» består av menneskers koordinering av tenking og handling. Ikke ulikt andre kritisk realistiske tenkere mener Smith at det ofte kan være vanskelig å selv oppdage hvilke samfunnskrefter som former det vi gjør i hverdagene våre. Dermed blir det forskerens oppgave å få frem og utvide den kunnskapen folk selv har om sine liv, i samarbeid med informantene (Magnussen 2015, s. 44-45; Smith, 2005, s. 125). I et gjensidig samspill produserer og skaper forsker og informant kunnskap. Forskeren i institusjonell etnografi skal ikke erstatte folks kunnskap med vitenskapelig kunnskap. I stedet for å belære, skal hun lære av informantene, og samtidig *utvide og bygge ut* deres egen kunnskap, slik at det som ikke er så synlig fra enkeltmenneskers ståsted, kan bli synlig.

2.3 Kritikk mot «mainstream» sosiologi

Samtidig som Smith selv omtaler institusjonell etnografi som en utforskningsmetodologi, understreker hun at det også er en alternativ form for sosiologi, og ikke bare en fremgangsmåte (Smith, 2005, s. 2). Smiths tenkning er inspirert av hennes erfaringer som alenemor, student og tidlig deltaker i kvinnebevegelsen. Hun argumenterte for at den rådende sosiologien var konstruert fra perspektivene til dem som styrer samfunnet. På grunn av dette har sosiologifaget utviklet konsepter og teorier basert på bestemte erfaringer. Andre mennesker enn de som gjennom historien har mest makt, for eksempel kvinner, folk i arbeiderklassen og etniske og seksuelle minoriteter, blir da tvunget til å forstå sine erfaringer ut ifra forståelser laget av disse ledende sosiologene og deres ståsted (Esseveld & Eldèn, 2012, s. 227). Smith utviklet herav det som omtales som en alternativ sosiologi, institusjonell etnografi. Retningen har dog ikke utviklet nye eller ukjente arbeidsmetoder for sosiologene. Den representerer en fremgangsmåte som er sammensatt av flere begrepsmessige redskaper, som skal hjelpe forskeren med å orientere blikket i riktig retning (Rua, 2012, s. 101).

Det Smith i utgangspunktet kalte en sosiologi for kvinner, ble senere omformulert og redefinert til en sosiologi for mennesker, eller en sosiologi for folk. Dersom vi kan utforske det sosiale ut ifra kvinners standpunkt, og kunne forklare for disse kvinnene hvordan

hverdagen og erfaringer er sammensatt av relasjoner og organisasjoner som strekker seg langt utenfor hverdagens konvensjoner, må den også kunne fungere slik for menn (Smith, 2005, s. 1). At institusjonell etnografi skal utvikle kunnskap *for* mennesker, betyr at kunnskapen skal oppleves nyttig for menneskene som inngår i forskningen (Widerberg, 2015, s. 18).

2.4 Virksomhetsbegrepet

Smith peker på at problemet med «mainstream» sosiologi er at den ofte starter i teoretiske begreper. Disse begrepene har en tendens til å erstatte eller fortrenge menneskers praksis, mener hun. Smith mener at «sosiale systemer» og «sosiale strukturer» er konstruksjoner som forskere kan gi en avgjørende rolle i sosiale prosesser, uten at dette trengs å vises empirisk (Smith, 2005, s. 54). Ved å la oss styre og begrense av teori og begreper, kan vi som forskere, ifølge Smith, bidra til å reprodusere de maktforhold som eksisterer i samfunnet, fordi kunnskapen blir reprodusert i tråd med de rådende og styrende perspektiver (Magnussen, 2015, s. 53). For å unngå å reprodusere disse maktforholdene, som også finnes i språket, mener Smith at vi alltid må starte i det (bestemte) mennesker *gjør*; i deres virksomhet (Smith, 2005, s. 54-56).

I institusjonell etnografi blir «work» eller virksomhet brukt i en sjenerøs forstand.

Virksomhet omhandler alt som blir gjort av mennesker som krever tid og innsats, som de mener å gjøre, som blir gjort under bestemte forhold med spesifikke midler og redskaper, og som de kanskje må tenke over (Smith, 2005, s. 151-152). For en institusjonell etnograf ligger det rett og slett mye mer i begrepet «work» enn betalt arbeid. Virksomhet er, som vi ser, intensjonell. Det er noe som blir gjort med et bestemt formål, på en faktisk plass, under bestemte forhold, og med bestemte ressurser, samtidig som det tar tid (Smith, 2005, s. 154). Virksomhet er likevel ikke bare fysisk arbeid, men også mentalt og emosjonelt arbeid. Som vi skal se, er mye av det arbeidet som kommer frem i denne oppgaven mentalt og emosjonelt. I institusjonell etnografi vil slik virksomhet være like viktig som fysisk arbeid som blir utført i hverdagen.

Smith oppfordrer forskere til å se etter menneskers virksomhet, i det feltet de interesserer seg for. Dette vil innebære at en må prøve å gjøre begreper informanter bruker om til «gjøren». Slikt arbeid gjøres når en snakker med informanter, men også i analysearbeid (Magnussen,

2015, s. 54). I sammenheng med dette forskningsprosjektet spurte jeg for eksempel informantene om de gjør noe i sitt hverdagsliv som er med på å utjevne kjønnsforskjeller i samfunnet, for å utfordre informantene til å utbrodere sin eventuelle gjøren for å bidra til økt likestilling. Smith legger også føringer for hvordan vi kan finne frem til og hvordan vi kan studere slik virksomhet. Datautviklingen må innrettes slik at vi produserer «work knowledge» (Magnussen, 2015, s. 54). Smith forklarer at hun legger vekt på minst to aspekter når hun bruker begrepet «work knowledge» (Smith, 2005, s. 151); det Widerberg oversetter til virksomhetskunnskap på norsk (Widerberg, 2015, s. 15). Det ene aspektet omhandler et individs egen opplevelse av sin virksomhet. Dette innebærer hva som gjøres, hvordan det gjøres, inkludert hva individet tenker og føler. Det betyr at *tenkning* og *«føling»* forstås som *gjøren* i institusjonell etnografi (Smith, 2005, s. 75-76). Det andre aspektet handler om den implisitte eller eksplisitte koordineringen av individers virksomhet med andres virksomhet (Smith, 2005, s. 151). Dette utbroderer jeg i neste delkapittel.

Smith er som nevnt opptatt av at språket vårt er gjennomsyret av samfunnets maktforhold, og av at vi dermed må være på vakt mot begreper. Samtalen mellom forsker og informant kan bli fanget i det Smith kaller «institutional capture», eller institusjonelle forståelser, slik det oversettes på norsk (Magnussen, 2015, s. 54). Særlig kan dette skje der hvor både informant for forsker er kjent med de aktuelle diskursene og når de vet hvordan de skal bruke språk som stammer fra diskursene. Faren er da at språket som blir brukt i dataproduksjonen «svelger» den faktiske subjektive erfaringen (Smith, 2005, s. 156). Resultatet av dette er at informantenes beskrivelser i realiteten er erfaringsmessig tomme (Magnussen, 2015, s. 54). Problemet, eller oppgaven, til etnografen er da å komme «bakom» disse vanlige språkbarrierene, for å lære av mennesker hva de faktisk gjør (Smith, 2005, s. 157). Det er nettopp fordi det er så viktig å unngå å bli fanget av språket, at det er så viktig å få frem menneskers virksomhet.

2.5 Styring

Når en som institusjonell etnografisk forsker starter med å få frem menneskers hverdagserfaringer som deltakere i sosiale prosesser, vil en også etter hvert kunne se hvordan individene koordinerer det de gjør med virksomheten til andre som er aktive i de samme sosiale prosessene. Det informanter gjør er rett og slett ofte knyttet til hva mennesker de

inngår i relasjon til, gjør (Magnussen & Lund, 2018, s. 277). I institusjonell etnografi innebærer sosiale relasjoner mer enn bare de menneskene som finnes i nære relasjoner og som en er i direkte kontakt med. Sosiale relasjoner inkluderer også om mennesker en aldri har direkte møtt, og som handler på andre steder og til andre tider. Smith omtaler dette som «translocal relations», eller translokale relasjoner på norsk (Widerberg, 2015, s. 15). Når en for eksempel får øye på forståelser som virker formende på det informanter gjør, og som vi kan se at også spiller en rolle for noe som skjer på andre steder og til andre tider, da er vi på sporet av det Smith kaller styring.

For å forstå styring, må vi også forstå objektivering. I likhet med andre tenkere innenfor kritisk realisme, er også Smith opptatt av makt og det som ofte kalles samfunnsstrukturer. Maktforståelsen i institusjonell etnografi er tett knyttet til det Smith kaller objektivering. Gjennom historien har bestemte måte å forstå samfunnet på, utviklet seg. Slike tenkemåter har gjennomgått en objektiveringsprosess; opprinnelig ble de skapt av spesifikke mennesker, til bestemte tider og på bestemte steder. Gjennom historien har de imidlertid løsrevet seg fra sine opprinnelige kreatører. Med tiden har de fått objekt-lignende egenskaper og har «reist» på tvers av tid og rom (Magnussen, Steen-Johnsen & Synnes, under publisering). Sagt på en annen måte har de blitt til diskurser (Foucault, 1999; Foucault, 2001). Smith (1987) viser hvordan slike objektiverte forståelser historisk sett ofte har vært skapt av menn som har innehatt en form for maktposisjon i samfunnet.

Når mennesker bruker eller «aktiverer» diskurser, for eksempel om hvordan kvinner bør oppføre seg, på tvers av tid og rom, inngår de i det Smith kaller styring. De bidrar til at disse forståelsene kan forme deres egen og andres gjøren. Forståelsene vil da «leve» videre, og de rådende maktforholdene reproduseres og opprettholdes. I sammenheng med dette prosjektet skal vi for eksempel se at ideen om den «sinte feministen» aktiveres av noen av mine informanter og av folk de inngår i relasjoner til. Denne ideen har de ikke selv funnet på. I stedet stammer den fra mennesker de ikke har møtt, og som har vært virksomme på andre steder og til andre tider enn de selv. Dette kan altså, i institusjonell etnografi, forstås som formet av en historisk objektiveringsprosess.

2.6 Avrunding

Institusjonell etnografi har som formål å utvide menneskers egen kunnskap, fremfor å erstatte denne med vitenskapelig kunnskap. Individet anses som nevnt som ekspert på egen virksomhet. Likevel er vi ikke alltid bevisst på hvilken virksomhet vi gjør, før vi blir spurt om dette. I en intervjusituasjon kan dermed forsker hjelpe informanter med få frem og sette ord på deres kunnskapsrike virksomhet; det de gjør som de kanskje ikke fullt ut er bevisste på at de gjør. Det kan også være vanskelig for mennesker å se hvordan det de selv tenker og gjør, er preget av det andre mennesker gjør, på tvers av tid og rom; de translokale relasjoner. Det kan med andre ord være vanskelig å se hvordan vi selv er preget av objektiverende tenke- og gjøremåter, fra våre individuelle ståsteder. Ved å synliggjøre dette kan forskeren hjelpe informantene med å utvide den kunnskapen de selv har om sine liv (Smith, 2005, s. 1). Dette kan imidlertid bare skje dersom en bruker fremgangsmåter som åpner opp for at vi i samspill med informanter kan utfordre de institusjonelle diskurser og undersøke de sosialt koordinerte praksiser mennesker inngår i (Magnussen et al., 2018, s. 88). Det er dog viktig å påpeke at individers erfaring i ulike institusjonelle relasjoner ikke er det primære objektet for forskningen i institusjonell etnografi. Det er hvordan denne erfaringen er formet av større samfunnsmessige forhold – styring – som til syvende og sist utforskes (Smith, 2005, s. 38). Ved å starte forskningen ved å få innsikt i menneskers virksomhet i sosiale relasjoner får forskere mulighet til å oppdage og utfordre tenke- og organiseringsmåter som opererer på tvers av tid og rom, og som er med på å skape og opprettholde sosial ulikhet i samfunnet. De kan med andre ord se hvordan objektivering og styring viser seg i folks hverdagsliv, og dermed også komme på sporet av motstand mot slike krefter.

3.0 Metode

Institusjonell etnografi har stått som en teoretisk og metodologisk grunnmur for hele prosjektet mitt, men som tidligere nevnt vil dette kapittelet være forbeholdt de faktiske metodiske valg, aktiviteter og refleksjoner jeg har tatt og gjennomført i løpet av arbeidet med oppgaven. Disse er preget av institusjonell etnografi.

Institusjonell etnografiske forskningsprosesser er ikke fullt ut planlagt på forhånd. En vet hva slags virksomhet en ønsker å forske på og hvilket ståsted en ønsker å starte ut i. Slik jeg forklarte i teorikapittelet, vektlegges det i institusjonell etnografi at forskning skal bidra til å oppdage. Når en gjør en fullskala institusjonell etnografisk studie, vil en dermed gjennom forskningsprosessen, oppdage hvem en eventuelt bør intervju i neste omgang, samt hvilke tekster og diskurser som bør utforskes (DeVault & McCoy, 2006, s. 20). Det er viktig å påpeke at jeg i denne oppgaven ikke har gjort en fullskala institusjonell etnografi, men det som kan forstås som en første fase i en slik studie. Grunnen til dette er tiden som har vært til rådighet for gjennomføring av prosjektet. Jeg har hatt mulighet til å få frem noe av informantenes virksomhet, samt identifisere spor av styring i denne. Hva slags virksomhet som ville bli viktig å få frem og utforske, samt hvilke spor av styring som ville komme til syne, visste jeg derimot ikke da jeg startet arbeidet med dette prosjektet. Det betyr også at jeg ikke valgte ut annen teori og forskning enn institusjonell etnografi før jeg startet forskningen. I stedet har jeg, som tidligere nevnt, valgt annen teori og forskning som har kunnet si noe om de sporene av styring som jeg har identifisert. Dette kommer frem i andre analysedel.

3.1 Forskningsspørsmål

En problemstilling eller et forskningsspørsmål sier noe om hva og hvem vi ønsker å studere (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 36). Da arbeidet med denne masterprosessen startet høsten 2021 var det som nevnt klart for meg at jeg ønsket å ta utgangspunkt i noe som stod meg selv nært, og som jeg interesserte meg for. Jenters erfaringer med og holdninger til feminisme var det jeg først ville utforske. Jeg tenker personlig på feminisme som noe positivt, og som en bevegelse jeg ønsker å være en del av. Likevel har jeg, som tidligere nevnt, blitt møtt med en del motstand hvor jeg blir hånet og latterliggjort for mitt engasjement. Dette har flere ganger medført at mine tanker og mine handlinger blir motstridende; jeg ønsker å stå opp for meg

selv og andre i feminismens navn, men i frykt for negative reaksjoner forblir jeg stille. Jeg fant dermed spenningen mellom liv og lære veldig interessant, og ønsket å finne ut av om dette kunne gjelde for andre jenter.

Etter flere veiledningssamtaler ble det derimot tydelig at begrepene kjønn og likestilling, i tillegg til feminismebegrepet, også burde inkluderes i prosjektet. Sammen med veileder kom vi frem til at det ville gi mening å starte med å få informantene til å fortelle om sine eventuelle erfaringer med kjønn, og om dette hadde eller hadde hatt betydning i deres hverdager, i stedet for å gå rett på tanker om feminisme. Dette ville forankre både meg selv og informantene i erfaring, og dette skapte mulighet for meg som forsker å forstå hvorfor informantene var, eller ikke var, opptatt av likestilling og feminisme. Ikke minst er feminisme et ladet begrep, som kunne skjule det informantene mine faktisk gjør. Vi kan for eksempel se for oss at noen som ikke definerer seg som feminister, heller ikke mener at de bidrar til likestilling, mens de kanskje gjør det.

Prosjektet tok i første omgang utgangspunkt i følgende problemstilling; «Hva slags erfaringer og refleksjoner har jenter fra Vennesla om kjønn, likestilling og feminisme?». I løpet av datautviklingen og arbeidet med analysen forstod jeg derimot at denne problemstillingen ble for bred, samtidig som den ikke inneholdt noe som handlet om styring- noe jeg etter hvert anså som svært sentralt for oppgaven. Jeg så meg dermed nødt til å spisse denne første problemstillingen, samt få inn en del som var rettet mot styring. Den endelige problemstillingen ble dermed følgende;

Hvordan håndterer jenter fra Vennesla relasjoner til mennesker i/fra hjembygda si, og hvordan er denne håndteringen preget av forståelser av feminisme og kjønn?

I institusjonell etnografisk ånd tar dette prosjektet utgangspunkt i individers hverdagslige erfaringer, da særlig knyttet til temaene kjønn, likestilling og feminisme. Slik som tidligere forklart i teorikapittelet vil informantenes fortellinger fungere som en inngang til å finne ut av noe av det som faktisk skjer i livene deres. I arbeidet med dette prosjektet har jeg lært av informantene, samtidig som jeg har forsøkt å utvide og bygge ut den kunnskap de har om sitt eget liv og sin virksomhet ved å identifisere spor av styring. Måtene deres virksomhet er preget av forståelser om kjønn og feminisme på er ikke nødvendigvis noe som er enkelt for

dem selv få øye på og forstå omfanget av, selv om flere av informantene mente at dette så ut til å bety noe i hverdagene deres.

3.2 Utvalg

I prosjektet har jeg intervjuet fem jenter fra Vennesla om deres erfaringer og refleksjoner om temaene kjønn, likestilling og feminisme. I institusjonell etnografi er ikke hensikten å kategorisere mennesker og se etter kategoriske beskrivelser. I stedet ønsker en å analysere hvordan mennesker som lever under spesifikke omstendigheter blir formet av disse omstendighetene og hvordan de trekkes inn i sosiale prosesser som strekker seg utover deres her og nå. Utvalget av informanter i institusjonell etnografi anses gjerne som mer åpent enn i mer konvensjonelle sosiologiske studier, men utvalgsprosessen er likevel ikke tilfeldig (DeVault & McCoy, 2006, s. 32-33).

Sett i sammenheng med oppgavens forskningsspørsmål var det klart for meg at jeg ønsket å intervjuere jenter fra Vennesla. Som nevnt kom dette ønsket fra mine egne erfaringer og opplevelser med oppgavens temaer i Vennesla. Videre ville jeg intervjuere jenter i aldersgruppen 20 til 30 år. Dette fordi jeg ønsket informanter som befant seg i samme aldersgruppe og livssituasjon som meg selv, og var kommet seg gjennom grunnskole og videregående. Jeg vurderte det slik at jenter i noe yngre alder gjerne ville knytte sine opplevelser til skolen, mens jeg i større grad var på jakt etter hverdagslige erfaringer som ikke er knyttet til bestemte organisasjoner og institusjoner, siden jeg selv har opplevd utfordringer knyttet til kjønn og likestilling i mer uformelle sosiale relasjoner.

Jeg kunne også ha intervjuet gutter fra Vennesla til dette prosjektet for å få frem deres ståsted, og dette hadde vært interessant. Også intervjuer med andre informanter kunne vært nyttig for å utforske de sporene av styring som kommer til syne i jentenes fortellinger. Dette har derimot ikke vært gjennomførbart med tiden som har vært til rådighet. Jeg kommer tilbake til dette i oppgavens avsluttende kapittel.

3.2.1 Rekruttering av informanter

I første omgang ble informantene rekruttert gjennom mitt utvidede nettverk, og i hovedsak har jeg intervjuet venners venner. Jeg fortalte noen venninner om prosjektet mitt og spurte

om de hadde noen i sin krets som møtte kriteriene. Jeg fikk en del navn på denne måten. Jeg kontaktet de aktuelle jentene over sosiale medier, hvor jeg sendte en informerende melding om prosjektet og spurte om de kunne være interesserte i å delta. Etter litt betenkningstid fra informantenes side, var det tre jenter som ønsket å delta. Flere jenter avslo også tilbudet og ønsket ikke å delta. Da jeg spurte hvorfor de ikke ønsket å være med, mente alle jentene som avslo at de selv ikke hadde nok kunnskap om, eller meninger om temaene. Jeg forklarte da at det ikke var nødvendig med noen form for forhåndskunnskap, og at ingen erfaring med kjønn, likestilling og feminisme også inngår som erfaring. Jentene virket likevel skeptiske, og ønsket fortsatt ikke å delta.

Jeg konsulterte da med veileder. Hun fortalte at hun selv hadde hatt liknende erfaringer i arbeid med å rekruttere informanter med kjønn, likestilling og feminisme som tema. Hun hadde selv erfart at feminismebegrepet kunne «skremme» bort aktuelle informanter. Etter denne samtalen bestemte jeg meg for å ta en noe utradisjonell tilnærming til rekrutteringen. Jeg la ut en «story» på Instagram hvor jeg spurte etter informanter i prosjektet¹. I storyen utelot jeg bevisst feminismebegrepet for å se om dette kunne hjelpe på responsen. Flere jenter tok her kontakt og ønsket gjerne å delta og hjelpe til med prosjektet. Mange av jentene var dog gode venner av meg. Dette var noe jeg ønsket å unngå i prosjektet, da jeg tidligere har snakket om egne erfaringer og opplevelser med feminisme sammen med dem. Dersom jeg da brukte venner som informanter kunne det være fare for at de delte kunnskap som de selv trodde jeg ønsket å høre, eller som i stor grad bare gjenspeilet mine egne meninger. Fra Instagram-rekrutteringen stod jeg derfor igjen med én informant. Jeg sendte over informasjonsskrivet hvor feminismebegrepet var inkludert, og informanten var fortsatt villig til å delta. Siste informant fikk jeg gjennom snøballmetoden. En av informantene jeg hadde intervjuet kontaktet en venninne hun tenkte kunne være interessert i prosjektet. Jeg fikk så klarsignal fra informanten at venninnen gjerne ville delta. Da sendte jeg en informerende

---

¹ Instagram post: Hei, jenter fra Vennesla! Jeg skal denne våren skrive en masteroppgave og trenger nå informanter til prosjektet mitt! Prosjektet handler om enkeltmenneskets erfaringer med og refleksjoner om kjønn og likestilling, da spesifikt knyttet til Vennesla. Jeg er ikke ute etter «fasitsvar» eller eksperter, så alle refleksjoner (uansett holdninger og erfaringer) tas imot med stor takk! Jeg leter etter jenter fra Vennesla i aldersgruppen 20-30år. Dersom du kunne vært interessert i å hjelpe meg, gjerne ta kontakt. Det er bare å stille spørsmål dersom du skulle lure på noe, eller ønsker mer informasjon!

melding over sosiale medier, samt informasjonsskrivet. Slik endte jeg da opp med mine fem informanter.

Jeg ønsker her å påpeke at denne rekrutteringen antakelig har påvirket hvilke informanter jeg faktisk fikk tak i. Det er grunn til å tro at svært feminisme-kritiske jenter avsto forespørselen om å delta. Rekrutteringsprosessen tyder også på dette, da flere jenter som avsto virket veldig skeptiske til feminismebegrepet. Selv om ikke alle informantene som har deltatt i dette prosjektet anser seg selv som feminister, opplever jeg dem heller ikke som motstandere til feminisme. Det kunne vært interessant å få med jenter som i større grad var feminisme-kritiske, og mulig hadde dette tilført andre nyanser enn det jeg har fått frem i denne omgang.

3.2.2 Informanter

Utvalget i denne oppgaven består av fem jenter. De er alle født og oppvokst i Vennesla, og fire av fem jenter bodde der også på intervjutidspunktet. Informantene er i alderen 20 til 30 år. I denne oppgaven og i prosessen har det vært viktig for meg å holde informantenes identitet og personopplysninger anonyme. Jeg velger derfor å utelukke navn, slik at informantenes refleksjoner og erfaringer ikke kan bli gjenkjent. Dataene som har kommet frem i samarbeid med informantene er i liten grad sensitive, men refleksjoner og erfaringer knyttet til kjønn, likestilling og feminisme kan likevel oppleves som privat. Videre i oppgaven vil jeg derfor henviser til informantene som informant A, informant B osv. Den alfabetiske rekkefølgen er helt tilfeldig. Under ønsker jeg å presentere alle fem informantene i korte trekk. Dette for å vise hvor informantene befinner seg, både geografisk, men også på andre måter. Dette gir kontekst til informantenes fortellinger.

Informant A	Jente i midten av 20-årene. Født og oppvokst i Vennesla, bor der også nå. Informanten har fullført videregående skole, men er foreløpig ikke student ved høyere utdanning eller ute i jobb. Anser seg selv som feminist.
Informant B	Jente i midten av 20-årene. Født og oppvokst i Vennesla, men bosatt i annen by i Sør-Norge. Tar nå høyere utdanning på et mannsdominert

	studium, samtidig som hun har en deltidsjobb i et mannsdominert yrke ved siden av studiene. Anser seg selv som feminist.
Informant C	Jente i midten av 20-årene. Født og oppvokst i Vennesla, bor der også nå. Informanten er yrkesfaglig utdannet og har vært jobbsøkende i nesten to år. Anser seg ikke som feminist.
Informant D	Jente i starten av 20-årene. Født og oppvokst i Vennesla, bor der også nå. Tar nå høyere utdanning, og har to deltidsjobber i kvinnedominerte yrker ved siden av studiene. Anser seg ikke som feminist.
Informant E	Jente i midten av 20-årene. Født og oppvokst i Vennesla, bor der også nå. Tar nå høyere utdanning og har en deltidsjobb i et kvinnedominert yrke ved siden av studiene. Anser seg selv som feminist.

3.3 Intervjuing

I dette prosjektet har jeg benyttet meg av den kvalitative metoden personlig intervju. Det empiriske grunnlaget for oppgaven utgjøres dermed av intervjuene med mine fem informanter. Å skulle undersøke enkeltindividers erfaringer vil naturligvis få konsekvenser for hvordan en utvikler data, og innenfor institusjonell etnografi er intervju den vanligste metoden for å få tilgang til dette. Intervju i institusjonell etnografi blir kanskje bedre beskrevet som «å snakke med mennesker», og kan gjennomføres på flere måter. Dette kan for eksempel gjøres ved formelle, planlagte intervjuer, eller gjennom uformelle, spontane samtaler og observasjoner (DeVault & McCoy, 2006, s. 22).

Jeg gjennomførte fem planlagte ansikt-til-ansikt intervjuer, som tok utgangspunkt i en semi-strukturert intervjuguide. Intervjuene ble tatt opp ved hjelp av båndopptaker, slik at jeg som forsker fullt og helt kunne være til stede i intervjuene, og slapp å skrive grundige notater. Intervjuene ble så transkribert i etterkant.

Jeg ønsker i tillegg å legge til at intervjuene opplevdes som gode samtaler, og ikke som formelle og stive intervjuer. Jeg møtte informantene i deres egne hjem og på sosiale møtesteder i bygda. Jeg fikk omvisning i hjemmene, ble servert mat og drikke, og vi spiste

sammen. De fleste av intervjuene ble også gjennomført ved at vi satt i informantenes egne sofaer, gjerne med beina godt plassert oppe i sofaen. Dette kan ha vært med på å bidra til en avslappet og trygg atmosfære rundt intervjusituasjonene. For å ytterligere skape rom for en åpen og ærlig dialog med informantene, var jeg også selv ærlig med informantene om mine egne opplevelser og erfaring med å engasjere meg som feminist i Vennesla, i starten av intervjuene. Dette gjorde jeg ikke fordi jeg ønsket at informantene skulle føres i samme retning, men rett og slett for å forklare ønsket mitt om å gjennomføre dette prosjekt. Mulig kan dette ha påvirket informantene som ikke anser seg som feminister. Kanskje ønsket de i større grad å unngå og fremstå som feminisme-kritiske, og å fremstå som mer feministisk engasjerte enn hva de egentlig er. Dette var dog ikke min opplevelse av disse informantene i intervjuene. Jeg opplevde informantene som svært åpne og ærlige, og de så ikke ut til å ha problemer med å snakke om verken positive eller negative erfaringer og refleksjoner om temaene. Samtidig opplevde jeg at informantene satte pris på at jeg snakket om bakgrunnen for gjennomføring av prosjektet, og at de kanskje i større grad opplevde at jeg var «en av dem», kontra at jeg var en intervjuer som stod «over» dem med pekepinn og faglig kompetanse. Jeg fortalte også informantene tidlig i møtet at intervjuguiden jeg hadde med ikke var bindende for intervjuet, og at dersom de ønsket å snakke om noe annet ville jeg oppmuntre til dette. Flere av informantene så dermed ut til å se på dette som en noe sjelden mulighet til å snakke om ting de ellers ikke hadde snakket så mye om, eller tenkt særlig over. Jeg opplevde dermed det som i institusjonell etnografi blir beskrevet som å snakke med mennesker. Dette bekrefter også flere av informantene når jeg spør hvordan de opplevde å bli intervjuet. Informant B svarte blant annet; «Det var veldig greit, følte i grunn det var en god samtale!». Alle jentene la også til at jeg mer enn gjerne kunne kontakte dem dersom jeg ønsket å vite noe mer. Dette har jeg også gjort.

Jeg er dog klar over at dette prosjektet er «farget» av mine egne erfaringer med og refleksjoner om kjønn, likestilling og feminisme i Vennesla. Uten mine egne erfaringer hadde ikke prosjektet vært gjennomført, og informantene hadde heller ikke blitt introdusert til temaene og begrepene jeg brukte i intervjuene. Det er ikke sikkert at informantene selv har brukt mye tid til å reflektere over begrepene tidligere, og gjennom intervjuene ble informantene nå plutselig «nødt til» å sette ord på deres egne erfaringer og refleksjoner. Språket kan på denne måten anses å inneha noe makt, også i denne oppgaven. Språket som er

delt mellom meg som forsker og informantene er ikke nøytralt og uten føringer. I institusjonell etnografi er det dog ikke et mål og ikke påvirke informantene. Dataene som utvikles regnes som samproduserte. Som forsker har det vært viktig for meg å være bevisst på å ikke bli «institutionally captured», slik som nevnt i teorikapittelet, hvor en ikke klarer å utfordre informantene til å «pakke ut» begreper som brukes, eller å bruke begreper fra sosiologien. Arbeidet mitt har bestått i å prøve og komme bak begrepene og oppdage hva som faktisk skjer.

Jerolmack og Khan påpeker også at mennesker gjerne kan lyve i intervjuer. Dette fordi de ønsker å fremstå som bedre enn hva de er, for å tilfredsstille intervjueren ved å fortelle de de tror hen vil høre, eller fordi de har en egeninteresse i å holde informasjonen for seg selv (Jerolmack og Khan, 2014, sitert i Friberg, 2019, s. 122). I sammenheng med dette prosjektet er det ikke umulig at informantene har sagt ting de egentlig ikke mener og som de egentlig ikke gjør. Opplevelsen min av samtalene med informantene tyder derimot ikke på dette. Poenget i institusjonell etnografi er heller ikke å grave i individets innerste tanker og hemmeligheter. I større grad er fokuset rettet utover, mot noe som skjer, og som involverer andre. Det som snakkes om er som regel hverdagslige ting som oppfattes som ufarlige. Problemer med uærlighet og liknende er dermed ikke et stort problem i institusjonell etnografisk forskning. Dette er kanskje også en av intervjumetodens positive sider. Gjennom ansikt-til-ansikt intervjuer får en mulighet til å skape trygge rammer sammen med informanten, som derav fremmer ærlige samtaler og svar.

3.3.1 Intervjuguide

I institusjonell etnografi ses hvert intervju som en mulighet for forskeren til å bli oppmerksom på flere spørsmål som bør undersøkes, og intervjuguiden kan dermed forandre seg underveis i forskningen. Dorothy Smith forteller selv at hun istedenfor å bruke et standard sett med spørsmål, baserte intervjuene på hva hun hadde lært fra tidligere intervjuer. I kvalitative intervjuer bør en finne en balanse mellom å rette intervjuet mot forskerens mål, samtidig som en skal oppmuntre informantene til å snakke på måter som fremmer deres egne erfaringer og aktiviteter (DeVault & McCoy, 2006, s. 23-24).

I mitt prosjekt ble intervjuene gjennomført som semi-strukturerte intervjuer, med mål å få frem og forstå informantenes erfaringer og refleksjoner (Kvale & Brinkmann, 2015, sitert i

Postholm & Jacobsen, 2018, s. 121). Det semi-strukturerte intervjuet kjennetegnes av at forsker på forhånd har utviklet noen spørsmål i form av en intervjuguide. Spørsmålene er dog ikke bindende i intervjuet. Spørsmålene blir stilt hvor det oppleves naturlig i kommunikasjonen, samtidig som forsker er åpen for at informanten kan ta opp temaer som forsker ikke nødvendigvis har planlagt på forhånd (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 121). Dette sammenfaller godt med forskerens hensikt i institusjonell etnografi. Gjennom intervjuene ledet informantene samtalen i ulike retninger, da de noen ganger tolket spørsmålene ulikt. Intervjuingen formet seg så etter informantenes egne erfaringer og refleksjoner.

I intervjuguiden noterte jeg ned fire hovedtemaer; bakgrunn, kjønn, feminisme og likestilling, samt relasjoner og Vennesla. Under disse temaene ønsket jeg å stille spørsmål om hvilke erfaringer og refleksjoner informantene hadde om temaene. Hensikten var å utvikle virksomhetskunnskap i samarbeid med informantene. Jeg spurte for eksempel «Har du noen gang tenkt eller opplevd at kjønnnet ditt har påvirket livet ditt på noe vis?» og «Hva tenker du når du hører ordet «feminisme»?» Spørsmålene jeg hadde notert ned var dermed i stor grad åpne, og var designet for å få frem informantenes virksomhet og tanker om denne. Jeg forsøkte å unngå og reprodusere objektiverende antakelser og forståelser. Dette har jeg gjort ved å fungere som en aktiv intervjuer, som har prøvd å hjelpe informantene med å «pakke ut» erfaringene de har, ved å stille oppfølgings spørsmål som «på hvilken måte?», «hva legger du i det?» og «kan du forklare det litt mer?». Jeg legger her ved et eksempel på dette fra intervjuet med informant C;

Intervjuer: Har du noen gang tenkt eller opplevd at kjønnnet ditt har påvirket livet ditt på noe vis?

Informant C: Ja. I utdanning og jobbsammenheng.

Intervjuer: På hvilken måte?

Informant C: Først at det er fortsatt ganske kjønnsdelt om hvilken utdanning man velger, og når jeg valgte en utradisjonell utdanning at jeg var alene jente. Og i etterkant at jeg har vært alene jente i jobb.

Jeg har også vært i kontakt med noen av informantene over telefon i etterkant av intervjuene for å avklare at jeg har forstått dem riktig, og for å supplere med informasjon jeg ikke hadde fått helt tak på i intervjuene. Se vedlegg 1 for hele intervjuguiden.

3.4 Analyse

For å finne koplingen mellom det som gjøres på et lokalt nivå og de større sosiale prosessene som denne gjøren er en del av, forklarer Campell og Gregor at datautvikling bør skje på to nivåer (Campell & Gregor, 2004, sitert i Nilsen, 2015, s. 38). Først bør en se på det som skjer lokalt, med utgangspunkt i informantens virksomhet. Etter dette bør en lete etter data som kan bidra til å forklare hvordan det som skjer og gjøres lokalt er knyttet til sosiale prosesser som strekker seg utover det lokale (Nilsen, 2015, s. 38), og da gjøre flere intervjuer og/eller utforske tekster for å undersøke disse videre. Jeg har ikke kommet lenger enn til å identifisere og reflektere over spor av styring i mine informanters erfaringer, men har ikke hatt mulighet til å forfølge disse videre med annen datautvikling og -analyse.

I intervjuene var jeg opptatt av å få frem informantens erfaringer og refleksjoner knyttet til kjønn, likestilling og feminisme, og hvordan informantene håndterte disse erfaringene og forståelsene i samhandling med andre mennesker i/fra Vennesla. Fokuset var på det som skjer og det som gjøres, og hva informantene tenker og føler rundt dette. Ved å stille åpne spørsmål og oppfølgingsspørsmål for å «pakke ut» informantens erfaring og kunnskap, fikk jeg mulighet til å oppdage deres virksomhet knyttet til oppgavens temaer.

Oppdagelsesarbeidet ble videre fulgt opp ved å analysere de transkriberte intervjuene ved å se etter informantens *gjøren*. Jeg fikk også hjelp av veileder til å gjøre dette, da virksomhetsbegrepet og institusjonell etnografi var ukjent for meg i starten av prosessen. Ved hjelp av de åpne spørsmålene og oppfølgingsspørsmålene jeg stilte i intervjuene, kom det også spor av styring til syne i informantens virksomhet. Det ser ut til at flere av informantene møter på noen av de samme forståelsene av kjønn og feminisme, selv om de inngår i til dels ulike relasjoner i hverdagens sine. Dette kan tyde på at informantens virksomhet og aktiviteter er formet av noen objektiverende/dominerende tenkemåter, som ikke bare er knyttet til Vennesla.

I analysen har jeg altså først lagt vekt på å få frem bestemte deler av mine informanternes virksomhet. Jeg har valgt å gå i dybden på og utforske virksomhet flere av informantene fortalte om, og som jeg forstår som kjønnet. I kapittel fire presenterer jeg denne delen av analysen. Den andre delen av analysen, som presenteres i kapittel fem, er viet til å identifisere og reflektere over mulige spor av styring; mulige grunner til at informantene gjør den presenterte virksomheten. I denne delen av analysen brukte jeg også annen teori og forskning.

3.5 Prosjektets troverdighet og overførbarhet

Validitet, eller gyldighet, viser til om forsker har dekning for sine «fortolkninger av funn og resultater» (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 126). Jacobsen skiller mellom to former for gyldighet; intern og ekstern. Intern gyldighet vil i hovedsak handle om resultatene oppfattes som riktige, eller rettere sagt; hvorvidt det er samsvar mellom virkeligheten og den virkeligheten forsker beskriver (Jacobsen, 2018, s. 228). Statsvitene som Jacobsen mener at det går an å fremskaffe objektiv kunnskap. Dette står i kontrast til tankegodset i institusjonell etnografi, hvor all kunnskap forstås som utviklet fra et bestemt ståsted. Jeg velger likevel å bruke begrepet Jacobsen bruker, da det kan ses i sammenheng med diskusjonen om erfaring versus fortelling som ble forklart i teorikapittelet, men som jeg ikke gjentar her. Den interne gyldigheten vil i denne oppgaven knyttes til informantenes ståsted. Dersom jeg skulle fått validert mine funn, måtte informantene kunne kjenne seg igjen i den virksomheten jeg beskriver. Dette er ikke noe jeg har hatt tid til å gjøre. Jeg har imidlertid prøvd mitt beste for å beskrive den virksomheten informantene mine gjør, slik de fortalte om den, noe lydopptakene har lagt til rette for. Informantene trenger derimot ikke å være enige i min analyse av styring for at analysene mine skal være troverdige. Når det er sagt, så har noen av mine informanter selv nevnt noe av det jeg forstår som styring i denne oppgaven. I institusjonell etnografi forstås også forskeren som medprodusent av kunnskap. Det blir dermed viktig at forskeren viser hvordan hun har gått frem i sin kunnskapsutviklingsprosess (Smith, 2005, s. 125). Dette har jeg forsøkt å gjøre også i denne oppgaven.

Ekstern gyldighet dreier seg om i hvilken grad funnene fra forskningen kan generaliseres til andre kontekster enn den faktisk har undersøkt (Jacobsen, 2018, s. 237). Antakelig vil en kunne finne at jenter også i andre kontekster enn den som er undersøkt her, vil drive samme

form for håndteringsarbeid som mine informanter. Forskning på forståelser av feminisme og kjønn tyder på dette. Samtidig er det også mye som taler for at informantene mine kanskje må gjøre særlig mye håndteringsarbeid, slik det har kommet frem, ettersom mye taler for at tradisjonelle kjønnsidealene står særlig sterkt i indre Agder.

Som jeg tidligere har beskrevet får forskere, ved å starte forskningen i menneskers erfaringer, mulighet til å oppdage og utfordre tenke- og organiseringsmåter som er med på å skape og opprettholde sosial ulikhet i samfunnet. Forskerens formål med institusjonell etnografi er dog ikke å generalisere gruppen av informanter som studeres, men å finne og beskrive sosiale prosesser som har en generaliserende effekt (DeVault & McCoy, 2006, s. 18). Informantene som har deltatt i dette prosjektet er alle ulike individer med forskjellige livserfaringer. Likevel ser det ut til at flere av dem inngår i samme virksomhet og at deres aktiviteter er formet av ulike dominerende tenkemåter. Tidligere forskning og teori antyder i tillegg at det ikke kun er mine informanter som møter på, og må håndtere, slike tenkemåter.

3.6 Etiske hensyn

Postholm og Jacobsen forklarer at forskningsetikken i Norge i dag baseres på tre grunnleggende krav knyttet til relasjonen mellom forsker og informant; informert samtykke, krav på privatliv og krav til å bli korrekt gjengitt (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 247). For å verne om disse kravene ble prosjektet i første omgang sendt inn til Norsk senter for forskningsdata, NSD, hvor prosjektet ble gjennomgått og behandlet. Prosjektet ble her godkjent i midten av desember 2021, før rekrutteringen av informanter og gjennomføring av intervjuer startet.

Kravet om informert samtykke kan videre deles inn i fire hovedkomponenter; kompetanse til å selv bestemme deltakelse, frivillighet, full informasjon og forståelse for hva det vil innebære å delta (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 247-249). Informantene ble skriftlig informert om prosjektets innhold før de takket ja til å delta, samtidig som vi også hadde samtaler om prosjektet når vi møttes til intervju. For å ivareta informantens personvern har alle informantene også signert en samtykkeerklæring. Denne inneholder informasjon om prosjektet, hva det vil innebære for informantene å delta, samt deres krav og rettigheter knyttet til personvern (Se vedlegg 2). Samtidig har jeg vært nøye med å følge rutiner for

behandling av personopplysninger satt av Universitetet i Agder. Disse rutineene innebærer blant annet regler for samtykke, taushetsplikt, samt lagring og sletting av personopplysninger (Universitetet i Agder, 2018). Informantene har blant annet blitt informert om at alle personopplysninger og transkripsjoner vil bli slettet ved prosjektets ende, og at de også har rett til å trekke seg fra prosjektet om dette skulle være ønskelig. Dette er dog en problemstilling jeg ikke har trengt å ta hensyn til under dette prosjektet, da ingen av informantene har ønsket å trekke seg fra studien.

Videre er også krav til privatliv nøye vurdert i arbeidet med oppgaven, da det også omhandler informantenes anonymitet. Postholm og Jacobsen stiller her spørsmål som hvor sensitiv og privat er informasjonen som samles inn, og hvor stor mulighet er det for at informantene blir identifisert gjennom data? (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 249-251). I dette prosjektet behandler jeg i liten grad informasjon som regnes som sensitive eller særlige kategorier av personopplysninger (NSD, u. å.). Prosjektets temaer kan likevel oppleves som private, da særlig informantens familie- og vennskskapsrelasjoner til andre mennesker i Vennesla. Jeg har dog ikke gravd i informantenes relasjoner til enkeltpersoner, med mindre de selv har tatt det opp. Det har vært informantenes spesielle forhold til andre i Vennesla som har vært interessante for oppgaven, men disse har blitt anonymisert da en ikke behøver å vite eksakt hvem folk er, samtidig som det ikke påvirker oppgavens innholdsmessige formål. Forskningsdeltakerne blir i oppgaven kun referert til som informant A, informant B og så videre, og er på denne måten også anonymisert. Heller ikke alder, studie, yrke eller tredjepersoner blir oppgitt ved navn, da heller ikke dette har vært nødvendig for oppgavens innhold.

Informantenes krav om å bli gjengitt korrekt er etter beste evne ivaretatt ved å transkribere alle intervjuene. Dette gjorde jeg da jeg ønsket å få mest mulig korrekthet i sitatene som brukes i oppgaven. Transkripsjonene, og dermed sitatene, er dog skrevet på bokmål. Dette er gjort for å unngå at informantene kan gjenkjennes gjennom dialekt og språkbruk. Det muntlige preget fra intervjuene er likevel ivaretatt i transkripsjonen. Noen av sitatene vil dermed være preget av grammatiske feil. Noen av informantenes fortellinger har også vært vanskelige å anonymisere, og av denne grunn har de også blitt utelatt av transkripsjonen. Det er derfor mulig at noen av informantene vil oppleve at deres sitater inneholder mangler eller har gjennomgått små endringer. Dette er for eksempel gjort dersom informantene har brukt

enkeltpersoners navn i sine fortellinger, eller navngitt spesifikke steder og/eller arbeidsstillinger. Dette har jeg gjort for å ivareta informantenes og tredjepersoners privatliv. Fremgangsmåten i institusjonell etnografi skal produsere kunnskap *for* informantene, og ikke *om* dem. Informantenes intervjuer har dermed fungert som en hjelp for meg til å forstå hvilke erfaringer og refleksjoner de har med kjønn, likestilling og feminisme knyttet til Vennesla, gjennom deres virksomhetskunnskap.

4.0 Første analysedel: Kjønnede liv og kjønnets virksomhet i hverdagen

Jeg har delt analysen min inn i to kapitler. Dette kapitlet handler om betydninger av kjønn generelt i informantenes liv, slik de selv ser det, men i all hovedsak om visse typer kjønnets virksomhet som jeg har valgt å fokusere på. Det neste kapitlet, kapittel fem, handler om mulige årsaker til at informantene gjør denne virksomheten. Med andre ord handler det om spor av styring.

Jeg har videre valgt å dele dette første analysekapitlet inn i tre hoveddeler. I den første delen vil jeg gi et kort overblikk over hva informantene mine trakk frem da jeg i starten av intervjuene spurte dem om hva kjønn eventuelt betydde i livene deres. Dette fungerer som en inngang, og gir leseren innblikk i betydninger av kjønn jeg *ikke* har forfulgt videre i denne oppgaven. I den andre delen synliggjør jeg noen av de relasjonene hvor alle jentene mente at kjønn hadde noe å si for deres hverdager. Her utforsker jeg hvordan jentene håndterer «kødding» i lokale vennegjenger som har stort innslag av gutter. I tredje og siste del av kapitlet vil jeg få frem hvordan jentene tenker rundt likestilling og feminisme, men særlig legge vekt på å få frem hvordan jentene håndterer et eventuelt likestillings- og mer generelt samfunnsengasjement også i relasjoner til andre i/fra Vennesla. Relasjonene det fokuseres på her går altså utover vennerelasjoner.

4.1 Betydning av kjønn i egne liv

Informantene som har deltatt i dette prosjektet identifiserer seg alle som jenter. Det å være jente kan dog ha ulik betydning for ulike individer, og kjønn kan oppleves å påvirke livet på forskjellige måter. Det kan også oppleves som å ikke spille noen rolle i hverdagen. Jeg vil her kort beskrive hvordan informantene mine opplever at kjønn påvirker livene deres, slik de så det i starten av intervjuene.

Da jeg stilte informantene dette spørsmålet i starten av intervjuene; «Har du noen gang tenkt eller opplevd at kjønn ditt har påvirket livet ditt på noe vis?» fikk jeg relativt ulike svar fra jentene. Informant A svarte ganske fort «Jeg tror ikke det». Hun begrunnet dette med at hun

har vokst opp i en familie hvor foreldrene har vært flinke til å ta med henne og søsteren hennes på både «jenteting» og «gutteting». Hun forteller;

«Hadde vi hatt en bror hadde det sikkert vært han (pappa) og broren på fisketur og sånt, men siden pappa ikke hadde noen sønn har han sikkert måtte ta til takke med oss da.» (Informant A)

Det kan se ut til at denne informanten har blitt oppdratt utenfor de tradisjonelle kjønnsrollene, og av denne grunn mener hun selv at kjønn ikke har hatt noen særlig påvirkning på hennes liv. Hun nevner dog at dette er et spørsmål hun har tenkt lite over, og ikke har vært særlig bevisst på.

Informant D forteller at hun opplever at kjønnets hennes påvirker henne i sammenheng med sport og idrett. Dette opplevde hun faktisk samme dag som intervjuet ble gjort;

«Det må være like mange gutter på hvert lag, og så kan man fordele jentene etterpå da. Senest i dag, når guttene nevnte akkurat dette når vi skulle spille volleyball, så sier jeg «har det noe å si om det er færre gutter på et lag? Jentene kan være vel så gode.» Vi spilte volleyball liksom, det er ikke gitt at guttene er bedre i volleyball. Det er nok en ting som jeg har merket og grunnen til at jeg sier det er fordi jeg opplevde det senest i dag liksom.» (Informant D)

Jeg opplever at utsagnet ovenfor viser til andres stereotyper og fordommer ovenfor det kvinnelige kjønn. Dette er også noe informant D nevner videre. Hun har flere ganger opplevd at hun blir forhåndsdømt (slik som når hun skulle spille volleyball) eller at noen hun inngår i relasjon til kommer med stereotypiske kommentarer rettet mot hennes kjønn. Informanten forteller for eksempel at noen gutter i hennes liv mener at jenter ikke kan kjøre bil. Dette er dog noe hun selv anerkjenner som «synsing» og stereotyper. Informanten forklarer likevel at dette ikke er noe som påvirker henne noe særlig, og at hun aldri er lei seg etter å ha hørt slike kommentarer.

Forventninger knyttet til kjønn blir også påpekt av informant E i sammenheng med spørsmålet om kjønn har hatt noen påvirkning på hennes liv. Hun forteller at kravene til henne som jente enten blir hevet eller senket, litt ut ifra hvilken situasjon hun befinner seg i. Her tar hun opp skole og flytting som et eksempel;

«(...) jeg vil nok si at mamma og de og har hatt litt høyere forventninger til meg enn til lillebroren min. Basert på at jeg er jente, og at jenter er flinkere på skolen. Og så har en jo og på en måte ... En blir jo ikke spurt om å være med å hjelpe og flytte liksom.» (Informant E)

I sammenheng med skole ble kravene og forventningene til henne høye. Slik jeg oppfatter det kom dette av forventningen til og stereotypien om at jenter er flinkere på skolen enn gutter. Samtidig blir hun heller ikke spurt om å være med å hjelpe og flytte. Informanten utdyper ikke dette, men jeg vil anta at dette handler om antakelsen om at gutter alltid er sterkere enn jenter. Ut ifra dette forteller informanten at kjønnet hennes til en viss grad påvirker livet hennes og at det helst er knyttet til hvilke forventninger folk har til henne.

Den eneste informanten som var veldig klar på og tydelig i sitt svar om at hennes kjønn har påvirket livet hennes var informant C. Veldig fort svarte hun «Ja. I utdanning- og jobbsammenheng», og dette i stor grad. Denne informanten har tatt det som gjerne ses på som en utradisjonell utdanning for jenter. Hennes utdanningsretning har og er ennå svært mannsdominert. Hun forklarer at hun ofte har vært eneste jente i forskjellige skolesammenhenger og at hun på denne måten har skilt seg ut fra sine medstudenter, og blitt oppmerksom på at hun er jente. Den utradisjonelle utdanningen har også ført til at informanten har arbeidet på svært mannsdominerte arbeidsplasser. Her forteller informanten at folk gjerne trør mer varsomt rundt henne og at de har «dullet» mer med henne fordi hun er jente. Informanten anser dog ikke dette som noe negativt. Senere i intervjuet utdyper hun litt mer om sin utdanning og arbeidssituasjon. I en tidsperiode på ett år og ti måneder søkte denne informanten på over hundre jobber. Hun forklarer at hun har fått mange avslag fordi «... jeg er ung, nyutdannet og har lav ansiennitet.». Samtidig sier hun dette;

«Den ene av de største grunnene er at jeg er jente, og det er mange fordommer. Og det burde kanskje være positivt, tenker mange, at jeg stikker meg fram. Det trodde jeg før jeg begynte å søke, at det var en fordel på min side at jeg kunne stikke meg fram i den der lange bunken med søknader fordi jeg har langt hår og valgte en utradisjonell utdanning. Men jeg møter likevel på den der «du er ung, gift og ønsker å etablere deg» og det stopper meg veldig mange plasser. Folk har en fordom om at jeg skal ut allerede i mammaperm med en gang jeg får meg fast jobb.» (Informant C)

Også denne informanten viser til andres fordommer mot hennes kjønn. Hun mener at fordommer mot og forventninger til henne som kvinne har resultert i at hun sliter med å få fast, relevant jobb.

I likhet med informant A forteller også informant B at «Det er liksom ikke sånne ting jeg tenker på så ofte» når jeg stiller henne spørsmålet om hva kjønn eventuelt betyr eller har betydning i livet hennes. Informanten forteller i første omgang at hun ikke kommer på noe, men etter litt betenkningstid kommer hun likevel på ulike situasjoner hvor hun har opplevd at kjønn har hatt påvirkning på hennes liv. Først og fremst forteller hun at hun til en viss grad har opplevd å legge merke til sitt eget kjønn i sammenheng med utdanning og arbeidsliv. Informanten tar, i likhet med informant C, en tradisjonelt mannsdominert utdanning, og har i denne sammenheng hatt flere jobber som også er mannsdominerte. Hun forteller at hun på skolen merker at det kan ta litt tid for jentene å få respekt fra lærere dersom de kler seg pent og sminker seg en del, og at dette ikke oppleves av jenter som ikke gjør det samme. Dette tolker jeg som at det kan ta litt tid for kvinnelige studenter å bli tatt seriøst dersom det er synlig at de legger innsats i hvordan de ser ut. Informanten forteller også at hun i sammenheng med en sommerjobb særlig la merke til sitt eget kjønn. Hun var alene jente på arbeidsplassen og i starten kom det med reaksjoner fra de mannlige kollegaene i form av blikk og latter. Selv tolket informanten disse blikkene som «Hva er det hun gjør her?». Hun var dog usikker på om dette var fordi hun var jente, eller fordi hun var ny på arbeidsplassen. Uansett forteller hun at hun følte seg noe utilpass i situasjonen. Disse to eksemplene gitt av denne informanten kan også ses i sammenheng med fordommer og stereotyper, slik som flere av de andre informantenes utsagn.

Denne informanten forteller også at hun synes det kan være litt ekkelt å være jente når en er på byen;

«(...) man har mindre å forsvare seg med da hvis noen for eksempel doper deg eller legger noe i drinken din, eller følger etter deg på vei hjem, eller sånne ting da. Jeg har jo ei venninne som ble dopet ned når vi var i utlandet for noen år siden. Da ble hun dopet ned og ble helt grønnsak, det er jo litt sånne ting som er litt ekkelt. Og det tror jeg ikke hadde skjedd hvis ikke vi var fire unge jenter på tur da. Det skjer jo hele tiden. Men det er ikke sånn at jeg tenker på det hele tiden når jeg er ute, men jeg tenker jo litt på det.» (Informant B)

Jeg opplever at dette utsagnet skiller seg en del fra de andre som en gjennomgått ovenfor. Opplevelsen av, og her erfaringen med, å føle seg utrygg som jente på byen bunner antakelig ikke i andres fordommer og stereotyper, men frykt, blant annet fundert i konkrete erfaringer. Selv om informanten forteller at hun ikke tenker over dette konstant når hun er ute på byen, er det likevel noe hun som jente tenker på og som til en viss grad påvirker livet hennes.

Gjennom intervjuene kommer det, som vi kan se ovenfor, frem flere ting som påvirker informantenes liv fordi de er jenter, slik de selv ser det. Informantene forteller blant annet om opplevelser innenfor sport og idrett, i utdanning- og arbeidsliv, i utelivet, samt om generelle forventninger knyttet til deres kjønn. Samtidig forteller én av informantene at hun ikke opplever at kjønn har hatt noen særlig betydning for hennes liv. Institusjonell etnografi vektlegger, slik som tidligere nevnt, at forskningen bør starte i folks egne erfaringer og refleksjoner. Heller ikke min forskning startet i teori om hva kjønn kan bety, men i mine informanternes egne erfaringer og refleksjoner om kjønn, slik som beskrevet ovenfor.

Som tidligere nevnt i metodekapittelet var det noe vanskelig å få tak i informanter til dette prosjektet, og flere av jentene som endte opp som informanter i prosjektet, mente i forkant av intervjuene at de ikke hadde så mye erfaring med eller særlige meninger om prosjektets temaer. Under intervjuene ble det likevel klart for både meg og informantene at dette var temaer som på en eller annen måte hadde berørt livene deres også utover de erfaringene som jeg har nevnt, og informantene fremstod for meg som svært kunnskapsrike om måter kjønn formet livene deres på. Det var nettopp slik kunnskap, som ser ut til å i stor grad ha vært taus, jeg ville få frem i intervjuene. Informantenes beskrivelser rommet mye, og de tok alle opp spennende og interessante temaer. Grunnet oppgavens omfang og relativt korte tidsløp ble jeg nødt til å velge ut (og velge bort) noen temaer å fordype meg i, og da har jeg valgt å fordype meg i noen former for virksomhet (Smith, 2005) jentene gjør, og som jeg mener er kjønn. Også alle informantene har ment at denne virksomheten har med kjønn å gjøre.

4.2 Håndtering av «kødding» i vennegjenger med stort innslag av gutter

I intervjuene med alle fem informantene ble relasjoner til venner, da især relasjoner til guttevenner, nevnt som relasjoner hvor informantene opplever at kjønn har en betydning. Ved flere anledninger tar informantene opp situasjoner hvor de ikke får henge med guttene

og hvor de sier at de ikke *føler seg* som «en del av gutta», selv om vennegjengene de referer til er både kjønnsblandede og guttedominerte. Å være/kjenne seg som en del av guttene ser ut til å bli sett på som noe positivt, mens det å ikke få være/kjenne seg som en del av guttene i vennegjengen blir betraktet som negativt. Noe jeg ble oppmerksom på i dataene mine, og har vært opptatt av å analysere frem, er hvordan informantene ser ut til å manøvrere, navigere og balansere i disse relasjonene. Jeg har med andre ord vært ute etter å få frem den virksomheten de gjør for å komme inn i og/eller bevare sin plass i disse relasjonene, samt med å unngå å havne utenfor vennegjengen. I denne delen av analysen er det altså dette jeg forsøker å synliggjøre.

Etter å ha spurt informantene om kjønn hadde hatt noen generell betydning for deres liv, ønsket jeg videre utforske om informantene opplevde at kjønn hadde hatt noen betydning i relasjoner til andre. Under intervjuene stilte jeg dermed dette spørsmålet til informantene; «Har du noen gang tenkt eller opplevd at kjønn ditt har påvirket deg i noen av relasjonene du har til andre fra Vennesla?» En av informantene, informant B, kunne her fortelle;

«Jeg har ikke så mange guttevenner i Vennesla, og med jentene så er vi jo liksom bare jentene (ler). Men det eneste jeg kan komme på er en guttegjeng jeg hang med på videregående, de var jo veldig sånn «guttekveld». Og de sa det rett ut at «dere kan ikke komme fordi dere er jenter», «vi skal være guttene fra fem til sju, så kan dere komme etterpå». Da merker man det jo veldig. Da blir man jo litt sånn jenta i gjengen, man blir jo ikke en av guttene da.» (Informant B)

Også informant E har hatt en liknende opplevelse;

«Ja, jeg føler jo at hvis jeg merker noe så er det typ på fest med (guttegjeng), og at «nei, jentene kan ikke komme», eller ... Ja, at man kun blir sett på som jentene og kan på en måte ikke, eller... Ja, at man kommer inn da og ødelegger den stemninga som de mener at de har og foretrekker. Men jeg merker det nok ikke så ofte, er nok oftest på nachspiel (med guttegjeng). Så ja, der kan jeg nok merke det.» (Informant E)

Det informant B og informant E forteller her er interessant. Jentene i vennegjengen blir aktivt holdt utenfor gruppa, kun basert på deres biologiske kjønn. Det biologiske kjønn blir her veldig tydelig og aktualisert som en årsak til at jentene ikke får være med på alle aktivitetene

i vennegjengen. Jeg som forsker vet ikke hvem eller hvor mange i denne vennegjengen som driver med ekskluderende virksomhet, og mulig er/var noen mer toneangivende enn andre. Andre deler av dataene mine tyder på at det finnes nettopp noen toneangivende gutter som sitter på en form for definisjonsmakt. Dette vil jeg dog komme mer inn på senere. Her ser det likevel ut til at nettopp noen toneangivende gutter driver med ekskluderende virksomhet ovenfor jentene i gruppa. Hvorvidt alle guttene i vennegjengen er innforstått med dette arbeidet og samtykker, står derimot uklart.

Ut ifra dette kan det se ut til at noen av guttene i informant B og E sine relasjoner sitter med definisjonsmakten og driver med en form for sosial kontroll innad i vennegjengen (Ugelvik, 2019). Det ser også ut til at det å være «jenta i gjengen» eller å «kun bli(r) sett på som jentene» oppleves negativt. Ifølge informant E mener guttene at jentene vil ødelegge stemningen dersom de kommer, kun på grunnlag av at de er jenter.

Når jeg så stilte det samme spørsmålet til informant A, kunne hun blant annet fortelle;

«Du må være litt guttejente for å passe inn i noen gjenger her.» (Informant A)

Når informanten sier «her» i denne situasjonen refererer hun til Vennesla. Jeg stilte denne informanten et oppfølgende spørsmål angående dette; «Hva legger du i det å være guttejente?». Informanten fortalte i denne sammenhengen at ved å være guttejente og for å kunne «blende inn» med guttene, så må en som jente ha litt «guttehumor». Dette innebærer at en som jente må tåle å høre gutter tulle om jenter, samt tåle at guttene er litt frekke på det informanten kaller en humoristisk måte. Informanten føler selv hun er blitt herdet og vant til dette, og at det derfor er mulig for henne å være en del av guttene. Samtidig sier hun at hun opplever at jenter som ikke «tåler» å høre like mye, og som hyppig sier ifra dersom de føler at guttene går over streken med «guttehumoren», blir snakket om av guttene på en negativ måte. Disse jentene vil, ifølge informant A, heller ikke passe inn på samme måte som jentene som har «gitt opp å si ifra» og som lar guttene «tulle». De står også i fare for å ekskluderes, For denne informanten betyr det å være guttejente å være en jente som «tåler» mye - en jente som helst ikke skal si ifra om så mye og som tåler den litt røffe humoren som gjerne kan gå på bekostning av dem selv og andre jenter.

Som det kommer frem i informant B sin tidligere- og informant E sin nåværende situasjon, kan det å være jente gjøre at en av og til bli utestengt av gruppa kun fordi en biologisk sett er jente. Utsagnet til informant A kan samtidig tolkes slik at det er enklere å bli en del av eller å være en del av guttegjengene dersom en unngår å oppføre seg som en «masete» jente, og unngår å yte motstand mot guttehumoren. Ved å se på informant B og informant A sine utsagn i sammenheng, kan vi si at inngangen og tilgangen til de guttedominerte gjengene kan se ut til å bli enklere ved å akseptere eller kanskje til og med tilegne seg måter å gjøre ting på som allerede er etablert humor i disse gjengene, og som det ser ut til at en del gutter har mye makt over.

Når jeg videre i intervjuet spør informant B om hun gjør noe i hverdagslivet som er med på å utjevne kjønnsforskjeller i samfunnet, kan hun fortelle at hun snakker med venninner på skolen eller på jobb om lik lønn for likt arbeid, og at hun i samtaler kan si ifra dersom «noen slenger en kommentar som er litt på grensa». Hun kan fortelle meg at hennes personlige grense blir passert dersom hun merker at noen *faktisk* mener eller ytrer at hennes ferdigheter er begrenset kun basert på hennes biologiske kjønn. Dette er spennende. Jeg tolker dette slik at informanten ikke bare må høre på og tåle hva som blir sagt, men at hun også må gjøre et tolkningsarbeid for å avgjøre hvorvidt det de sier er «kødd» eller om de faktisk mener det. Videre sier hun;

«Det er ikke sånn at jeg sier ifra hver gang guttevennene mine slenger tullekommentarer, men om de går over en viss grense der det faktisk kan virke som noen mener det de sier, da sier jeg ifra.» (Informant B)

Hun forteller meg samtidig at hun ikke anser seg selv som en selvhøytidelig person, og at også hun noen ganger kan bruke det vi kan kalle for en litt drøy humor. Dette kommer ytterligere frem når informanten snakker om arbeidskulturen på jobb;

«På jobb så er det jo litt sånn kødden ... Vi har jo litt humor liksom, litt sånn «me too»- humor. Men så kan jeg jo ... Jeg sier ifra hvis det går litt langt på en måte.»
(Informant B)

Informant B arbeider på en mannsdominert arbeidsplass og er student på et mannsdominert studium, og kan fortelle at hun er vant til å være i mindretall blant gutter. Når jeg spør

hvordan de andre på arbeidsplassen reagerer på at hun sier ifra i forhold til «guttehumor», svarer hun;

«Nei, årh, ja, selvfølgelig». De er jo livredde for å si noe galt. Men jeg tror de har skjønt at jeg ikke er så seriøs på en måte. Jeg står jo for feminisme og synes det er viktig og sånt, men jeg mener jo man kan tulle litt og, men jeg sier ifra hvis det går over grensa mi.» (Informant B)

Vi ser at informanten flere ganger i løpet av intervjuet sier at hun sier ifra dersom noen gutter/menn i hennes sosiale relasjoner «går litt langt» og overskrider informantens personlige grenser. Informant B refererer også blant annet til en «me too»- humor som finner sted på arbeidsplassen, altså det jeg oppfatter som en drøy eller en litt røffere humor, som høyt sannsynlig er seksualisert. Informantens kunnskapsrike, komplekse og finstemte navigeringsarbeid tydeliggjøres her ved at hun balanserer det å være «for lite» og «for mye» feminist.

Informanten forteller samtidig at hennes mannlige kollegaer er «livredde for å si noe galt». Dette er svært interessant. Det kan se ut til at også mennene i informantens relasjoner synes det kan være krevende å finne balansen mellom humor og krenkelser. Informanten er dog klar på at hun selv ikke er så «selvhøytidelig» eller «seriøs», og at også hun kan tulle litt. Det kan se ut til at det å være «seriøs» ikke er noe positivt i denne sammenhengen, og at informanten dermed avfinner seg med mer av humoren og de sannsynligvis seksualiserte spøkene enn det hun egentlig synes er greit. Slik kan det se ut til at informant B i alle fall til dels har tilpasset seg det vi kan kalle en mannsdominert kultur på arbeidsplassen. Slik jeg tolker det, ser også informanten selv ut til å bruke en noe «drøy» humor som en form for navigeringsvirksomhet og relasjonsbyggende virksomhet. Kanskje er det å bruke en form for «drøyere» humor nettopp en måte å opprettholde og bygge relasjoner med mennene på? Relasjonsbyggende arbeid gjennom humor ser også ut til å gjøres av mennene informanten inngår i relasjon til. Mennene ser ut til, gjennom informantens utsagn, å være redde for å gå for langt med humoren, samtidig som den åpenbart blir brukt.

Som tidligere nevnt går informant B på også et mannsdominert studie. Også i dette miljøet ser informanten ut til å i stor grad ha tilpasset seg en mannsdominert kultur. Dette kan nemlig informant B fortelle om gjengen hun omgås med fra skolen;

«Jeg kan tenke meg at hvis noen andre jenter hadde kommet inn i vår gjeng nå, så hadde de kanskje følt at det var litt sånn macho stemning, men jeg tror jeg er blitt så vant til det i løpet av disse årene at jeg kanskje har blitt litt mer sånn selv. Litt mer sånn koddete (ler). Man blir jo veldig påvirket av hvem man er med, men ... ja.»

(Informant B)

Også i dette utsagnet ser vi at «kødd» er en del av vennemiljøet informanten er i. Informant B forteller at hun selv er blitt mer «kødden» i løpet av hennes år på studiet, og at hun er blitt påvirket av de hun er med, mulig det informant A refererer til som «herdet». I informant B sitt tilfelle vil jeg da anta at påvirkningen kommer fra både guttene på det mannsdominerte studiet og kollegaer på hennes mannsdominerte arbeidsplass. Hun befinner seg rett og slett nå i flere grupper hvor det er litt «macho stemning». I begge miljøer ser informanten ut til å ha tilpasset seg gjeldende humor i stor grad.

Informant A nevner også i sitt intervju en form for «guttehumor» - til det informant B refererer til som «kødd» eller tull. Informant A kan også se ut til å gjøre «arbeid» i sammenheng med dette. Videre under spørsmålet om informanten har tenkt eller opplevd at kjønn har påvirket henne i noen av relasjonene hun har til andre fra Vennesla, kan hun fortelle dette;

«Ofte når de snakker om ei jente, hvis det er noe meninger om og hvordan hun er og sånt, pleier jeg bare å høre. Men det er jo ofte de snakker om hvordan de ser ut og sånt, og da sier jeg, det er kanskje en av de gangene jeg sier ifra, at «herregud, dere kan jo ikke snakke sånn.» Hvis de snakker om vekt og sånt, da blir jeg ordentlig sur.»

(Informant A)

Jeg spurte så informanten om hvordan guttene reagerer på at hun sier ifra;

«Da føler jeg meg som ei jente når jeg sier sånn! Jeg har opplevd at noen gutter sier til meg at de reagerer på hvordan de andre guttene prater, men den gutten som sier det (at han ikke liker det som sies) til meg, sier det jo ikke til de andre guttene. Da føler jeg meg veldig jente, når jeg sier ifra om det.» (Informant A)

Jeg opplever det informant A forteller meg i denne samtalen som veldig spennende. I likhet med informant B, har også informant A en personlig grense for når «guttehumoren» går for

langt. Hun ser ut til å bruke tid, krefter og kunnskap på/til å reflektere over når og hvordan hun «sier ifra», samt når hun bare skal lytte. Informanten forteller meg at hun vanligvis lar guttene snakke og at hun ikke sier dem imot. Informanten forteller nemlig at hun har vært i denne gjengen en stund, og at hun nå er ganske «herdet» og vant til «guttehumoren».

Antakelig har hun også arbeidet med følelsene sine for å kunne bli «herdet» (Hochschild, 2012). Hun gjør kanskje dette for å «blende inn» sammen med guttevennene, eller i frykt for å bli omtalt negativt av de samme guttene. Dersom de opplever at hun sier for hyppig ifra, noe som kan bety at hun ikke «tåler nok» eller er «for seriøs», vil hun kanskje ekskluderes eller miste sin posisjon i vennegjengen. Samtidig sier hun ifra dersom noen av guttene snakker om andre jenters vekt og utseende. Informanten ser herav ut til å bevisst balansere det å passe inn sammen med guttene, samtidig som hun står opp for andre jenter dersom guttene trækker over hennes personlige grenser for hva det er greit å si. Kanskje er det slik at det er lettere å «si ifra» på vegne av andre enn seg selv. Informantens utsagn kan tyde på dette. Jeg opplever at det å «si ifra» på vegne av andre jenter er en kunnskapsrik måte å yte motstand på.

Vi kan anta at guttene informant A forteller om, omtaler andre jenters utseende på en negativ og nedsettende måte, siden informant A reagerer som hun gjør. Noen av guttene informantene forteller om ser videre ut til å inneha mer definisjonsmakt enn jentene og noen andre gutter i denne sammenhengen. Guttene informant A forholder seg til ser nemlig ut til å være mindre homogene. Informanten forteller at hun har opplevd at noen av guttene reagerer på det de andre guttene sier, men at de ikke sier ifra foran andre. Kanskje kan dette tyde på at noen av guttene har mer definisjonsmakt enn andre. Kanskje kan noen av guttene sies å være underlagt «guttehumoren» på samme måte som jentene. Det kan være slik at disse guttene vil prioritere å holde seg inne med de toneangivende guttene, kontra det å være solidariske med jentene i gjengen. Kanskje oppleves det rett og slett tryggere også for de «stille guttene» å forbli stille. Satt på spissen kan det se ut til at det er disse toneangivende guttene som bestemmer *når* det er greit å snakke/si ifra og *hva* det er greit å snakke om. Dersom jentene i gjengen (eventuelt de «stille guttene») uttrykker misnøye med hva som blir snakket om, vil de risikere å bli utelukket fra gruppen.

Denne informanten forteller i tillegg at hun føler seg «veldig jente» når hun forteller guttene at de ikke kan snakke nedsettende om andre jenter. I likhet med det informant B forteller om å føle seg som «jenta i gjengen», høres også det informant A forteller om å føle seg «veldig jente» lite positivt ut. Kanskje står også dette da som en konsekvens av det å si fra; å føle seg veldig jente, eller sagt på en annen måte; å føle seg annerledes fra resten av vennegjengen. Generelt opplever jeg det som svært interessant at informantene føler seg «veldig jente» eller som «jenta i gjengen» i noen bestemte situasjoner. Det er dog viktig å bemerke at ingen av disse informantene uttrykker at de er ukomfortable med posisjonen de har i gruppene og miljøene de befinner seg i, når jeg har spurt om det. Likevel er det mulig å forstå det slik at informant A og informant B driver med, eller har drevet med, virksomhet for å beholde, bedre eller forenkle deres roller, relasjoner og posisjon i de nevnte vennegjengene.

På noen områder kan det derimot se ut til at noen av jentene ofrer noe av sin feminisme (dette kommer jeg nærmere inn på i kapittel fem) for å kunne akkomoderes til den noe maskuline humoren og kulturen de ser ut til å inngå i. Det kan se ut til at de bruker tid og krefter på å ikke gjøre *guttene* ukomfortable og true deres maskulinitet. Det at kvinner ofte hjelper til med å bevare menns mannlighet kommer også frem i annen forskning (Bøe & Wærness, 2012; Magnussen, 2015). Jeg opplever dog ikke at de toneangivende guttene er de *eneste* med definisjonsmakt og som utøver sosial kontroll. Det at den ene parten (de toneangivende guttene) kan ha mer makt og kontroll enn andre i de nevnte vennegjengene, behøver ikke å være synonymt med at de andre partene (jentene og de «stille» guttene) ikke har noe makt eller kontroll i det hele tatt.

To av de andre informantene forteller om litt andre opplevelser av kjønn i relasjoner, enn de tre nevnte informantene. Når jeg i intervjuet sammen med informant D spør om det finnes noen situasjoner eller relasjoner hvor hun blir mer klar over sitt eget kjønn enn til vanlig, forteller hun at hun ikke opplever å bli behandlet annerledes i relasjoner kun fordi hun er jente. Hun legger til;

«Jeg kan gjerne ha kompisforhold med guttene. Man kan føle seg skikkelig kompis selv om man er jente.» (Informant D)

For meg høres det ut som at det å føle seg som kompis eller å ha et kompisforhold har en annen betydning enn det å være venn eller venninne. Etter å ha lest transkripsjonene stilte jeg

denne informanten flere oppfølgende spørsmål angående dette utsagnet, for å finne ut av hva hun selv mener ligger i det å være kompis med gutter. Informanten fortalte da at hun ikke føler seg annerledes behandlet blant guttene selv om hun er jente. Hun føler heller ikke at guttene «tar hensyn» til at hun er til stede i samtaler og at hun antar at guttene snakker om de samme tingene med henne, som de gjør når hun ikke er der. Denne opplevelsen virker annerledes enn de andre informantene. Kanskje kan dette også bety at guttene som informant D her forteller om er litt annerledes enn guttene som de andre informantene snakker om? Videre spurte jeg om kompis-relasjonene hun har med guttene er annerledes fra relasjonen hun har med venninner, og her kunne informanten fortelle at;

«Det blir jo snakket om andre ting når jeg er med jentene, mer dramasnakk, om du skjønner. Det slipper man med guttene (ler).» (Informant D)

Denne informanten ser ut til å få noe annet ut av relasjonen hun har med guttevenner enn med jentevenner. Med guttevenner slipper hun det hun selv omtaler som dramasnakk. Det er derimot viktig å nevne at jeg i denne samtalen ble fanget av at jeg var «på nett» med informanten, og at jeg ikke videre spurte om hva informanten selv mente med «dramasnakk», da dette opplevdes som «innforstått». Dette er dog noe jeg skulle ønske jeg hadde spurt mer om i ettertid. Slik jeg tolker det, antar jeg at informanten viser til snakk om sladder, eller snakk for å prøve å ordne opp i relasjoner når hun bruker begrepet «dramasnakk». Jeg får gjennom informantens utsagn en oppfatning om at jenter kan oppleves som noe «masete» eller «dramatiske», og at en slipper dette sammen med guttene. Ved å være en del av både en guttegjeng og en jentegjeng får muligens denne informanten dekket ulike behov. Sammen med jentene kan hun gjerne snakke om følelser og «drama», mens hun sammen med guttene i større grad kan «kødde». Ut fra intervjuene mine virker det som om gutter i større grad har en ironisk distanse til sin omverden, mens jenter er mer oppriktige, autentiske og «ekte». Denne tråden vil jeg snart plukke opp igjen.

Også informant C ser ut til å få dekket andre behov sammen med guttevenner, enn hva hun får med jentevenner. Når jeg spør henne om hun har opplevd at kjønn har påvirket henne i noen av relasjonene til andre fra Vennesla, kan hun blant annet fortelle;

«(...) jeg har mye mer å tilby på den fronten der som guttene sitter og snakker om hva som skjedde på byggeplassen og sånn og sånn, og tulle litt. Istedenfor sånn der «årh,

har du hørt de og de, og sånn og sånn, de gjør det og de sier det» liksom. Så det påvirker jo relasjonene mine, for jeg har lettere for å bli kamerat med guttene enn å snakke med jentene liksom.» (Informant C)

Informant C opplever selv at hun har mer kunnskap å tilby til vennegjengen, enn bare sladder fra hjembygda og følelsmessigarbeid. Også informant C har bakgrunn fra et mannsdominert studie, samt fra mannsdominerte arbeidsplasser. Hennes erfaringer og interesser ser dermed ut til å skille seg noe fra de andre jentene i vennegjengen. Hun trives bedre i samtaler og grupper hvor det kan «tulle» litt og hvor samtalene dreier seg om noe annet enn «sladder» fra hjemstedet, og dette får hun gjerne sammen med guttevennene. Også på videregående skole opplevde hun at det var lettere å navigere relasjoner med gutter enn med jenter;

«Jenter er litt mer sånn at en snakker om ting, men gutter er litt mer sånn at de gir deg et slag i skuldra og så er vi ferdige med det. Og det passet meg bedre.»

(Informant C)

Sammen med informant C dukker altså ordet «tulle» opp igjen; det informant A og B kalte for «guttehumor» og det å «kødde». Dette er tydelig noe som går igjen i intervjuene, og alle jentene ser ut til å mene at dette er noe som eksklusivt kommer fra guttene i de kjønnsblandede vennegjengene de inngår eller har inngått i. Ut ifra hva informant C forteller, ser det ut til at jentene på videregående skilte seg fra henne ved at de ønsket å prate ut om ting, og at jentene hun omgår nå liker å snakke om ting som har skjedd siden sist de møttes, gjerne i form av «sladder». Slik jeg opplever det, oppfatter informant C jenter som noe «masete»- det blir for mye «snakk» og følelser. Kanskje oppleves jentene rett og slett som *for* «seriøse», eventuelt useriøse på grunn av sladdereren? Også denne informanten ser ut til å ha tilpasset seg et mannsdominert miljø, men kan også ha kommet inn i miljøer hun trives i allerede fra starten av. Slik hun forklarer det, trives hun nettopp bedre i et slikt miljø. Det er ikke umulig å tenke her at også denne informanten kan ha adoptert noen av gjøremåter som vi har grunn til å tro at er mer maskulint pregede.

De nevnte utsagnene til informant C er svært interessante. Kanskje handler bruk av «kødde», «tull» og «guttehumor» om nettopp at det kan være vanskelig for menn og kvinner å finne felles interesser å snakke om? Informant C har åpenbart felles-interesser med guttene hun

omgå med, og i intervjuene kommer det frem at hun gjerne anser seg selv som en av guttene. Muligens er det slik at kjønnsforskjellene i hennes virkelighet er mindre tydelige, nettopp grunnet de felles interessene med guttene. Oppmerksomheten blir kanskje i større grad rettet mot deres felles interesser enn mot eventuelle forskjeller mellom jentene og guttene i gruppa. «Kødd», «guttehumor» og «tull» kan kanskje, i andre tilfeller, være med på å fylle en form for «tomrom» mellom guttene og jentene som mangler felles interesser? Følgelig vil også kjønnsforskjellene innad i gruppa kunne gjøres tydeligere, slik vi for eksempel har sett fra informant A sitt utsagn om å føle seg «veldig jente».

4.3 Håndtering av likestillings- og samfunnsengasjement i relasjon til andre i/fra Vennesla

I denne delen av kapittelet fokuserer jeg på relasjoner som går ut over vennerelasjoner, og som også inkluderer relasjoner til andre i/fra Vennesla. Jeg innleder med å beskrive informantenes forståelse av likestilling og feminisme, og hvor de forteller at de har fått disse forståelsene fra. Hovedformålet med denne delen er imidlertid å få frem hvordan jentene håndterer et likestillings- og mer generelt samfunnsengasjement i relasjon til folk i/fra Vennesla.

4.3.1 Forståelser av likestilling og feminisme

Under intervjuene spurte jeg alle fem informantene om hva de tenker når de hører begrepet «likestilling». Her var flere av jentene relativt enige i deres svar. Fire av fem informanter forklarte at de tenkte på lik lønn for likt arbeid, samt like rettigheter for begge/alle kjønn. Denne forståelsen av likestilling faller gjerne under det som kalles kjønnslikestilling. Én av informantene skiller seg derimot ut ifra de andre jentene. Denne informanten inkluderer både seksualitet og religion i sin «definisjon» av begrepet, i tillegg til kjønn som også de andre informantene nevner. Hennes forståelse av begrepet er ikke kun knyttet til kjønn, men er nærmere forståelsen som vi finner i det norske lovverket.

Mens flere av informantene mine i hovedsak hadde den samme forståelsen av likestillingsbegrepet, skjer det noe når feminismebegrepet blir nevnt. I intervjuene spurte jeg hva informantene tenkte når de hørte ordet «feminisme», og her var det relativt store forskjeller i svarene til informantene. Informantene som gruppe kan også her deles inn i to;

de som tenker på feminisme som noe positivt og som noe det ikke er nok av, og de som anser feminisme som noe negativt og som noe det kan bli «for mye» av.

Da jeg spurte hva informant A tenkte når hun hørte ordet feminisme, kunne hun fortelle at hun i første omgang tenkte på tv-serien til Ulrikke Falch; «F-ordet». Informanten forklarer at hun gjennom tv-serien til Ulrikke Falch fikk en større forståelse for hva feminisme egentlig var, og at hun gjennom denne serien forstod at det ikke bare var «kvinner som hata menn». I etterkant av dette forteller hun da at hun forstår feminisme som «like rettigheter for alle».

Informant B har en liknende forståelse av begrepet. Hun forklarer at hun forstår feminisme på samme måte som de andre jentene forstår likestillingsbegrepet, nemlig at det innebærer like rettigheter og like muligheter for alle kjønn. Jeg ønsker å bekrefte dette med informanten og spør henne om hun helst forbinder feminisme med kjønn, og da svarer hun at «for min del er det nok mest kanskje likestilling for jenter da, eller for mitt kjønn». Slik jeg tolker det forstår da denne informanten feminisme som kvinnekamp.

Informant E forteller at hun tenker på «sterke og flotte damer» som har kjempet og «fått oss dit vi er i dag». Da nevner hun for eksempel Sigrid Bonde Tusvik og Kim Friele, kvinner som i Norge har stått og står som frontfigurer i kvinnebevegelsen. Jeg spør videre hva hun legger i feminismebegrepet. Da forteller hun at feminisme for henne handler om å se bort ifra kjønn. Slik jeg forstår det, mener denne informanten da at kjønn ikke skal bety noe i samfunnet.

De tre overstående informantene stilte seg noen ganger nøytrale til feminismebegrepet, men snakket også om den feministiske bevegelsen som noe positivt. Informant A og informant B påpeker dog at de har lite erfaring med, og det de selv anser som manglende kunnskap og forståelse for, begrepet. Begge anser seg likevel som feminister. Informant E virker utelukkende positiv til begrepet, og forklarer at hun selv definerer seg som feminist.

De to gjenværende informantene hadde derimot andre tanker og meninger om begrepet. Dette svarte nemlig informant D:

«Feminisme forbinder jeg egentlig med... Altså, jeg vet det har med likestilling å gjøre, men jeg forbinder det med noe dumt. Men også at det er, det er jo feil å si da, men det er kanskje noen jeg synes blir litt vel ekstreme. Og da hører jeg liksom bare hva folk synes om dem for noe, og da forbinder jeg det kanskje ikke med en god måte

å arbeide for likestilling da. Da synes jeg heller det blir forbundet med et negativt ladd ord.» (Informant D)

Informant C hadde en liknende forståelse og tanke;

«Ja, det er mørkt (ler). Det er lov å si det? Jeg er hundre prosent for det, men i små doser. Jeg tenker at det kan trekkes altfor langt, men det er sunt på et vis. Men jeg tenker at da kan vi være litt med på å grave vår egen grav. Det er litt vanskelig fordi vi er jo forskjellige. Det er vi jo. Det må vi jo bare innse på et tidspunkt.» (Informant C)

Begge disse informantene opplever feminisme som noe «mørkt» eller noe «dumt». Begge informantene ser også ut til å oppleve at feminister kan bli «litt vel ekstreme». Slik jeg tolker det er begge informantene *for* likestilling, samtidig som informantene ser ut til å mene at likestillingsarbeidet må posisjoneres ut i små doser, og at kvinner og menn ikke kan bli fullt ut likestilte. Jeg spør begge disse jentene om hva de tenker at feminisme innebærer. Begge trekker da frem at feminister arbeider for at kvinner skal opp og frem, men da gjerne på bekostning av menn. Informant C, som er gift, trekker også inn tanker om feminisme og parforhold i sitt svar;

«Men jeg vet ikke om jeg vil definere meg selv (som feminist). Kanskje mange som kjenner meg litt vil si at jeg er det, men jeg er veldig glad i mannen min og veldig glad for at jeg kan være svak og sårbar. Og det er ikke typisk feminist tror jeg, eller det slår meg ikke som det. Det er veldig sterke, tøffe damer. Sånn som Sigrid Bonde Tusvik er jo veldig der. Jeg synes hun er helt fantastisk festlig, men det blir jo litt mye. Jeg elsker jo podkasten, og det at man kan ta så lett på livet er jo dritgøy. Men jeg har mer troa på det at vi er skapt for å være to, og at derfor er vi forskjellige. Så føler jeg at hvis du er feminist, så er du en dame som skal klare deg alene. Det krasjer litt med hva mitt mål i livet er.» (Informant C)

Hennes forståelse av de feministiske verdier krasjer med hva hun anser som hennes mål i livet. Hun opplever at feminister er sterke og tøffe damer som gjerne skal klare seg alene. Slik jeg forstår det, opplever denne informanten at feminister gjør for mye ut av seg og/eller at deres meninger og handlinger går på bekostning av menn, og da også hennes parrelasjon.

Flere ganger i intervjuene trekker nemlig informant C og informant D at de opplever at feminister kan være «litt mye», eller litt for «ekstreme». Jeg finner det veldig interessant at det er nettopp disse informantene som trekker dette frem. Av de fem informantene er det disse to informantene som ikke definerer seg selv som feminister. Det var også disse informantene som nevnte at jenter kunne anses som litt «masete» og at det er mye «dramasnakk» og «sladder» blant jentene i vennegjengen. Kanskje er det da slik at disse informantene har adoptert noen av de tankesettene som antakeligvis preger guttene eller de toneangivende guttene i vennegjengen? Jeg vet ikke hva guttene i deres vennegjenger tenker om feminisme og feminister, men forskning kan tyde på at flere gutter enn jenter tenker på feminister som den stereotypiske «sinte feministen» som hater menn (Teigen, 2006; Kitterød & Teigen, 2021). Kanskje er det rett og slett en reaksjon på jenter som plutselig tar mye plass og som stikker seg frem? Dette står tross alt i kontrast til jenters rolle og tilskrevne plass tidligere i historien, noe jeg kommer nærmere inn på i kapittel fem.

Forståelsene informantene har av feminisme, som kommer frem i det overnevnte, ser helst ut til å komme fra sosiale medier, tv og podkaster. Hva informantene har sett/lest/hørt i disse mediene varierer dog noe. Jeg opplever at tre av informantene har lest og sett ting i ulike medier, og at de enten inspireres eller henter kunnskap fra dette. Informantene som forbinder feminisme med noe negativt ser gjerne også ut til å ha fått dette negative inntrykket gjennom medier. Informant D forteller blant annet dette;

«Men jeg har jo sett liksom på facebook og i kommentarfelt og det er jo også der jeg har sett kranglinga, holdt jeg på å si. Folk rotter seg opp mot feministen, eller feministene rotter seg opp mot en mann eller... ja. Men jeg har ikke noe annet forhold til det annet enn at jeg har lest på facebook. Har jo ikke lært om det på skolen liksom. Og det er jo egentlig kanskje noe en bør, eller i alle fall i forhold til likestilling da. At det kan trekkes inn når barn lærer om det fordi det er jo litt sånn ... interessant og.»
(Informant D)

Denne informanten forklarer samtidig at hun selv opplever å ha lite erfaring om temaet, og at hun ikke har satt seg noe særlig inn i hva det egentlig handler om. Hun sier også at hun ikke kjenner noen som definerer seg selv som feminister, i alle fall ikke som hun vet om. Også

informant C påpeker at hun antakelig ikke vet nok om temaet, og at ideologiens innhold virker noe vagt for henne. Dette svarer hun om hvilke erfaringer hun selv har;

«Veldig lite. Bare sånn hørt i podkast, Tønne og Tusvik liksom. Og så har jeg av og til lest noe sånn quotes eller noen små innlegg på facebook eller noe sånn, og så tenker jeg sånn «oi, det der er kjempebrutalt, det er i alle fall ikke meg».» (Informant C)

Det ser som sagt ut til at det negative inntrykket informant C og informant D har til feminisme gjerne kan komme fra ulike medier. Her har de opplevd å se krangling mellom feminister og menn i kommentarfelt på facebook, samt å lese sitater som de absolutt ikke kan kjenne seg igjen i og som oppleves som veldig brutale. Jeg tenker selv her at det ikke er rart at disse informantene har et negativt inntrykk av feminisme dersom dette er referansepunktene deres. Dersom feminisme stadig blir presentert i en negativ og «voldsom» forstand i ulike medier og en ikke opplever å finne noen motsetninger til dette, vil en fort sitte igjen med negative konnotasjoner til begrepet.

4.3.2 Håndtering av likestillings- og bredere samfunnsengasjement i hverdagen

Informantene kan også deles inn i to når det kommer til virksomhet som kan fremme likestilling. I intervjuene spurte jeg informantene om de gjør noe i hverdagslivet som er med på å utjevne kjønnsforskjeller i samfunnet, samt om de gjør noe i hverdagslivet som er med på å fremme likestilling. To av informantene, informant A og informant D, opplever selv at de ikke gjør så mye. Informant A forteller at hun følger personer og organisasjoner som kjemper for og fremmer likestilling på sosiale medier, og at hun også «liker» innleggene de legger ut. Ved å like innlegg på sosiale medier tenker jeg at en på sett og vis, om enn på en begrenset måte, er med på å skape oppmerksomhet rundt temaene som blir diskutert. Informanten forteller at det derimot stopper der og blir med det. Informant D forteller at hun ikke selv opplever å aktivt gjøre noe for likestilling. Hun kan si ifra dersom hun opplever at noe er urettferdig, slik hun gjorde når hun skulle spille volleyball, men dette kan hun fortelle at hun helst gjør på trass, ikke fordi hun ønsker å skape endring. Selv om informantene selv ikke mener at de gjør noe i hverdagen som bidrar til likestilling, mener jeg at de gir noen – om enn begrensede - bidrag til å fremme likestilling.

De tre andre informantene er noe klarere på at de til en viss grad gjør noe i hverdagslivet som er med på å utjevne kjønnsforskjeller og fremme likestilling. Informant B forteller blant annet at hun flere ganger snakker sammen med medstudenter på skolen om lik lønn for likt arbeid, da dette er noe som oppleves som aktuelt for henne som tar utdanning på et svært mannsdominert studium. Som vi tidligere har sett kan også denne informanten si ifra dersom hun opplever at noen slenger kommentarer som krysser hennes «personlige grenser», og dersom hun føler at noen virkelig mener at hennes ferdigheter er begrenset kun basert på hennes biologiske kjønn. Jeg tenker at hverdagslige samtaler sammen med andre også kan være en viktig måte å fremme likestilling på. Det var jo faktisk slik Smith sin utvikling av institusjonell etnografi startet- ved å samtale med andre og dele erfaringer gjennom likestillingsbevegelsen.

Også informant E legger vekt på de hverdagslige samtalene i hennes svar;

«Jeg prøver jo i alle fall å være flink til å gi beskjed hvis jeg føler at noe er ugreit da. Og så godt jeg kan prøve å være en aktiv stemme i den debatten. Og ellers så prøver jeg jo å liksom lure det inn i forhold til når jeg er sammen med hun jeg er tante til (...), og kan fortelle at det spiller ingen rolle hvem du er sammen med, hva du føler deg som, hva du leker med.» (Informant E)

Denne informanten forklarer at hun gjerne kan si ifra dersom hun opplever at noe er ugreit, og at hun prøver å være en aktiv stemme i offentlige debatter. Hvilken debatt hun i intervjuet refererer til, har jeg derimot ikke helt fått tak på. Hun forteller at hun gjerne kan snakke om dette sammen med venner og familie, og at hun ofte er den personene som tar opp temaer som handler om både likestilling og feminisme. Jeg spurte denne informanten hvordan hun opplever at hennes stemme og meninger blir mottatt av andre. Da kunne hun fortelle at hun får blandende signaler;

«(...) det er mange som blir provoserte, «Årh, nå drar hun det opp igjen». Men så er de jo helt enige når det kommer til stykket! Feminisme er et stygt ord for mange, de liker ikke det. Mange av venninnene mine er lei. Ei venninne sa når jeg sa at jeg skulle bli intervjuet om dette av deg at «årh, men da får du kanskje tømt deg liksom for de neste ti årene» (ler). Men dessverre, det funker ikke det (ler). Så det er litt blandede signaler.» (Informant E)

Jeg opplever gjennom dette utsagnet at informant E gjerne er en person som nettopp ønsker å snakke om temaer innenfor likestilling og feminisme i hverdagen, og det ser også ut til at hun har gjort det en del. Hun forklarer i intervjuet at flere venninner har gått lei, og at hun nå er blitt noe mer bevisst på når hun skal snakke om og diskutere feminisme, samt når hun heller skal la være. Hun forteller blant annet om en hendelse fra en jentekveld hvor det ble sendt et nakenbilde av en kjendis rundt bordet. Informanten var ukomfortabel med dette, men valgte å la det gå da hun ikke ønsket å ødelegge stemningen, samt at hun ikke ønsket å «være den personen igjen». Også denne informanten trekker frem at hun ikke ønsker å si ifra i frykt for å «ødelegge stemningen» slik vi også har sett andre informanter nevne i sammenheng med «kødd» og «guttehumor». Informant E ser her ut til å drive navigerings- og balanseringsvirksomhet. Hun balanserer når hun skal være en aktiv feminist og når hun skal være mer passiv og la samtalene gå. Hun navigerer i «sosiale terreng» hvor hun ser an når en diskusjon vil ødelegge stemningen, og når hun i større grad kan si imot.

Informant C skiller seg noe fra de andre informantene i sitt svar på spørsmålet om hun gjør noe i sitt hverdagsliv som er med på å utjevne kjønnsforskjeller eller om hun gjør noe som er med på å fremme likestilling. Hun er veldig tydelig i sitt svar, og ser ut til å ha et klart formål med det hun forteller at hun gjør;

«Ja, jeg jobber veldig for at folk skal skjønne at man kan være jente-jente og ha en guttete utdanning. Og fremmer det veldig. Og er veldig opptatt av å si tydelig ifra hvis jeg føler det urettferdig. (...) Jeg håper jo på sikt at det vil ha noe for seg. Jeg sier det at den dagen jeg sitter i en god, trygg, fast jobb, så ønsker jeg å gjøre et lite nummer ut av det - at det har vært en kamp hele veien for min del da. Fra når jeg begynte på videregående som 16-17-åring, frem nå til de siste ti årene, så har jeg kjempet hver eneste dag for å komme der jeg er liksom. Fordi det er så mange fordommer hele veien liksom. Så jeg håper at om ikke det gjør en forskjell, at noen merker det i alle fall. Og så håper jeg å være et forbilde for andre liksom. At det ikke må være den stereotypiske typen som velger annerledes liksom.» (Informant C)

Gjennom de siste tiårene har denne informanten stadig, slik hun ser det, møtt på utfordringer og fordommer på grunnlag av hennes biologiske kjønn. På grunn av hennes egne livserfaringer ser denne informanten nå ut til å ønske å være et forbilde for jenter som vil ta

en utradisjonell utdanning. Gjennom hele intervjuet med denne informanten kommer det ganske tydelig frem at dette er en hjertesak for henne. Hvordan hun i det daglige jobber for dette er jeg derimot ikke informert om, og noe jeg nå i ettertid skulle ønske jeg hadde «gravd» litt mer i. Ut ifra hva hun forteller under intervjuet høres det dog ut til at hun snakker en del om dette sammen med venner og familie. Samtidig som hun forklarer at hun bevisst kler seg pent og stiller seg til jobb, som gjør at hun i enda større grad vil skille seg fra majoriteten av kollegaene sine. Med dette ønsker hun kanskje å vise at en «jente-jente», som informanten definerer det, kan ta en «guttete utdanning» og ha et tradisjonelt mannsyrke.

Til nå har vi sett at mange av jentene jeg har intervjuet gjør virksomhet for å fremme likestilling på måter som er akseptable for mennesker de kjenner. Noen av disse er antakeligvis fra eller knyttet til Vennesla. Jeg spurte dem også konkret om hva slags erfaring de hadde med å prøve å fremme likestilling i relasjoner til folk i/fra Vennesla, og alle informantene mine nevnte da relasjoner også til mennesker de ikke kjenner. Alle nevnte hvordan det de gjorde var preget av folk i Vennesla som er aktive på sosiale medier, og som mener mye om folk som «mener noe».

Informant A og informant E forteller at de har sett flere diskusjoner og hatefulle kommentarer som i stor grad har vært rettet mot Pride-arrangementer og homofile i Vennesla på facebook, og da særlig på Vennesla Tidendes (lokalavisen) facebookside. Begge informantene blir frustrerte av kommentarfeltene, og jeg spurte derfor om de noen gang deltar i diskusjonene. Informant A kunne da fortelle;

«Det er jo litt sånn som med dette intervjuet også da. Jeg føler ikke selv at jeg har nok kunnskap eller er flink nok på det til å skulle starte en diskusjon med noen om det. (...) Det er jo også litt flaut. (Å kommentere). Man vet jo at hele Vennesla sitter og ser på det. Det er jo teit, men da tør man jo liksom ikke. Men når man snakker om det sånn som dette, så er det jo kjempeteit at man ikke... Ja. Man hadde vel kommet på «Vennesla memes» på instagram.» (Informant A)

«Vennesla Memes» er blitt en populær instagramkonto som drives av venndøler og hvor mange personer er aktive. Her gjør en gjerne narr av ting som skjer i bygda, stereotypiene som er tillagt venndøler og enkeltpersoner i bygda. Også i intervjuet sammen med informant

E hadde vi en liknende samtale. Jeg nevnte at jeg selv opplever at folk som velger å ytre seg i det offentlige rom blir veldig lagt merke til i bygda. Informanten var enig og la til;

«Det blir fort sånn «Hvem tror hun at hun er og hvorfor tror hun at hun er så viktig». Det tror jeg stopper veldig mange. For min del er det det at jeg gidder faen ikke, fordi jeg vet at de her gamle mannfolkene kommer og nærmer tilbake. Men jeg vet at mange er veldig opptatt av det du snakker om, at det blir sendt rundt og prata om. Og det tror jeg at man kjenner spesielt på her i Vennesla hvor det så lite og alle vet hvem du er. (...) Man vet jo at hvis en hadde laget en stor greie ut av noe, så vet man jo at man på nach møter noen som skal mene noe og slenge en sånn halvklein kommentar bare for å gjøre deg ukomfortabel. Det er jo veldig trist at det skal være sånn. For eksempel hvis (guttegjeng) skal kommentere tilbake på noe, så gjør de det for å drite deg ut, ikke fordi de er uenige på en måte. De skal bare gjøre det kleint liksom. Det er gjort til en negativ greie her å være engasjert. Du er teit hvis du bryr deg om noe, eller hvis du ytrer noe offentlig da. Og masete føler jeg at de ser på deg som.»

(Informant E)

Utsagnet til informant E var knyttet til generelt engasjement i det offentlige rom, ikke nødvendigvis direkte til likestillingsdiskusjonen. Jeg opplever det informant A og E forteller i disse utsagnene som veldig spennende. Selv om begge informantene forteller at de ønsker å delta i diskusjonene som finner sted i kommentarfelt, frastår de fra å gjøre det. De gjør det både fordi det kan oppleves som flaut, da «alle andre» kan se hva de ytrer, men også fordi de frykter å bli latterliggjort, eller at noen skal «drite deg ut» i etterkant, ikke helt ulikt den «køddinga» som skjer i en del vennegjenger. De frykter også generell latterliggjøring gjennom sosiale medier. Informant E trekker også frem at en blir ansett som «masete» dersom en bryr seg om noe, eller om en ytrer noe offentlig. Dette begrepet blir også brukt av de ikke-feministiske informantene, hvor de selv kan oppleve feminister og jenter generelt som «litt mye» eller noe «masete». Jeg spurte videre informant E om hun trodde at en gutt ville fått samme reaksjon. Da svarte hun;

«Nei, det tror jeg ikke. Feminisme og likestilling, det er liksom bare «årh, for ei masete kjerring som driver og ...», men jeg tror hvis (guttevenn) hadde gått ut og sagt «men vet du hva, jeg synes faktisk at kvinner skal få lov til å ta abort og mene hva de

vil». Da hadde det vært kult. (...) Og det er litt det også jeg føler... Hvis en da sier noe i et kommentarfelt eller ja, hvor enn, så er det liksom den der «årh, det er usexy/masete» man blir møtt med. (...) Og så vet jeg ikke om det er fordi de på ekte synes det er kvalmt og ekkelt eller fordi de blir truet av det, og tenker at her kommer det noen inn og tar større plass enn det jeg greier å få til.» (Informant E)

Gjennom informantens utsagn høres det som om jenter blir holdt opp mot en annen standard i bygda enn hva gutter gjør. Jentene ser ut til å i større grad risikere å bli latterliggjort dersom de ytrer sine meninger, mens guttene oftere ville blitt hedret for det samme. Slik jeg tolker det ser det da ut til at jentene i stor grad blir møtt med janteloven i bygda – og kanskje enda mer enn hva gutter opplever. Dersom de ønsker å mene noe eller å ytre noe, tenker eller sier folk «hvem tror hun at hun er og hvorfor tror hun at hun er så viktig», ifølge informant E. Hun forteller også at det er blitt gjort til en negativ greie å være engasjert. En blir rett og slett ansett som teit dersom en bryr seg om noe større enn en selv, mener hun. En skal kanskje heller ha en ironisk distanse til ting, og «kødde».

Når det kommer til erfaringer med feminisme og likestilling i Vennesla er informantene ganske enige: de har ingen, lite eller dårlige erfaringer med temaene i bygda. Flere forteller at de ikke har hørt noe særlig om feminisme eller feminister i Vennesla, og at det ikke virker som om det er et særlig fokus på akkurat dette i bygda. Andre forteller også om negative erfaringer for eksempel med Pride-markeringer, hvor flaggene som er hengt opp i kommunen blir kuttet ned. Tre av informantene tar også opp at de tror feminister blir møtt med en del negativitet i bygda, og har erfaring med at «feminist» nærmest blir brukt som et skjellsord. Flere begrunner dette med at de tror at de tradisjonelle kjønnsrollene og idealer som dette fortsatt henger godt igjen i bygda. Dette fremgår for eksempel i intervjuet sammen med informant E. Hun sier;

«Jeg tror nok at det er mange som ikke synes noe om... Eller sånn... Fordi det er jo det som er litt vanskelig. For jeg føler at helt frem til du nevner feminisme, så er de jo enige i at det dumt at menn har høyere lønn og... Men jeg tror nok også at veldig mange mener fremdeles her at en mannlig politikonstabel har mer autoritet enn en kvinnelig, og jeg tror det har litt med at vi er en bygd som på en måte har dette med tømmer og at det er mye «testo» egentlig (ler). Og ja, jeg ser det bare på mine

besteforeldre da, så var det bestefar som gjorde det harde arbeidet også var bestemor vaskekone da, og at mye av det sitter litt igjen. Selv om ting har forandret seg, så henger det fundamentale fortsatt litt igjen da liksom. Det er jo mye sånn der «åja, rart du ikke er alenemor». Så ja, jeg føler nok at det ideelle i Vennesla er å være mann.»

(Informant E)

Informanten forteller at folk er enige i at kjønnslikestilling er viktig, men at mange reagerer på feminismebegrepet. Dette er veldig interessant, og det ser altså ut til at det finnes fordommer mot feminisme og feminister i bygda/kommunen.

Informant C har liknende tanker og erfaring og forteller i sitt intervju at Vennesla «ikke er så urbanisert og at vi kanskje er ganske konservative ennå». I sammenheng med dette har hun for eksempel opplevd at eldre mennesker i bygda ikke drar på gudstjeneste dersom det er en kvinne som holder andakt. Hun legger videre til;

«Jeg tror ikke Vennesla er kjent for å ha så mange feminister (ler). Det er jo litt kjipt, det hadde jo vært kult hvis det var mange damer som stakk seg skikkelig frem. Det er jo kanskje teit å si, men sånn som Jorunn Stiansen som har opptrådt mye på tv, og blir veldig lagt merke til fordi hun tar så lett på ting og er ikke så høytidelig liksom. Det er litt flott. Det tror jeg at jenter som bor litt mer landlig til, at vi er litt mer lettvinde og ikke tar oss kanskje så nær av ting som jeg tipper sånn som i Oslo, der mange jenter er feminister, at de er veldig nærtakende. Og det er det ikke så mange fra Vennesla som er tror jeg. Jeg tror vi tåler å bli tullet litt med, kanskje mer enn en burde.»

(Informant C)

Ut ifra hva informant C forteller her, høres det ut til at jenter i Vennesla ikke er så «nærtakende» som jenter i andre storbyer i landet. Muligens er de det informant A tidligere har referert til som «herdet». Jorunn Stiansen blir trukket frem i intervjuet som en dame som «tar så lett på ting» og som ikke er «så høytidelig». Mulig kan også dette ses i sammenheng med at hun ikke oppleves som «masete» og «seriøs», begreper som informantene tidligere har brukt om damer som stikker seg frem. Jenter i Vennesla ser her ut til å være mer «lettvinde», og av denne grunn oppleves kanskje ikke feminisme som like relevant for jentene på bygda. Det høres ut til at jentene i Vennesla «tåler mer» (dog mer enn de kanskje bør tåle,

ifølge informanten) og at det muligens derfor ikke oppleves som nødvendig for dem å engasjere seg i den offentlige debatten.

Videre spurte jeg informantene om de kunne snakke sammen med andre fra Vennesla om likestilling og feminisme, og om de hadde erfaring med å delta i offentlige samtaler om de samme emnene. Flertallet av informantene forteller at de *kan* prate med venner og familie om temaene, men at dette sjeldent skjer. Informant B forteller for eksempel dette;

«Snakket litt med ei venninne om dette at vi snakker veldig lite om sånne ting. Jeg gjør egentlig ikke det sammen med venninner fra Vennesla, har jeg tenkt på. Det er mer de i klassen da, som kanskje merker litt mer på den ulikheten da, mellom kvinner og menn. Og det at det faktisk er et faktum at menn tjener mer enn kvinner, og at det er en stor mulighet for at vi kommer til å tjene mindre da. Det er noe som påvirker oss i større grad enn de i Vennesla som kanskje ikke... eller som jobber i en barnehage eller på «heimen» eller...» (Informant B)

Denne informanten opplever at likestilling og feminisme ikke er like aktuelt for venninnene hun har i Vennesla, som det er for vennene hun har på studiet. Hun opplever også at hun av denne grunn sjeldent prater med venninner i Vennesla om slike problemstillinger. Informant A og informant D forklarer samtidig at deres vennegjeng prater lite om slike temaer, og at dette kommer av at vennegjengen er likesinnede og at slike samtaler ikke nødvendigvis oppleves som relevante. Ofte tullees det også bare bort gjennom sarkastiske kommentarer og humor. Det er viktig å her legge til at disse informantene aldri har opplevd å måtte ta seriøse samtaler med vennene sine om kjønn, likestilling og feminisme. De har rett og slett ikke havnet i situasjoner eller samtaler som har blitt oppfattet som ukomfortable med vennene sine. Hvorvidt dette handler om at informantene nå er «herdet» eller lite «nærtakende» i møte med «kødd» og «guttehumor», eller om informantene ikke opplever at venner faktisk mener det de sier, er jeg usikker på. Informant E har, i motsetning til dette, ofte ønsket å snakke om disse temaene sammen med venninne sine, og det er ofte hun som tar det opp når dette skjer.

4.4 Avrundning

I alle relasjonene jeg har skrevet om her, som inkluderer både folk informantene kjenner og folk de ikke kjenner, gjør de altså vurderinger av hvordan og hvor mye de kan fremme

likestilling, for å ikke miste status og/eller bli ekskluderte. Dersom de skal beholde sin posisjon i vennegjengen eller lokalsamfunnet, ser de ut til å ikke måtte fremme likestilling på måter som gjør at de blir oppfattet som «for seriøse», for «masete», for «nærtakende» og liknende. Dersom informantene skal bevare statusen sin i relasjoner til folk i/fra Vennesla, må de med andre ord tilpasse seg forståelser av feminisme og kjønn som andre rundt dem «aktiverer». Annen forskning kan også tyde på at disse forståelsene er objektiverte og virker styrende, i Smiths forståelse av begrepene. Det er nettopp disse forståelsene jeg utforsker i neste kapittel.

5.0 Andre analysedel: Spor av styring i mine informanternes håndtering av «kødding» og eget likestillings- og samfunnsengasjement

Mens jeg i forrige kapittel fokuserte på å få frem utvalgte deler av det mine informanter *gjør*, og som har med kjønn å gjøre, vil jeg i dette kapitlet drøfte hvordan denne virksomheten kan forstås som preget av det Dorothy Smith kaller styring. Jeg identifiserer og diskuterer med andre ord hvordan objektiverte forståelser av feminisme og kjønn ser ut til å prege det de gjør. Disse forståelsene brukes av folk mine informanter er eller var venner med, av andre i lokalsamfunnet, og i noen tilfeller også av jentene selv. Forskning tyder på at de ei heller er begrenset til Vennesla, men i stedet brukes av mennesker på tvers av tid og rom.

5.1 Forståelser av feminisme og feminister

I det jeg har utforsket og beskrevet om informantenes likestillings- og samfunnsengasjement, kom det frem at de gjør feminisme på kunnskapsrike måter. Flere av dem vet hvordan de skal være «akkurat passe» feminist i relasjon til andre i/fra Vennesla. Dersom informantene engasjerer seg «for mye» og på «feil» måter, ser det ut til at de blir kategorisert som for «masete», for «dramatiske», for «nærtakende» og for «seriøse», og at de også står i fare for å miste status og/eller bli ekskludert fra vennegjengen. Tidligere har jeg beskrevet dette som fordommer mot feminisme som ser ut til å holdes i live i relasjoner i Vennesla. Begrepet «fordommer» peker imidlertid mot feil ved individer som «bærer på dem»; en kan si at de *har* dårlige holdninger. Det å derimot forstå disse forståelsene som styring retter fokuset utover, mot sosiale relasjoner som går utover lokalsamfunnet. Da kan vi i større grad forstå det som skjer som sosialt formet, og ikke som «feil» ved enkeltindivider og lokalsamfunn. De forståelsene av feminisme som informantene møter på kan, i Dorothy Smiths ord, forstås som spor av styring. De er antakeligvis objektiverte. De er skapt av andre mennesker til andre tider, men holdes i live ved at mennesker mine informanter inngår i relasjoner til her og nå (og til dels de selv), bruker dem.

Av det informantene forteller, ser vi at visse forståelser av feminisme og feminister er i spill. En forståelse av «den sinte feministen» ser ut til å forme det folk gjør. Helen Aadnesgaard

(2020) viser at kvinner gjennom historien har blitt oppmuntret til å være milde, snille og underdanige, og at samfunnet har belønnet denne passive og lydige oppførselen ved å tillegge slike kvinner etiketten «ekte damer». Hun forklarer videre at de stereotypene som feminister ønsker å rive ned, også er de kvaliteter de blir målt opp mot. Dette fordi kvinner ennå blir bedt om å rette seg etter det som regnes som feminin oppførsel, slik at de ikke skal bli kalt for sinte feminister. Den sinte feministen er en arketype som stilles i et negativt lys. Hun oppfattes som en ensom (singel) mannehater. Denne karakteristikken er en direkte motsetning til den prototypiske, feminine kvinnen som samfunnet aksepterer og oppmuntrer (Aadnesgaard, 2020, s. 83). Den sinte feministen er konstruert som et samfunnsmessig mareritt, sier Aadnesgaard; hun snakker for mye, roper for høyt og er antatt å tilbringe tiden med å hate menn (Aadnesgaard, 2020, s. 85).

Forståelsen av den sinte feministen kommer også til syne i annen forskning. Ann-Torill Tørrisplass (2016) har skrevet en masteroppgave av unge kvinners forhold til feminisme. Her har hun intervjuet ni unge kvinner i alderen 18 til 25 år (Tørrisplass, 2016, s. ii). Også hun intervjuer informanter som anser seg selv som feminister, og informanter som ikke gjør det. Forfatteren konkluderer med at informantene knytter mange negative assosiasjoner til feminismebegrepet, selv om de stort sett har et feministisk tankegodt. Tørrisplass forklarer at informantene som ikke anser seg selv som feminister baserer holdningen på at de opplever feminister som ekstreme, og at de opplever at feminister setter kvinners behov foran det at en skal likestilles (Tørrisplass, 2016, s. 84). Sindre Førland Eide (2021) har også skrevet en masteroppgave hvor han undersøker unge kvinners holdninger til feminismen og den feministiske identitet. Ett av hovedfunnene i hans studie viser til at informantene «avstår fra å kalle seg feminister i fare for å tape status i andre miljøer» (Eide, 2021, s. 91). Dette gjør de fordi de opplever at samfunnet fremstiller feminister med en negativ konnotasjon, og det å fremstå som «kul og omgjengelig» ble dermed viktigere for flere enn å støtte den feministiske bevegelsen (Eide, 2021, s. 91). Også Katherine Remenyi (2016) har gjort liknende funn i sin studie av studenters forhold til den feministiske «merkelappen». Deltakerne i hennes studie forbinder feminister med en rekke negative beskrivelser. Blant annet ses de som høylytte, argumenterende, berettigede, defensive og konfronterende (Remenyi, 2016, s. 11). Informantene hennes viser også til at feminister bare er interessert i å bedre kvinners posisjon i samfunnet (Remenyi, 2016, s. 10).

Det overstående støtter opp om at forståelsen av den sinte feministen er objektivert og virker styrende; at den ser ut til å «virke» langt utenfor Venneslas grenser. Forståelsen av «den sinte feministen» og det historiske idealet om å være en «god kvinne», har altså faktiske, praktiske konsekvenser for mine informanter her og nå. Dette er tilfelle fordi de må forholde seg til disse forståelsene og idealene. Noen av informantene har selv opplevd å bli eksplisitt objektivert som sinte feminist. De har erfart at «feminist» blir «kastet» etter dem som et skjellsord i samtaler og diskusjoner med mennesker de kjenner, og med mennesker de ikke kjenner. Flere av informantene ser også ut til å velge å frastå fra å delta i offentlige samfunnsdebatter i frykt for å bli definert som sinte feminist, da dette ikke er en definisjon som de selv kjenner seg igjen i, og ei heller ønsker å kategoriseres inn i. Informantene mener i tillegg at jenter i større grad blir møtt med hånliggjøring og latterliggjøring ved å engasjere seg i likestillings- og samfunnsspørsmål i Vennesla enn det gutter gjør. Kanskje kan også dette ses i sammenheng med at kvinner historisk sett skulle være underdanige og snille, og at jentene vil fremstå som «aggressive» og «dominerende» ved å ytre seg i det offentlige rom, noe som gjerne anses som mer maskulint (Hooks, 2015; Kimmel, 2006). Det betyr at disse idealene fremdeles har kraft. Det betyr også at det som kalles janteloven ser ut til å ramme jenter enn gutter. Kanskje er den aller mest en «jentelov».

Slik vi har sett, ser kommentarfeltene i lokale medier i Vennesla ut til å være med å fremme forståelsen av den sinte feministen. Medier kan fungere som såkalte ekkokamre, hvor algoritmene fremmer det du er interessert i og som også bekrefter dine synspunkter. Dersom en da ikke aktivt følger med, vil en muligens kun se de «voldsomme» tilfellene som dukker opp på «ekstreme» forsider i media. Dette samsvarer også med hva informantene forteller, og deres syn på feminisme og feminist. De som opplever feminisme som positivt, har stort sett positive erfaringer fra medier, hvor de henter kunnskap eller inspirasjon fra det de leser og hører. De som har negative erfaringer fra media, sitter imidlertid igjen med et negativt inntrykk av feminist. Disse informantene omtaler feminist som «litt mye» og «ekstreme», og som damer som skal opp og frem på bekostning av menn. Dette tyder på at informantene som ikke anser seg som feminist, og som kategoriserer feminist som «sinte feminist», har adoptert denne forståelsen fra andre mennesker i bygda og andre mennesker på sosiale medier, i stedet for å sette seg inn i hva feminisme betyr. Det forteller de også selv. Noen av

de andre informantene har ikke adoptert disse forståelsene. Selv om de dog er imot de objektiverte forståelsene av feminisme, må de likevel forholde seg til dem, dersom de skal bevare sin posisjon i en del vennegjenger og i lokalsamfunnet. Balanse- og navigeringsvirksomheten som gjøres av flere av informantene vitner også om dette, da jentene som nevnt prøver å være «akkurat passe» feminist i disse relasjonene. Informantenes virksomhet, vil da også være med på å opprettholde og reproducere disse forståelsene, men kan samtidig forstås som å utfordre dem.

De spor av styring jeg har vist til her kan tydes som at samfunnet aksepterer feminister som er mer subtile, som ikke åpent og i stor grad kritiserer likestillingsmangler, og som i større grad passer inn i de tradisjonelle, kvinnelige prototypene (Aadnesgaard, 2020, s. 84). Dette rammer deres arbeid for likestilling. Samtidig ser det også ut til å ramme deres mer generelle samfunnsengasjement. Dette vil jeg utbrodere nærmere i neste delkapittel.

5.2 Forståelser av femininitet

I informantenes virksomhet som jeg har utforsket i denne oppgaven, finner jeg også spor av forståelser av hva det vil si å være en god kvinne, slik jeg allerede har nevnt. Dette vil jeg utbrodere mer her.

Som tidligere nevnt, har kvinner gjennom historien blitt oppmuntret til å være snille, milde og underdanige, og samfunnet har belønnet slike kvinner ved å definere dem som «ekte damer» (Aadnesgaard, 2020, s. 83). Kvinnen skulle være underdanig mannen, og tilfredsstillende hans behov. I 1955 ble for eksempel «Good House Wife`s Guide» utgitt i et amerikansk magasin. Dette var en artikkel eller en manual, rettet mot kvinner, som beskrev hvordan gifte kvinner skulle behandle deres ektefeller og være gode mødre for barna (Chang, 2021). Manualen kan sies å gjenspeile datidens rollefordeling i deler av det amerikanske samfunnet. Jeg ønsker her å peke ut punkt nummer ti i manualen som forteller;

«You may have a dozen important things to tell him, but the moment of his arrival is not the time. Let him talk first - remember, his topics of conversation are more important than yours» (Chang, 2021).

Over lang tid har mannens stemme blitt ansett som viktigere enn kvinnens, og tidligere var der få offentlige rom hvor kvinner fikk uttrykke seg fritt og kritisk. Dette kommer også frem i Smiths kritikk av «mainstream» sosiologi. Hun viser, slik vi har sett, til at denne er laget av menn i maktposisjoner og for menn i maktposisjoner, noe som gjorde sosiologien lite nyttig for kvinner og marginaliserte grupper. Forståelsene av kvinnelighet jeg har beskrevet i det overstående, ser samtidig ut til å prege oss også i dag. Det er ikke noe som kun hører fortiden til. Flere nyere studier viser at kvinner i større grad forventes å være andreorienterte fremfor å hevde seg selv, også i dag. Magnussen, Lund og Wallevik (2018) skriver blant annet i sin artikkel «Et kjønnrom for akademisk skriving»;

«Mens menn har mulighet til å «bare mangle sosiale antenner», forventes kvinner å være andre-orienterte og blir fort og ofte oppfattet som «bitchy» hvis de ikke er det.» (Magnussen et al., 2018, s. 97).

Gjennomgående i intervjuene forteller mine informanter at jenter oppfattes som «masete», «dramatiske» eller «litt mye» dersom de tar opp kritikkverdige forhold i plenum og stikker seg frem i offentlige samtaler og debatter, ikke ulikt det Magnussen, Lund og Wallevik referer til som «bitchy». Det ser ut til at jentene rett og ofte blir kritisert dersom de engasjerer seg i noe som er større enn dem selv, og kanskje mer enn gutter. Den «sinte feministen», som nevnt i forrige delkapittel, vil altså antakeligvis ikke anses å være en «god kvinne», eller en «ekte dame». Hun bryter med de tradisjonelle, kjønne normer som er tillagt henne, og går utenfor den rollen som samfunnet historisk sett har oppmuntret henne til å ha. Et slikt tankesett finner vi spor av i informantenes virksomhet. Flere opplever og/eller har erfart at det ikke er rom for deres stemmer i det offentlige rom i Vennesla, mye grunnet kritikken, hånliggjøringen og latterliggjøringen de møter. Blant annet har de opplevd at eldre menn «nægger tilbake», og at gutter i vennegjengen gjerne kommer med hånlige kommentarer knyttet til deltakende engasjement, kun for «å drite deg ut». Det kan tolkes som at en del gutter og menn ønsker å sette jentene «på plass» dersom de engasjerer seg i noe som er større enn dem selv, samt når de blir utfordret i sosiale sammenhenger.

Dette kan vi også forstå ved hjelp av det familieforsker Joseph H. Pleck (2004) kaller maskulinitetsvaliderende makt. Han mener at menn opplever at kvinner har makt over dem på noen områder. Han hevder at menn blant annet tillegger kvinner «masculinity-validating

power». Dette handler om å oppleve seg selv som maskulin ved at kvinner spiller sine foreskrevne roller, og ved at de gjør det som får menn til å føle seg maskuline. Dersom menn opplever at kvinner ikke validerer deres maskulinitet, vil menn ønske å tvinge kvinnene tilbake til sine «tradisjonelle (undertrykte) roller», mener Pleck (Pleck, 2004, s. 60). Som tidligere beskrevet ser det ut til at noen av informantene mine er blitt «fanget» i denne forståelsen. Noen av jentene ser ut til å måtte ofre noe av sin feminisme for å validere noen av guttene i deres vennegjenger. Jentene velger i flere situasjoner å forbli stille, eller å le med og distansere seg fra den seksualiserte og «drøye» humoren som blir brukt av en del gutter i deres relasjoner. De ser ut til å ikke ønske å gjøre guttene ukomfortable og true deres maskulinitet og posisjon i gjengene, samt å unngå å ødelegge stemningen. Muligens gjør de det også for å opprettholde relasjonen de har til guttene i vennegjengen. Dersom jentene ikke tåler å høre hva som blir sagt, og dersom de faktisk står opp for seg selv og andre jenter, risikerer de i ytterste konsekvens å bli utestengt fra vennegjengen. Jentenes balansering- og navigeringsvirksomhet kan med andre ord være preget av ideen om at de bør være «gode kvinner», som i første omgang skal tilfredsstille gutters behov for anerkjennelse. Noen av informantene ser også selv ut til å ha slike tanker om andre jenter, ved at også de ser på flere samfunnsengasjerte kvinner som sinte feminister. Muligens er det da slik at de forståelser om at kvinner i større grad skal lytte og ikke ta plass i det offentlige rom, også er internalisert i noen av informantene.

Det kan se ut som om «jenteloven» også kan sette seg i jenters forståelse av egen kompetanse. Dette kan jeg se tegn til gjennom hele prosessen med dette prosjektet. Da jeg skulle rekruttere informanter til dette prosjektet, var det som nevnt flere som avsto grunnet det de selv anså som manglende kunnskap og kompetanse på feltet. Også flere av informantene som faktisk deltok i dette prosjektet ga uttrykk for at de ikke hadde noen særlig kunnskap om feminisme og likestilling i forkant av intervjuene. I intervjuene nevnte flere informanter også at de velger å avstå fra å delta i offentlige debatter og diskusjoner fordi de ikke føler seg kompetente nok. Slik tvil ser ut til å være kjønnet. Cecilie Thun (2018) skriver i sin artikkel «Å «bære» sitt kjønn. Kjønnen organisasjonskultur innenfor realfag», at kjønn som kategori har en tendens til å overskygge individuell kompetanse. Særlig gjelder dette for kvinner, og i academia blir de ofte merket som «kvinner» fremfor som kompetanse. Thun forklarer at selv om «den ideelle akademikeren» fremstår som et kjønnsnøytralt konsept,

finner hun likevel at det er avvikerne (kvinnene) som kjønnsmarkeres, og som ofte anses som mangelfulle (Thun, 2018). Kanskje kan dette også gjelde for mine informanter? En av dem forteller blant annet at hun ikke deltar i offentlige debatter fordi:

«Jeg føler ikke selv at jeg har nok kunnskap eller er flink nok på det til å skulle starte en diskusjon med noen om det.» (Informant A)

Dette kan forstås som et tankesett som har satt seg etter en kjønnet oppvekst. I ettertid skulle jeg ønske at jeg hadde gravd noe dypere i dette i intervju situasjonen. Likevel er det sannsynlig at det offentlige rom er kjønnet også i dag, og dette i menns favør.

Elisabeth Eide tilbyr også et perspektiv på kvinners fravær i den offentlige debatten. Hun forteller at det i dag er en underrepresentasjon av kvinner i norske medier, og at grunnen til dette likner på hva informantene mine forteller. Eide sier;

«Før handlet det kanskje om at kvinner i noen tilfeller følte de ikke hadde nok kompetanse, men nå handler det kanskje om redselen for å bli hengt ut i for eksempel sosiale medier. Kvinner kan være mer sårbare enn menn, siden de er plaget litt annerledes i sosiale medier, med fokus på utseende eller seksualitet.» (Listhau, 2019).

Dette viser til at kvinners fravær i den offentlige debatten ikke nødvendigvis bare skyldes historiske forståelser av kvinners plass i samfunnet, men nåværende frykt. Eide sier derimot ikke noe om *hvorfor* kvinner i større grad «henges ut» enn menn, men det er grunn til å tro at dette blant annet kan ha noe med kjønnsidealene å gjøre.

Ut fra intervjuene mine virker det også, som tidligere nevnt, som om gutter i større grad har en ironisk distanse til sin omverden, mens jenter er mer oppriktige, autentiske og «ekte». Dette ser ut til å ha konsekvenser for jentene. De blir kritisert i det offentlige rom for å være nettopp oppriktige og autentiske, og synes å bli oppmuntret til å distansere seg fra omverdenen sin. Dette er ett av flere tegn til at også forståelser som kan se kjønnsnøytrale ut, men som i realiteten er mannlige, preger jentenes virksomhet. Dette utforsker jeg i neste delkapittel.

5.3 Forståelser av mannlighet

Som tidligere beskrevet forholder informantene mine seg til vennegjenger som har stort innslag av gutter, og også til «eldre menn» i kommentarfelter på lokale sosiale medier. I disse relasjonene gjør informantene, slik vi har sett, flere former for virksomhet for å kunne passe inn og opprettholde status. Det er grunn til å tro at informantene gjør denne virksomheten også fordi de må forholde seg til måter å gjøre ting på som er preget av forståelser av mannlighet.

Innledningsvis i oppgaven forklarte jeg at de biologiske forskjellene mellom kvinner og menn utgjør et fundament for sosialt konstruerte forståelser av kjønn og for hvordan vi som samfunn nærmer oss mennesker (Lorentzen, 2006, s. 23). Magnussen, Lund og Wallevik (2018) forklarer samtidig at også forståelser som kan fremstå som kjønnsnøytrale kan være kjønnete i sitt opphav og i sine konsekvenser (Magnussen et al., 2018, s. 89). Informantenes virksomhet i ulike relasjoner bærer preg av noen særlige måter å tenke og gjøre ting på som kan tenkes å være menns mer enn kvinners. Dette blir fremtredende i informantenes håndtering av «kødd» og «guttehumor», men også i deres håndtering av sitt eventuelle likestillings- og samfunnsengasjement.

Ulla-Britt Lilleaas, Dag Ellingsen og Beate Sløk-Andersen (2020) skriver i sin artikkel «Humorens tvetydige funksjon» at humor kan beskrives som et paradoksalt og komplekst fenomen. Det kan oppfattes som noe positivt; det kan virke som et stemningsskapende element og som et sosialt lim innad i relasjoner (Lilleaas, Ellingsen & Sløk-Andersen, 2020, s. 10). Det handler om å ha det gøy og le sammen. Dette har vi også sett at noen av informantene setter pris på, og at de trives i miljøer hvor det «tulles» og «køddes». Disse miljøene ser også ut til å være preget av mange gutter. Humor kan derimot også sies å ha en mørkere side; den kan oppfattes som eller brukes til å utøve makt og kontroll (Lilleaas et al., 2020, s. 10). Barbara Plester (2013) mener at «erting» kan bli en form for sosial kontroll når den som erter, insiterer på at deres handlinger er morsomme og ikke hånlige eller mobbende. De overbeviser også seg selv om at deres form for humor og erting er uskyldig (Plester, 2013, s. 4). Mottakerne står ofte maktesløse, fordi de frykter at deres reaksjoner kan føre til ytterlige latterliggjøring (Boxer og Cortes-Conde, 1997, sitert i Plester, 2013, s. 4). Det er her viktig å påpeke at den mørke siden av humor ikke nødvendigvis er tilsiktet og planlagt. Det

kan rett og slett bare være en uintendert konsekvens.

I min studie har vi sett at det sannsynligvis er noen toneangivende gutter i flere av informantenes relasjoner som ser ut til å sitte med en form for definisjonsmakt når det gjelder humor. Det ser ut til at det er disse guttene som bestemmer hva som er morsomt, og hva som betraktes som god humor. Dette kan altså forstås som utøvelse av makt og kontroll overfor jentene.

Samtidig kan det også handle om makt og kontroll gutter og menn imellom. I Mathias Ericsons avhandling «*Nära inpå - Maskulinitet, intimitet och gemenskap i brandmäns arbetslag*» (2011), som handler om brannmenn som arbeider tett sammen, finner han at humoren som blir brukt dem imellom, fungerer som «et redskap for å utpeke hvem som har makt til å utmanøvrere andre og dermed innta en uformell lederrolle.» (Lilleaas et al., 2020, s. 18). Humoren var med på å opprettholde hierarkier mellom menn og kvinner, samt mellom ulike menn. Det å «ta skit», eller å «ta imot dritt» på norsk, ble fremholdt som en ideell form for såkalt hegemonisk maskulinitet (Ericson, 2011, s. 112; Conell, 1995). Det samme kan se ut til å være gjeldende i flere av informantenes relasjoner. Noen av jentene ser ut til å være underordnet humoren som brukes, samtidig som flere av jentene også deltar i «kødding» og «tull» selv. Informantene har også selv fortalt at de er «herdede», at de må «tåle mye», også «mer enn en burde». Samtidig er der også noen gutter som ikke liker humoren, men som antakeligvis ikke tør å si fra.

Det kan være at en del gutter i informantenes relasjoner bevisst eller ubevisst bruker humor som en måte å utmanøvrere jenter på, og at dette får dem til å føle seg mektige og mandige. Det å være tøff, tåle mye eller å kunne «ta imot dritt» ser i stor grad ut til å bli anerkjent som noe positivt. Dette er forståelser som gjerne knyttes til nettopp hegemonisk maskulinitet (Hjelseth & Tjønndal, 2016, s. 85; Conell, 2005, s. 77). Dersom jentene derimot ikke «tåler mye» og faktisk yter motstand, kan det gjøre at de *føler* seg «veldig jente». Dette tyder på at humor kan brukes å synliggjøre forskjellene mellom det feminine og det maskuline, og til å rangere de «tøffeste» guttene fra de mindre tøffe.

Forskning viser at konkurranse i stor grad preger mannsdominerte miljøer. Ericson presenterer i avhandlingen sin begrepet *homososialitet* i sammenheng med konkurranse og humor. Ericson forklarer at begrepet først ble introdusert i feministisk teori av amerikaneren Jean Lipman-Blumen. Hun mener at begrepet kan brukes for å analysere hvordan patriarkalske strukturer reproduseres som følge av at menn vender seg til andre menn for gjensidig bekreftelse og for å tilfredsstille sine sosiale behov (Ericson, 2011, s. 47). Dette fører også til at kvinner i større grad søker heterososiale relasjoner (ikke-seksuelle relasjoner til det motsatte kjønn) som en strategi for å få makt og innflytelse (Ericson, 2011, s. 47).

Michael Kimmel (2006) er inne på noe av det samme, og mener at menns innsats for å bevise sin egen maskulinitet og manndom i stor grad preges av homososialitet. Han henviser til et utsagn fra en general i hæren som utaler at enhver soldat frykter «losing the one thing he is likely to value more highly than life - his reputation as a man among other men» (Kimmel, 2006, s. 7). Patriarkalsk maskulinitet har gjerne lært menn at deres selvtillit, identitet og deres grunn til å være, baseres på deres evne til å dominere andre (Hooks, 2015, s.70). Flere manns- og maskulinitetsforskere forteller samtidig at kvinner kan anses å «ha» femininitet, mens menn i større grad må bevise sin mannlighet- særlig ovenfor andre menn (Bourdieu, 2000; Kimmel, 2006; Magnussen). Bourdieu forklarer videre at menn anses å ha et maskulint privilegium, og at det er ansvaret av dette privilegiet som resulterer i at menn har vanskeligheter med å fremme sin egen maskulinitet. Menn må kontinuerlig vise at de er sterke; et maskulint ideal, og behøver anerkjennelse fra andre menn på dette. Jakten etter anerkjennelse resulterer også i at menn konstant inngår i en tilstand av konkurranse, da den mannlige styrke også vil stå i fare for å underkjennes av andre menn, mener Bourdieu. Menn vil dermed alltid leve i frykt over at en ikke er mann nok (Magnussen, 2015, s. 152).

Konkurranse kan, slik vi har sett, også sies å prege informantens omgangskrets. Slik Ericsson forteller, brukes humor for å utmanøvrere andre for å selv kunne innta en form for lederrolle. Dette kan også se ut til å skje i noen av informantenes vennegjenger, dog på et gruppenivå. Noen av informantene mine ser ut til å bidra til å gi guttene innad i deres relasjoner en høy posisjon i gruppens hierarki, og det å være en del av, eller å føle seg som en del av, guttene oppleves som noe positivt, mens det å føle seg som jente blir forbundet med noe negativt. Jeg opplever gjennom flere av informantenes intervjuer at de selv ønsker å fremstå som personer

som tåler ganske mye, og det er de antakelig også. Jeg får derav et inntrykk av at jentene deltar i en form for konkurranse også med andre jenter. Det høres ut til at en skal tåle så mye som mulig, slik at en i større grad går bort fra å kun være en jente til å få bli en del av guttene. Muligens søker jentene gode relasjoner til gutter, nettopp for å også heve seg selv i hierarkiet som ser ut til å eksistere i relasjonene. Dersom jentene er på «godfot» med guttene, vil de også stille «sterkere» enn jentene som oppleves som «masete» og «dramatiske», de sinte feministene.

En av informantenes utsagn kan også vitne om at det foregår en form for konkurranse innad i hennes relasjoner, og generelt i bygdekulturen. I sammenheng med kvinner som ytrer seg i det offentlige rom forteller hun, som tidligere nevnt, at kvinner blir møtt med hånliggjøring og latterliggjøring, gjerne av menn. I utsagnet sier hun;

«(...) Og så vet jeg ikke om det er fordi de på ekte synes det er kvalmt og ekkelt eller fordi de blir truet av det, og tenker at her kommer det noen inn og tar større plass enn det jeg greier å få til.» (Informant E)

Denne refleksjon er svært god, og viser at informanten er på sporet av det jeg også har kommet frem til i mine analyser. Slik hun forteller det, ser det ut til at kvinner, også i det offentlige rom og ikke bare i relasjoner til venner, blir rammet av en slags konkurranse hvor gutter/menn sjekker ut om jenter «tåler» å bli kritisert og latterliggjort. Muligens er det slik at guttene frykter at jentene skal ta «over» eller ta «større plass», ved å ytre sine meninger. Slik vi har sett står jo det å ytre seg kritisk også i kontrast til idealer om kvinnelighet. Handler da denne konkurransen rett og slett om forsøket på å ekskludere jenter og sette dem på plass i deres tradisjonelle roller?

Kanskje handler den konkurransepregede kulturen i noen av informantenes vennegjenger aller mest om konkurranse menn imellom? Muligens handler den aller mest om det homososiale; om en slags hanekamp og en kultur som guttene først og fremst etablerer og reproducerer, og som jentene mer blir «fanget» inn i? Vi har blant annet sett at noen gutter i en av jentenes relasjoner reagerer på humoren som blir brukt av de toneangivende guttene, men at også de forblir stille. Kanskje kan dette også ses i sammenheng med homososialitet,

hvor de «stille guttene» velger å forbli stille fordi de ikke ønsker å vise følelser og frustrasjon ovenfor de toneangivende guttene. Å vise følelser og ydmykhet vil stå i kontrast til det som ser ut som de rådende maskuline verdiene i gruppa om å være sterk og tøff, og om å «tåle mye». Mulig vil det også påvirke deres rykte som «mannlige menn» i gruppa, og de risikerer å bli satt i en sårbar og mer underdanig posisjon.

Som tidligere nevnt ser det også ut til at guttene i informantenes relasjoner har en større ironisk distanse til sin omverden enn hva jentene har. Det kan se ut til at guttene i større grad «kopler seg av», og at en ikke skal la seg affisere av verdenen «der ute». Det virker som om det er «teit» å bry seg om noe utover seg selv. Muligens kan også en slik avkobling forstås som preget av de maskuline idealene uavhengighet og selvstendighet (Magnussen, 2015; Magnussen et al., under publisering). Dersom ikke noe «der ute» betyr noe for en, fremstår en kanskje som særlig sterk og uavhengig? Til syvende og sist handler «køddekulturen» kanskje lite om jentene, men mer om at jentene blir rammet av det som aller mest er en kamp og konkurranse som primært foregår menn imellom.

Slik vi ser, synes informantenes omgangsformer i stor grad å være preget av noen spesifikke måter å gjøre ting på og tenke på, som kan se ut til å være mer menns enn kvinners. Gjennom datamaterialet fremkommer det lite eksplisitt informasjon om hvordan menn bør være, men mer om hvordan kvinner bør være. Likevel kan det se ut til at informantene både er preget av forståelser av idealer og verdier som kan sies å være mer maskulint pregede, samt at noen av dem har internalisert disse forståelsene selv. Disse kjønnsidealene fremstår som svært subtile. Mulig skyldes dette nettopp den historiske mannsdominansen, hvor mannlige idealer kan oppleves som nøytrale. Smith peker nettopp på at andre mennesker enn de som gjennom historien har mest makt, da for eksempel kvinner, har blitt tvunget til å forstå sine erfaringer ut ifra forståelser laget av menn, fra deres ståsted. Forståelsene av at det er viktig å være tøff og tåle mye kan anses å være etablerte diskurser. Også slik viser mine informanternes virksomhet spor av styring. Disse forståelsene strekker seg, slik vi har sett i det overstående, langt utenfor informantens nærmeste sosiale relasjoner og Venneslas grenser.

6.0 Avslutning og mulige veier videre

6.1 Å bruke institusjonell etnografi til å utforske subtile likestillingsutfordringer i andres – og eget – liv

Ved å bruke institusjonell etnografi har jeg fått mulighet til å utforske likestillingsutfordringer både informantene mine og jeg selv står i. Mens jeg tidligere var mer kritisk til at både jeg selv og andre kompromisset med feminismen vår i relasjoner til andre i Vennesla, og ikke alltid sa det vi mente, har jeg i dag større forståelse for denne måten å gjøre ting på. Jeg ser at denne måten å gjøre ting på kan forstås som kunnskapsrik, og at den kunnskapen jeg og andre har om hvordan vi skal være «passe mye» feminister, sier mye om de sosiale sammenhengene vi inngår i. Jeg forstår også at de utfordringene jeg og mine informanter opplever, ikke bare har med Vennesla å gjøre, men henger sammen med tankegods som har lange historiske røtter og som preger mennesker også helt andre steder.

Gjennom å lese teori og forskning, samt å arbeide med min egen oppgave, har jeg fått øynene opp for en annen måte å forstå verden og mine egne og andres relasjoner på.

Samtidig har også arbeidet med denne oppgaven vært omfattende og vanskelig, mye grunnet det institusjonell etnografiske rammeverket. I og med at dette har vært en helt ny metodologi for meg, har det også vært mye nytt å sette seg inn i. Det har vært vanskelig å få helt tak på mange av begrepene, samt å forstå hvordan data egentlig bør analyseres. Veileder har vært til stor hjelp her. Fortsatt synes jeg det kan være vanskelig å få øye på virksomhet og se dette i sammenheng med styring, da dette er en helt ny måte å tenke på for meg. Jeg har i tillegg «bare» hatt fem måneder til rådighet til å sette meg inn i denne alternative sosiologien. På denne lille tiden har det vært vanskelig å legge bak seg begreper og metoder som stammer fra det Smith kaller «mainstream» sosiologi, da det er slik sosiologi jeg først og fremst har fått opplæring i på studiet og dermed er vant til å arbeide med. Dette har også påvirket hvordan jeg i første omgang har skrevet mange av kapitlene, og hvilke begreper jeg først anvendte i oppgaven. Kapitlene har gjennomgått flere omganger med revidering, da jeg flere ganger skrev på måter og brukte begreper som ikke er i tråd med institusjonell etnografi. På denne måten har, og er, også jeg som forsker mulig underlagt noen forståelser som er vanskelige å gi slipp på og forandre.

6.2 Muligheter for motstand og endring

I løpet av arbeidet med dette prosjektet har jeg som nevnt innsett hvor kunnskapsrike informantene mine egentlig er om hvordan de skal håndtere sitt likestillingsengasjement. På den ene siden kan det ha negative likestillingseffekter at informantene mine «sensurerer» sine egne meninger. På den andre siden kan det være at det ikke ville vært mulig for dem å beholde de relasjonene de i dag inngår i, dersom de hadde vært 100% feminist til enhver tid. Ved å stå i de relasjonene de står i, har de mulighet for å dytte samfunnet i en mer likestilt retning, om enn sakte og i små steg. Prosjektet mitt har fått meg til å tenke at feminister/likestillingsengasjerte mennesker er posisjonert ulikt når det gjelder hvilke kamper de har mulighet til å ta, og at vi bør tenke at det er positivt at vi gjør feminisme på ulike måter, ut fra de ulike relasjonene vi står i. Det er kanskje slik at jentene utnytter mye av det mulighet- og handlingsrommet de har i de relasjonene de står i; de tar kanskje mange av de kampene de kan ta. Jentene ser ut til å leve i et lokalsamfunn hvor det er tydelig polarisering mellom feminister og anti-feminister. Dermed er det kanskje viktig at jentene faktisk fortsetter å stå i de relasjonene de er i, og prøver å påvirke her? Kanskje bør en i større grad verdsette ulike måter å gjøre likestilling på, nettopp siden de kontekstene mennesker inngår i er så forskjellige? Samtidig kan det godt være at mange av oss kan være mer direkte og ærlige med hva vi mener, og kanskje er dette mulig dersom vi som er opptatt av likestilling snakker mer sammen og støtter hverandre, slik Dorothy Smith og andre i feminismens andre bølge gjorde. Her håper jeg at denne oppgaven også kan bety noe; at det å forstå mer av det som skaper utfordringene informantene mine og jeg står i, gjør at vi sammen kan finne måter å håndtere dem enda bedre på.

Det hadde i tillegg vært spennende å intervju innflytelsesrike aktører i kommunen for å snakke om hvilke tiltak som eventuelt er satt inn for likestillingsarbeid i bygda, og hvilke tanker de gjør seg om kvinner og menns status i de lokale miljøene. Samtidig kunne det vært hensiktsmessig å kontakte lokalavisen, Vennesla Tidende, for å undersøke om de er klar over hva som utspiller seg i deres kommentarfelt på facebook, og om de er klar over at jenter i lokalmiljøet kvier seg fra å delta i debattene som utspiller seg. Kanskje kunne vi også i samarbeid utforsket noen tiltak som hadde gjort det mindre risikabelt for jentene i bygda å engasjere seg? Det å utforske erfaringene til personer med andre ståsteder i bygda, hadde

sannsynlig bidratt til å i større grad synliggjøre mulig motstand mot den styringen som har fremkommet i denne studien.

Personlig har jeg i løpet av arbeidet med denne oppgaven, opparbeidet innsikt i hvor fundamentalt kjønnet samfunnet vårt er. Ikke minst har jeg fått innblikk i hvor mye makt som ligger i språk; i hvordan vi snakker om ting. Med økt kunnskap føler jeg nå på et slags ansvar; jeg har mulighet til å fremme likestilling på måter jeg ikke har vært bevisst før. Først og fremst kan jeg formidle kunnskaper fra oppgaven min til mennesker i mine egne relasjoner, samt andre mennesker i lokalsamfunnet. Forhåpentligvis kan dette bidra til å skape større forståelse for menneskers ulike ståsteder, og å demontere fordommer og kjønnsideal. Å samtale om egne og andres sosiale posisjoner vil mulig videre skape større solidaritet og forståelse kvinner og feminister imellom, ved at en får innsikt i de kontekstene andre mennesker inngår i. Muligens kan jeg også kontakte andre lokale aktører for å skape debatt og engasjement rundt temaet. Dette for å fremme problematikken, og sette søkelys på de mer subtile (mulig mindre kjente) likestillingsutfordringer som eksisterer i lokalsamfunnet og på sosiale medier. Ikke minst vil jeg ta med meg de nye kunnskaper og innsikter inn i læreryrket. I større grad er jeg gjort kjent med ulike forventninger og normer som kan sies å knyttes til de ulike kjønn, og dermed har jeg også opparbeidet større forståelse for ulike elevers livssituasjon, ståsted og handlingsrom. Kanskje kan dette bidra til at jeg kan adressere subtil maktutøvelse og urettferdighet og skape muligheter for at alle elever kan oppleve mestring, trivsel og lykkes i skolen. Mine innsikter av det kjønnete samfunnet, makten som ligger i språket og hvordan en snakker om ting vil også gjennomsyre min lærergjerning. I det lange løp håper jeg at samtaler og diskusjoner om disse innsikter kanskje kan bidra til større grad av sosial forandring i den neste generasjonen av elever i og utenfor Vennesla.

6.3 Muligheter for videre forskning

Som tidligere nevnt er ikke dette en fullskala institusjonell etnografi, men kan anses som en første fase i en slik studie. Dersom jeg hadde hatt mer tid ville det i første omgang vært spennende å møte informantene mine igjen for å grave enda litt dypere i deres virksomhetskunnskap knyttet til feminisme og likestillingsarbeid i hverdagen. Jeg ser nå i ettertid at jeg i flere tilfeller har vært litt for mye «på nett» med informantene, og ikke har gravd dypere i det de sa. Dette skyldes antakelig min egen uerfarenhet med å være intervjuer,

samt uerfarenhet når det kommer til institusjonell etnografi. Ikke minst kunne det vært interessant å samle informantene mine, legge frem det jeg har kommet frem til og fått en diskusjon rundt analysen min.

Videre hadde det vært interessant å intervju gutter fra Vennesla. Jeg kunne tenke meg å undersøke om guttene deltar i «guttehumor» og «kødd», hvordan de eventuelt gjør det, og hva de tenker rundt det. Jeg kunne også tenke meg å undersøke hvilke forståelser guttene generelt har om feminister, og mer spesifikt feminister i bygda. Det hadde også vært spennende å se hva guttene tenker om å engasjere seg i lokalmiljøet. Ikke minst hadde det vært veldig interessant å komme i kontakt med, og intervju, noen av de menneskene som «mener mye» i kommentarfelt på sosiale medier. Dette for å undersøke deres gjøren knyttet til samfunnsengasjement, og for å høre om de er klar over at deres, til tider, «kvasse kommentarer» har følger for andres manglende deltakelse i debattene.

I starten av prosessen antok jeg som nevnt at de negative holdningene jeg selv har blitt møtt med som feminist, var et bygdefenomen. Annen forskning viser imidlertid at forståelsen av den sinte feministen og forståelser av kvinnelighet og mannlighet også «brukes» langt utenfor Venneslas grenser. Ikke minst ser forståelsene ut til å ha vært i bruk til helt andre tider enn i dagens samfunn. Samtidig tyder forskning på at slike forståelser står særlig sterkt i bygdesamfunn på Agder (Hansen & Slagsvold, 2012, s. 219-220). Forskning tyder også på at dette blant annet kan ha med klasse å gjøre (Hansen & Slagsvold, 2012). Det hadde vært spennende å forfølge dette sporet.

Referanseliste

Aadnesgaard, H. (2020). The Angry Feminist. *Agdenda*, 34(4), 83-89.

<https://doi.org/10.1080/10130950.2020.1798791>

Bourdieu, P. (2000). *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax.

Bøe, J. B. & Wærness, K. (2005). "Vi vil vel være prototypen på likestilt økonomi". Om økonomiske forvaltningssystemer i norske barnefamiliehushold. *Sosiologisk tidsskrift* 13(1), 29-44. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1504-2928-2005-01-04>

Bønnhoff, H. E. D. (2021). *Morskap, migrasjon og digitale medier: En institusjonell etnografi av den digitaliserte hverdagen til mødre med migrasjonsbakgrunn*.

(Doktoravhandling, Universiteter i Agder). Hentet fra <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/handle/11250/2759610>

Chang, A. (2021, 14. Oktober). This 1955 `Good House Wife`s Guide` Explains How Wives Should Treat Their Husbands. Hentet fra <https://littlethings.com/lifestyle/1950s-good-housewife-guide>

Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (2. utg.). Los Angeles: University of California Press.

DeVault, M. L. & McCoy, L. (2006). Institutional Ethnography: Using Interviews to Investigate Ruling Relations. I Smith, D. E. (Red.), *Institutional Ethnography as Practice* (s. 15-44). USA: Rowman & Littlefield Publishers.

Eide, S. F. (2021). «Hvorfor er du ikke feminist?»: En kvalitativ studie av unge kvinners holdninger til feminismen og den feministiske identitet. (Masteroppgave, Universitetet i Bergen). Hentet fra

<https://bora.uib.no/boraxmlui/bitstream/handle/11250/2767651/Masteroppgave.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ellingsen, D. & Lilleaas, U-B. (2010). *Det gode liv på sørlandet og tradisjonelle kjønnsroller* (1504-9299). Hentet fra <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/handle/11250/135075>

Ericson, M. (2011). *Nära inpå: Maskulinitet, intimitet och gemenskap i brandmäns arbetslag*. (Doktoravhandling, Gøteborg Universitet). Hentet fra

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/25388/gupea_2077_25388_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Esseveld, J. og Eldén, S. (2012). The Sociology of Gender. I Aakvag, G. C., Hviid, M. & Johansson, T. (Red.), *Introduction to Sociology: Scandinavian Sensibilities* (s. 216-236). Essex: Pearson Education Limited.

FN-Sambandet. (2022, 05. Mai). Likestilling mellom kjønnene. Hentet fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/likestilling-mellom-kjoennene>

FN (United Nations Development Programme). (u. å.). Gender Inequality Index. Hentet fra <https://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii>

Foucault, M. (1999). *Galskapens historie I opplysningens tidsalder*. Oslo: Gyldendal.

Foucault, M. (2001). *Seksualitetens historie I: vilje til viten*. Oslo: Exil Forlag.

Friberg, J. H. (2019). Tvilsomme informanter, troverdig forskning?: Refleksjoner over intervjuet som forskningsmetode, med utgangspunkt i en studie av tilreisende fattige fra Romania. *Norsk Sosiologisk Tidsskrift*, 3(2), 119-136. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-02-02>

Gausen, S. (2021, 25. Februar). Forslaget om en tredje kjønnskategori får lite støtte i Stortinget. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/OQjMwl/forslaget-om-en-tredje-kjoennskategori-faar-lite-stoette-i-stortinget>

Hägg, G., Politis, D. & Alsos, G.A. (2022). Does gender balance in entrepreneurship education make a difference to prospective start-up behaviour? *Education + Training*. <https://doi.org/10.1108/ET-06-2021-0204>

Hansen, T. & Slagsvold, B. (2012). Likestilling hjemme (NOVA Rapport 8/2012). Hentet fra https://www.researchgate.net/publication/264713176_Likestilling_hjemme

Hekman, S. (1997). Truth and Method: Feminist Standpoint Theory Revisited. *Signs*, 22(2), 341-365. <http://www.jstor.org/stable/3175275>

Hjelseth, A. & Tjønndal, A. (2016). Sink or swin? Håndtering av maskulinitet og intimitet i herrefotball. *Sosiologisk tidsskrift*, 24(2), 79-100. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.1504-2928-2016-02-02>

Holst, C. (2009). *Hva er feminisme* (1.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Holst, C. (2017). *Hva er feminisme* (2.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Hooks, B. (2015). *Feminism is for everybody- passionate politics*. New York: Routledge.

Hochschild, A. R. (2012). *The managed heart. Commercialization of human feeling* (3.utg.). California: University of California Press.

Jacobsen, D. I. (2018). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3.utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

- Jakobsen, T. G. (2021). *Vitenskapsfilosofi og kritisk realisme- et ikke-antroposentrisk alternativ*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kimmel, M. (2006). *Manhood in America: A Cultural History*. New York: The free press.
- Kitterød, R. H. & Teigen, M. (2021). *Feminisme og holdninger til likestilling- tendenser til polarisering?* Hentet fra <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmloi/bitstream/handle/11250/2756827/Feminisme+og+holdninger+til+likestilling-tendenser+til+polarisering.pdf?sequence=1>
- Leland, L. K. (2017, 13. Juli). Litt historie. Hentet fra <https://www.vennesla.kommune.no/historie.421464.no.html>
- Likestillings-og diskrimineringsloven. (2017). Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (LOV-2017-06-16-51). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51>
- Lilleaas, U-B., Ellingsen, D. & Sløk-Andersen, B. (2020). Humorens tvetydige funksjon: Hva kjennetegner humor som kan fungere ekskluderende i tradisjonelle mannsbastioner?. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 44(1), 8-22. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2020-01-02>
- Listhau, J. (2019, 26. November). Færre kvinner representert i norske medier. *Journalen*. Hentet fra <https://journalen.oslomet.no/2019/11/ok>
- Lorentzen, J. (2006). Biologi. I Lorentzen, J. & Mühleisen, W. (Red.), *Kjønnsforskning- En grunnbok* (s. 23-31). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lund, R. W. B. (2015). *Doing the Ideal Academic: Gender, Excellence and Changing Academia*. (Doktoravhandling, Aalto Universitet). Hentet fra https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/17846/Aalto_DD_2015_098_Rebecca_Lund_verkkoversio.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Magnussen, M-L. (2015). *Familieforsørgelse i menns hverdag* (Doktoravhandling, Universitetet i Oslo). Hentet fra <https://docplayer.me/50170906-Familieforsorgelse-i-menns-hverdag-may-linda-magnussen.html>
- Magnussen, M-L. (2015). Familieforsørgelse: Å utforske menns forsørgerarbeid. I Widerberg, K. *I hjertet av velferdsstaten: En invitasjon til institusjonell etnografi* (s. 52-78). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Magnussen, M-L. & Lund, R. (2018). Interseksjonalitet, virksomhedskundsskap og styringsrelasjoner- Instituttuonel Etnografi og hverdagens sociale organisering. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 42(4), 268-283. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2018-04-05>.

Magnussen, M-L., Lund, R. W. B. & Wallevik, H. B. (2018). Et kjønnrom for akademisk skriving: Den akademiske skrivingens sosiale organisering, sett fra ståstedet til kvinnelige førsteamanuenser ved Universitetet i Agder. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 42(1-2), 85-103. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2018-01-02-06>

Magnussen, M-L., Mydland, T. S. & Kvåle, G. (2005). *Arbeid ute og hjemme: Sørlandske mødres valg og vurderinger* (FoU-rapport, nr.5). Hentet fra <https://docplayer.me/18955656-Arbeid-ute-og-hjemme-sorlandske-modres-valg-og-vurderinger.html>

Magnussen, M-L., Repstad, P. & Urstad, S. (2012). Skepsis til likestilling på Sørlandet – et resultat av religion? *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 3(4), 204-222. <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/ISSN1891-1781-2012-03-04-03>

Magnussen, M-L., Steen-Johnsen, T. & Synnes, K. M. (under publisering) Følelsesstyrt? Om styringsrelasjoner – og om følelser. I Magnussen, M-L. & Nilsen, A. C. E. (Red.), *Institusjonell etnografi i praksis*. Cappelen Damm Akademisk.

Nilsen, A. C. E. (2015). Barneomsorg: På jakt etter styringsrelasjoner ved «tidlig innsats» i barnehagen. I Widerberg, K. (Red.), *I hjertet av velferdsstaten: En invitasjon til institusjonell etnografi* (s. 32-51). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Nilsen, A.C.E. (2017). *Bekymringsbarn blir til: En institusjonell etnografi av tidlig innsats som styringsrasjonal i barnehagen* (Doktoravhandling, Universitetet i Agder). Hentet fra <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/handle/11250/2435426>

NRK. (2019). Vennesla: Kommunevalg. Hentet fra <https://www.nrk.no/valg/2019/resultat/nb/sted/4223>

NSD. Personvernordbok. Hentet fra <https://www.nsd.no/personverntjenester/oppslagsverk-for-personvern-i-forskning/personvernordbok/>

NTB. (2022, 2. April). Sp behandler varsel mot forsvarsminister Odd Roger Enoksen. *Dagsavisen*. Hentet fra <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2022/04/02/sp-behandler-varsel-mot-forsvarsminister-odd-roger-enoksen/>

Pleck, J. H. (2004). Men`s Power with Women, Other Men, and Society: A Men`s Movement Analysis. I Murphy, P. F. (Red.), *Feminism & Masculinities*. New York: Oxford University Press.

Plester, B. (2013). When is a joke not a joke? The dark side of organizational humour. *Anzam*, 1-14. Hentet fra https://www.anzam.org/wp-content/uploads/pdf-manager/86_ANZAM-2013-187.PDF

- Postholm, M. B. & Jacobsen, D. I. (2016). *Læreren med forskerblick. Innføring i vitenskapelig metode for lærerstudenter*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Postholm, M. B. & Jacobsen, D. I. (2018). *Forskningsmetode for masterstudenter i lærerutdanning*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Remenyi, K. (2016, 3. September). "I'm Not A Feminist, But...": Why Students Support the Cause But Not the Label. *E-International Relations*. Hentet fra <https://www.e-ir.info/pdf/65713>
- Rua, M. (2012). Erfaringer fra en fengselsstudie- institusjonell etnografi i praksis. *Sosiologisk Årbok*, (1), 101-121. <https://www.jus.uio.no/ikrs/personer/vit/marters/rua-2012-sosiologisk-arbok.pdf>
- Ryste, M. E. & Ikdahl, I. (2022, 21. April). Likestilling, i *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/likestilling>
- Senter for likestilling. (2015). *Likestillingsmonitor Agder- 2008-2015*. Hentet fra <https://senterforlikestilling.org/wp-content/uploads/2017/01/Likestillingsmonitor-2008-2015-high.pdf>
- Smith, D. E. (1987). *The Everyday World As Problematic: A Feminist Sociology*. USA: Northeastern University Press
- Smith, D. E. (1996). Telling the Truth after Postmodernism. *Symbolic Interaction* 19(3), 171-202. <https://www.jstor.org/stable/10.1525/si.1996.19.3.171>
- Smith, D. E. (1999). *Writing the Social: Critique, Theory, and Investigations*. Canada: University of Toronto.
- Smith, D. E. (2005). *Institutional Ethnography- A sociology for people*. Oxford: Altamira Press.
- Solbrække, K. N. & Aarseth, H. (2006). Samfunnsvitenskapenes forståelser av kjønn. I Lorentzen, J. & Mühleisen, W. (Red.), *Kjønnforskning- En grunnbok* (s. 63-76). Oslo: Universitetsforlaget.
- Solheim, J. (2007). *Kjønn og modernitet*. Oslo: Pax.
- Statistisk Sentralbyrå (SSB). (2021, 18. Juni). Befolkningens utdanningsnivå. Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/utdanningsniva/statistikk/befolkningens-utdanningsniva>
- Statistisk Sentralbyrå (SSB). (2021, 15. Juni). Den norske kirke. Hentet fra <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/religion-og-livssyn/statistikk/den-norske-kirke>

Statistisk Sentralbyrå (SSB). (u. å.). Befolkningens utdanningsnivå. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/08921/tableViewLayout1/>

Statistisk Sentralbyrå (SSB). (u. å.). Befolkningens utdanningsnivå. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/09429/tableViewLayout1/>

Statistisk Sentralbyrå (SSB). (u. å.). Fakta om likestilling. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/faktaside/likestilling>

Statistisk Sentralbyrå (SSB). (u. å.). Vennesla (Agder). Hentet fra <https://www.ssb.no/kommunefakta/vennesla>

Teigen, M. (2006). Holdning til likestilling- Nye polariseringstendenser. *Sosiologisk tidsskrift* 14, 254-275. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2928-2006-03-03>

Thorsnæs, G. og Lauritzen, P. R. (2022, 18. Mars). Vennesla, I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/Vennesla>

Thun, C. (2018). Å «bære» sitt kjønn. Kjønnets organisasjonskultur innenfor realfag. *Kjønnsforskning*, 1(2). <https://kjonnsforskning.no/nb/baere-sitt-kjonn-kjonnet-organisasjonskultur-innenfor-realfag>

Tørrisplass, A-T. (2016). *Doing and Undoing Feminism: En empirisk studie av unge kvinners forhold til feminisme*. (Masteroppgave, Nord Universitetet). Hentet fra <https://nordopen.nord.no/nordxmlui/bitstream/handle/11250/2422273/Toerrisplass.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ugelvik, T. (2019). *Sosial kontroll*. Oslo: Universitetsforlaget.

Universitetet i Agder. (2018, 15. November). Rutinar for behandling av personopplysningar i forskning og i studentoppgåver. Hentet fra <https://www.uia.no/forskning/om-forskningen/rutinar-for-behandling-av-personopplysningar-i-forskning-og-i-studentoppgaaver>

Universitetet i Agder. (2020). *Handlingsplan: Likestilling, inkludering og mangfold*. Hentet fra <https://www.uia.no/om-ua/likestilling-integrering-og-mangfold-paa-ua/handlingsplaner-og-rapporter>

Utdanningsdirektoratet. (2006). *Læreplan i religion og etikk- fellesfag i studieforberedende utdanningsprogram* (REL1-01). Hentet fra <https://www.udir.no/kl06/REL1-01/Hele/Kompetansemaal/etter-vg3?lplang=http://data.udir.no/kl06/nob#>

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i samfunnskunnskap – fellesfag vg1/vg2* (SAK01-01). Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/sak01-01/kompetansemaal-og-vurdering/kv48>

West, C. & Zimmerman, D.H. (1987). Doing Gender. *Gender and Society* 1(2), 125-151.
<https://www.jstor.org/stable/189945>

Widerberg, K. (Red.). (2015). *I hjertet av velferdsstaten: en invitasjon til institusjonell etnografi*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervjuguide

Tema 1: Bakgrunn

1. Hvor gammel er du?
2. Sivilstatus?
3. Har du/ tar du en utdanning? Hvilken?
4. Arbeider du? Hvis ja, med hva?
5. Har foreldrene dine en utdanning? Hvis ja, hvilken?
6. Arbeider foreldrene dine? Hvis ja, med hva?
7. Hvor lenge har du bodd i Vennesla?
8. Hvor lenge har foreldrene dine bodd i Vennesla?

Tema 2: Kjønn

1. Har du noen gang tenkt eller opplevd at kjønn ditt har påvirket livet ditt på noe vis? Har det å være jente betydd noe i ditt liv? Hvordan?
2. Finnes det noen situasjoner (eller relasjoner) hvor du blir mer «klar over» ditt eget kjønn enn til vanlig?
3. Kan du se noen kjønnsforskjeller rundt deg/ i livet ditt? For eksempel innad i familien du kommer fra/ eventuelt relasjoner du befinner deg i?
4. Opplever du at kjønn har en betydning i ditt liv?
(Har du noen gang tenkt eller opplevd at kjønn ditt har påvirket deg i noen av relasjonene du har til andre fra Vennesla? Hvordan?)
5. Opplever du at det er ulike forventninger og/eller muligheter for gutter og jenter i Vennesla?

Tema 3: Feminisme og likestilling

1. Gjør du noe i ditt hverdagsliv som er med på å utjevne kjønnsforskjeller i samfunnet?
2. Gjør du noe i ditt hverdagsliv som er med på å fremme likestilling, kanskje noe du ikke har tenkt over i det hele tatt?
3. Hva tenker du når du hører begrepet «likestilling»?
4. Hva tenker du når du hører ordet «feminisme»?
5. Mener du at det er noen forskjell mellom begrepene «likestilling» og «feminisme»?
6. Har du noen erfaringer med feminisme? (Eks: Lest om det? Hørt om det? Snakket om det? Aktivt deltatt i politiske rettede møter el.?)

7. Snakker du noen ganger sammen med vennene dine/ foreldrene dine om feminisme og likestilling? Hvis ja, hvilke erfaringer har du med å snakke om disse temaene sammen med andre?
8. Hva tenker du om feminisme i Vennesla? (Føler du for eksempel at det er utbredt/vanskelig å snakke om osv.)
9. Har du noen erfaringer med likestilling og/eller feminisme i Vennesla?

Tema 4: Relasjoner og Vennesla

1. Hvordan opplever du å snakke om kjønn, likestilling og feminisme sammen med andre fra Vennesla?
2. Opplever du noen forskjeller i relasjonene du har til folk som kommer fra Vennesla versus folk som ikke er fra bygda når det kommer til kjønn, feminisme og likestilling?
3. Opplever du at folk i/fra Vennesla fremmer likestilling og feminisme? Hvorfor/hvorfor ikke?
4. Ser du for deg at du vil fortsette å bo i Vennesla i fremtiden? Hvorfor/hvorfor ikke? Har dette noe med det kulturelle klimaet å gjøre?
5. Har du noen gang bodd utenfor Vennesla? Hvis ja, opplevde du de nye relasjonene du fikk annerledes enn de du har i Vennesla? Så du på Vennesla og relasjonene innad her på en annen måte? Er folk annerledes utenfor bygda?

Tema 4: Ekstra

1. Dersom du er i et forhold – har dere noen tydelige roller i hjemmet/ i forholdet?
2. Kan du snakke med partneren din om feminisme og likestilling? Hvilke reaksjoner får du eventuelt fra han/henne når du tar opp disse temaene?

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Kjønn, feminisme og likestilling på bygda»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å forske på hvilke erfaringer og holdninger jenter fra Vennesla har til kjønn, feminisme og likestilling. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Forskningen inngår i en samfunnsfaglig masteroppgave som vil gjennomføres i løpet av vårsemesteret 2022. Formålet med prosjektet er å utforske både holdninger og erfaringer som jenter fra bygda har til kjønn, feminisme og likestilling. Det vil bli lagt fokus på informantenes egne holdninger og erfaringer til begrepene kjønn, feminisme og likestilling, samt informantenes erfaringer og opplevelser i relasjoner og i hverdagslivet knyttet til begrepene. Empirien som samles inn, vil bli sett opp mot teori og tidligere forskning på temaet. Dette vil i sin helhet utgjøre min masteroppgave i lektorutdanningen.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Agder, avdeling Kristiansand, er ansvarlig for prosjektet.

May-Linda Magnussen, førsteamanuensis ved institutt for sosiologi og sosialt arbeider står som veileder for prosjektet.

Silje Voreland Gran, masterstudent/lektorstudent i samfunnsfag ved Universitetet i Agder vil gjennomføre prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du møter et utvalg av kriterier: du er jente, bosatt i Vennesla og i aldersgruppen 20-30år. Jeg er interessert i nettopp dine holdninger og erfaringer til kjønn, feminisme og likestilling. Det vil til sammen være fem informanter som blir spurt om å delta i prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du gjennomfører et intervju. Intervjuet antas å vare fra 45 minutter til 1 time. Intervjuet vil bli tatt opp med båndopptaker, og vil bli oppbevart i tråd med Universitetet i Agder sine retningslinjer. Intervjuet vil bli transkribert og anonymisert. Lydfiler, transkripsjoner og samtykkeskjemaet vil bli slettet ved periodens slutt, omtrent 1. Juni 2022.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er bare veileder i tillegg til meg selv som kommer til å ha tilgang til det innsamlede materialet og opplysningene du gir meg.

Navnet ditt vil anonymiseres eller endres i oppgaven og datamaterialet vil lagres på en trygg server eller oppbevares innelåst i tråd med retningslinjene. Dersom prosjektet blir gjort offentlig tilgjengelig vil du på ingen måte bli gjenkjent i materialet. Din anonymitet blir ivaretatt gjennom hele prosessen.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Lyddopptak vil bli slettet etter at intervjuet er transkribert. Transkripsjonene og samtykkeskjema vil makuleres ved periodens slutt. Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er ca. 1. Juni 2022.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Agder har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende

- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Agder ved
  - Silje Voreland Gran på epost silje.mor@hotmail.com eller tlf. 90103618
  - May-Linda Magnussen på epost may-linda.magnussen@uia.no eller tlf. 48010547
- Vårt personvernombud: Johanne Warberg Lavold på epost personvernombud@uia.no eller tlf. 38141328

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

May-Linda Magnussen
(Forsker/veileder)

Silje Voreland Gran
(Masterstudent)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Kjønn, feminisme og likestilling på bygda*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet ca. 1. Juni 2022

(Signert av prosjektdeltaker, dato)